

ARAPGİR MANUSA KUMAŞ DOKUMACILIĞI

Murat Ulaş

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GELENEKSEL TÜRK EL SANATLARI ANABİLİM DALI

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

HAZİRAN 2018

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 2 (iki) yıl sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Murat

Soyadı : Ulaş

Bölümü :

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Arapgir Manusa Kumaş Dokumacılığı

İngilizce Adı : Arapgir Manusa Fabric Weaving

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Murat Ulaş

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Murat ULAŞ tarafından hazırlanan “Arapgir Manusa Kumaş Dokumacılığı” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı Geleneksel Türk El Sanatları Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Danışman: Prof. Dr. Hatice Feriha AKPINARLI

Üye: (Başkan): Doç. Dr. Sema TAĞI

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Özge KILIÇ

Tez Savunma Tarihi: 29.06.2018

Bu tezin El Sanatları Eğitimi Anabilim Dalı Geleneksel Türk El Sanatları Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimler Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

El Sanatları bir ulusun kültürel kimliğini yaşatarak, geçmişi günümüze getirmiş, günümüzü de geleceğe taşımaktır. Geleneksel el sanatları içinde önemli bir yere sahip olan mekikli el dokumacılığı Anadolu'nun her yöresinde yapılmış ve yapıldığı yerlerde; yöre halkına kullanımının yanında ekonomik olarak da katkılar sağlamış ve sağlamaya devam etmektedir.

1950'li yılına kadar Malatya İli Arapgir İlçesinde yapılmış olan ve yöresel ismi ile manusa kumaş dokumaları, mekikli el dokumacılığının tüm geleneksel özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır. "Arapgir Manusa Kumaş Dokumacılığı" konulu bu çalışmamın, bütün evresinde düzenleme ve katkılarıyla çalışmamı yönlendiren, biçimlendiren ve çalışmamı yapma olanağı sunan danışman hocam Sayın Prof. Dr. Feriha Akpınarlı'ya şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim. Araştırmanın bilgi toplama evresinde, farklı örnekler bulmamda yardımcı olan Asım Külâh'a ve yöre halkına, uygulama çalışmaların da yardımlarını esirgemeyen mesai arkadaşım Öğr. Grv. Naci Bulur'a, çalışma sürecimde desteklerini esirgemeyen İnönü üniversitesi Arapgir Meslek Yüksekokulu Müdürü Sayın Öğr. Grv Dursun Özgüler'e, yüksek lisans eğitimimim başlamasından bitimine kadar beni destekleyen eşim Aslı Ümran Ulaş'a ve Annem Hatice Ulaş'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ARAPGİR MANUSA KUMAŞ DOKUMACILIĞI
(Yüksek Lisans Tezi)

Murat ULAŞ
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Haziran, 2018

ÖZ

Bu araştırmanın amacı; Malatya ili Arapgir İlçesi manusa kumaş dokumacılığının araç-gereç, teknik, motif, kompozisyon ve yeniden uygulanması açısından incelenerek bilimsel bir doküman hazırlamaktır. Bu amaçlar doğrultusunda yörede alan araştırması yapılmış; tarama modeli ile yapılan çalışmada; manusa dokumacılığı ile ilgili kaynaklar taranmış ve yörede araç ve gereçlerin fotoğrafları çekilerek veriler toplanmıştır. Çalışmada 5 dokuyucuya ulaşılmış bu dokuyuculara 33 sorudan oluşan görüşme formu uygulanmıştır. Ulaşılabilen 24 adet manusa kumaş örnekleri incelenmiş, atkı ve çözgü sıklığı, kullanılan teknik ve kompozisyon özellikleri ve ürün fotoğrafları ile birlikte bilgi formları hazırlanmıştır. Desenli bir kumaş seçilerek kumaş analizi yapılmış, armürlü tezgâhta yeniden uygulanmış, işlem ve işlem basamakları açıklanarak yazılmıştır. Yörede artık Manusa kumaş dokumacılığı yapılmamaktadır. Yapıldığı dönemlerde kumaşlar, kuyu ismi verilen çukur tezgâhlar da bezayağı ve çözgü lanse tekniği ile dokunmuşlardır. Desenli kumaşlara yörede kartonlu (jakarlı) manusalar denilmektedir, tezgâhın üzerine eklenen ahşap desenlendirme (jaka) tertibatı ile dokuma gerçekleştirilmektedir. Dokumalarda kullanılan gereçler ise, pamuk, ipek ve keten iplikleridir. Manusa dokumalarında kullanılan renkler; kırmızı baskın renk olmasının yanında lacivert sarı, krem, beyaz, turuncu, yeşil, mavi gibi birçok renkte kullanılmıştır. Manusa dokumaları çözgülerin renklerle deseni oluşturduğu düz dokumalar ile motiflerin birbirini takip ederek, deseni oluşturan kumaş çeşitleri de dokunmuştur. Dokuması gerçekleştirilen bu kumaşlar ise, elbiselik, gömleklik, iç giyim, peştamal, yorgan yüzü, döşek yüzü, yastık, çarşaf, minder yüzü, şalvarlık ve kuşaklık olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Arapgir, Manusa, Mekikli Dokuma, El Sanatları
Sayfa Adedi : 159
Danışman : Prof. Dr. Feriha AKPINARLI

ARAPGIR MANUSA FABRIC WEAVING

(Master Thesis)

Murat ULAŞ

GAZI UNIVERSTIY

INSTITUTE OF EDUCATION SCIENCE

June, 2018

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine Arapgir Manusa fabric weaving from the point of technical, equipment, design and reusability and to make scientific work. By these objectives some researches have done in the area, related equipment's photos were taken, datas were collected. In the study, reached five weaver. Then an interview form that was applied to these people consist of thirty-two questions. The twenty five reached Manusa Fabrics were examined, an information form that was filled consisted of used technic, feature of composition and weft-warp density. Also, every fabric was recorded to information form with their photos, separately. By choosing a fabric with pattern, fabric analysis were done, doobby weave bench were used again and process and processes' steps were written declaratively. In the region, Manusa fabric weaving doesn't happen anymore. But, in the used term, the fabrics were weaved in the hollow betches that were called wellhole by the way of main bending type such as plain wave, sateen, twill. In the region, patterned fabrics are called Jacquard Manusa. The weaving process happens to add wooden printer (Jacquard) equipment on the bench. Silk, cotton, linen are the type of yarn that are used in weaving. In Manusa weaving, the ground colour is changeable for demand of the day. Beside of the red is dominant colour, also dark blue, cream, yellow, white, orange, green, blue are used ones. In Manusa woven warps form the plain design with colours but also sequential motifs create design. The usage of weaved fabrics were confirmed in the area of clothes, shirting, underclothing, quilt cover, pillowcase, bed lining, waistclothing.

Key words : Arapgir, Manusa, Gripper Shuttle, Handicrafts

Page Number : 159

Supervisor : Prof. Dr. Feriha AKPINARLI

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZ	v
ABSTRACT	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
TABLolar LİSTESİ	xii
GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu	1
1.3. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Sayıtlar	4
1.5. Sınırlılıklar	5
BÖLÜM 2.....	6
KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	6
2.1. Malatya İli Arapgir İlçesi	6
2.2. Mekikli Dokumacılık İle İlgili Terim Ve Kavramlar.....	8
2.3. Kumaş Dokumacılığının Tarihsel Gelişimi.....	9
2.4. Mekikli Dokumacılıkta Kullanılan Araç Özellikleri	14
2.5. Kumaş Dokumada Kullanılan Yardımcı Araçlar	16
2.6. Mekikli Dokumacılıkta Kullanılan Gereçler	19
2.6.1. Pamuk İpliğinin Özellikleri	19
2.6.2. İpek (Salgı) İpliğinin Özellikleri.....	20
2.6.3. Keten İpliğinin Özellikleri	20

2.7. Mekikli Dokumalarda Kullanılan Teknikler.....	21
2.8. Mekikli Dokumaların Kullanım Alanları	24
2.9. İlgili Araştırmalar	24
BÖLÜM 3.....	27
YÖNTEM.....	27
3.1. Araştırma Modeli	27
3.2. Evren ve Örneklem	27
3.3. Verilerin Toplanması	27
3.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması.....	28
BÖLÜM 4.....	29
BULGULAR VE YORUM	29
4.1. Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular.....	29
4.1.1. Ustaların Bireysel Özellikleri	29
4.1.2. Manusa Kumaş Dokumada Kullanılan Araç Özellikleri.....	30
4.1.3. Manusa Dokumalarında Kullanılan Gereçler ve Özellikleri	46
4.1.4. Manusa Kumaş Dokumaların Teknik Özellikleri	47
4.1.5. Manusa Kumaş Dokumaların Motif ve Kompozisyon Özellikleri.....	51
4.1.6. Manusa Kumaş Dokumalarında Kullanılan Renkler	54
4.1.7. Arapgir Manusa Kumaş Dokumaların Kullanım Alanları.....	55
4.2. Bilgi Formları	56
4.3. Manusa Dokuma Kumaş Üretimi.....	106
BÖLÜM 5.....	136
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	136
5.2. Öneriler	138
KAYNAKÇA	139
EKLER	142
Ek 1. Görüşme Formu	143
Ek 2. Bilgi Formu	145

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İlk Dokuma Tezgâh Modeli	10
Şekil 2. M. Ö. 2300' De Peru' Da Bulunan Pamuk Kumaş Örneği	11
Şekil 3. Çukur Tezgah	15
Şekil 4. Jakarlı Tezgâh	16
Şekil 5. Çıkrık	17
Şekil 6. Mekik	18
Şekil 7. Cımbarın Tezgâhta Kullanımı	18
Şekil 8. Bezayağı Örgü	22
Şekil 9. Dimi Örgü	23
Şekil 10 Çözü Lanse	24
Şekil 11. Üst Maber Parçasının Görünümü	31
Şekil 12. Alt Maber Parçasının Görünümü	31
Şekil 13. Çarpaz Değnekleri	32
Şekil 14. Kuş	32
Şekil 15. Gücü Ve Gücü Çerçevesi	33
Şekil 16. Tefe	34
Şekil 17. Tarak	34
Şekil 18. Ayaklar	35
Şekil 19. Mitit	35
Şekil 20. Selmin (Kumaş Maber)	36
Şekil 21. Manusa Mekiği	37
Şekil 22. Manusa Masura	37
Şekil 23. Çözü Dolabı	38
Şekil 24. Karşılık	38
Şekil 25. Çözü Çekeceği	39
Şekil 26. Eliçek	39

Şekil 27. Çıkrık (Karnik Sürekanoglu)	40
Şekil 28. Gücü Ve Tarak Tığı	40
Şekil 29. Tomruk	41
Şekil 30. İğneler Ve Yaylar	41
Şekil 31. Kancalar	42
Şekil 32. Bıçaklar	42
Şekil 33. Delikli Üst Tahta	43
Şekil 34. Delikli Alt Tahta	43
Şekil 35. Küpeler	44
Şekil 36. Mumlanmış İplikler	44
Şekil 37. Gücü Gözleri	45
Şekil 38. Ağırlık	45
Şekil 39. Desen Kartonları	46
Şekil 40 Tarak	47
Şekil 41. Tahar İşleme	48
Şekil 42. Kartonlu Dokuma Badem Çiçek	52
Şekil 43. Kartonlu Dokuma Top Çiçek	52
Şekil 44. Yılan Eğrisi	53
Şekil 45. Arap Dudağı	53
Şekil 46. Manusa Kumaş Üzerinde Bulunan Motif Örneği	60
Şekil 47. Manusa Kumaş Üzerinde Bulunan Motif Örnekleri	62
Şekil 48. Manusa Kumaş Üzerinde Bulunan Motif Örnekleri	64
Şekil 49. Manusa Kumaş Üzerinde Bulunan Motif Örnekleri	66
Şekil 50. Manusa Kumaş Üzerinde Bulunan Motif Örnekleri	69
Şekil 51. Manusa Kumaş Üzerinde Bulunan Motif Örnekleri	71
Şekil 52. Kumaş Örneği	106
Şekil 54. Kumaşın Tersini Ve Yüzünü Belirlenmesi	106
Şekil 55. Kumaşın Atkı Ve Çözüğü Yönü	107
Şekil 56. Kumaş İpliği	107
Şekil 57. Çözüğü Telleri	108
Şekil 58. Kumaş Deseni	109
Şekil 59. Kumaş Deseninin İncelenmesi	109
Şekil 60. Kareli Kağıt Atkı Sırası.....	109

Şekil 61. Kareli Kağıt Çözgü Yönü.....	110
Şekil 62. Çözgü Telinin Atkı Teli İle Bağlantısının Kareli Kağıttaki Görünümü	110
Şekil 63. Desen Raporunun Kareli Kağıtta Görünümü.....	111
Şekil 64. Desen Raporunun Bilgisayar Görünümü	111
Şekil 65. Bez Ayağı Örgü Rapor Çizimi.....	112
Şekil 66. Dimi Örgü Rapor Çizimi.....	112
Şekil 67. Çözgü Lanse Örgü Raporu.....	113
Şekil 68. Taharın Kareli Kağıttaki Çizimi.....	114
Şekil 69. Tahar Raporu.....	115
Şekil 70. Armür Raporu	116
Şekil 71. Armürlü Dokuma Tezgahı	117
Şekil 72. Armürlü Dokuma Tezgahı Bakımı.....	117
Şekil 73. Çözgünün Hazırlanması	118
Şekil 74. Tarağın Dokumaya Hazırlanması	118
Şekil 75. Duvarda Çözgü Hazırlama Aparatı.....	119
Şekil 76. Duvarda Çözgü Hazırlama.....	120
Şekil 77. Tahar Yapmaya Hazırlık.....	120
Şekil 78. Gücü Tellerini Hazırlama.....	121
Şekil 79. Tahar Yapma.....	122
Şekil 80. Taharın Tamamlanması.....	125
Şekil 81. Armür Kartonun Hazırlanması.....	126
Şekil 82. Armür Planına Göre Kartonun Hazırlanması.....	127
Şekil 83. Armür Kartonun Tamamlanması	129
Şekil 84. Armür Kartonunun Tezgaha Yerleştirilmesi.....	130
Şekil 85. Tezgahın Dokumaya Hazırlanması	131
Şekil 86. Çözgü İpliklerinin Çözgü Leventine Bağlanması	131
Şekil 87. Atkı İpliklerinin Hazırlanması	132
Şekil 88. Ağızlığın Açılması	133
Şekil 89. Kumaşın Dokunması.....	134
Şekil 90. Kumaşın Çıkarılması.....	135
Şekil 91. Bitim İşlemi.....	135

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Boyutlar ve Atkı Çözgü Sıklığı</i>	50
Tablo 2. <i>Kullanılan Teknik Dağılımı</i>	51
Tablo 3. <i>Bezemeler</i>	54
Tablo 4. <i>Manusa Kumaşlarındaki Renk Dağılımı</i>	55

BÖLÜM 1

GİRİŞ

1.1 Problem Durumu

Geçmiş kültürlerin özelliklerini gelecek kuşaklara aktarmada tarih boyunca yazılı kaynaklar kadar etkili olan sanat ürünleri her zaman iyi bir iletişim aracı görevi üstlenmiştir. Bu ürünler geçmişten günümüze atalarımızdan bize miras kalan kültür unsurları ve günümüzde yapılan katkılarla da gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Kültür, tüm canlı varlıklar gibi yaşar-gelişir fakat ölümsüzdür (Akpınarlı vd., 2008, s.1).

Kültürümüzde belge niteliği taşıyan el sanatları, yapılmış olduğu bölgenin gelenek ve göreneklerini, örf ve adetlerini, yaşam tarzını en iyi şekilde yansıtmaktadır. Anadolu'nun her bölgesinde birçok el sanatının bulunduğu ve yörenin özelliklerini yansıttığı görülmektedir. Yapılan her ürün, onu yapan ustasından, yaşamını sürdürdüğü topluma kadar birçok özelliği içinde saklar. Ürünlerdeki her bir motifin, kullanıldığı yöreye göre farklı anlamlar içerdiği de bilinmektedir.

Geleneksel el sanatlarımız arasında yer alan dokumacılık sanatı ise, Anadolu'da yüzyıllardan beri yapılan, insanların korunma, barınma örtünme ihtiyaçlarını gideren sanat duygularını aktaran, en önemli maddi kültür değerlerimizdir.

“Anadolu'da süsleme sanatlarının temelini meydana getiren dokumacılık asırlar boyu Türklerin sanat duygularını aktarmada her şeyden önde gelen bir vasıta olmuştur. Kelime ve cümlelerini, motif renklerin oluşturduğu sessizce konuşulan bir dil gibi onunla anlaşılabilir onunla konuşulmuştur” (Yağan, 1978, s. 5).

Dokumacılık sanatının ne zaman ve nerede başladığı tam olarak bilinmemektedir, fakat insanoğlunun var oluşundan bu yana dokumacılık sanatı ile uğraştığı söylenmektedir. M.Ö.

yıllarda elde edilen çeşitli kumaş ve dokumalardan keten, yün, pamuk ve ipek ipliklerinden yapılmış, çok ince yapılı dokumalara rastlanmaktadır (Akpınarlı,1996,s.10).

“Yapılan çeşitli araştırma ve kazılara göre, dokumacılığın M.Ö. 5000’de Mezopotamya’da ortaya çıktığı, Asya ve Avrupa’ya da buradan yayıldığı şeklinde bilinmektedir” (Karahan 1992, s. 25).

Yapılan ilk dokumalardaki gereçler; at kılı, sarmaşık, saz ve hasır gibi otların kullanıldığı, hayvanların ehlileştirilerek, yetiştirilmesi sonucu ise yünlü dokumaların başladığı düşünülmektedir. Yünün iplik haline getirilerek kullanılmaya başlaması sonucu dokumacılık çeşitlenerek büyük gelişmeler gösterir. Yünler ilk olarak iki el arasında ovuşturularak iplik haline getirildiği tahmin edilmektedir. Daha sonraları bu işin yarı yuvarlak bir taş ile diz üzerinde ovuşturularak yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak her iki şekilde de; gerek iki el arasında, gerekse yarı yuvarlak taş ile diz arasında ovuşturularak elde edilen ipliğin uzatılması daima eklemek suretiyle oluyordu. Bu şekilde elde edilen ipliğin aralıklı ve güç olması nedeni ile İğ’i keşfettikleri anlaşılmaktadır. Dokuma sanatının direkt olarak eğirmeye bağlı olması nedeni ile gerçek anlamda gelişmesi, iplik elde edilmesinden sonradır, birçok kaynağın ortak görüşü; ilk dokuma tezgâhlarının dikey olduğu yönündedir (Yağan, 1978, s.11).

Dokumacılık, kullanılan araç-gereçlere göre Çarpına dokumalar, Kirkitli dokumalar, Mekikli dokumalar ve Mekik siz dokumalar olmak üzere dört ana grupta sınıflandırılır.

“Mekikli dokuma; gücü çerçevelerinin hareketiyle çözgü ipliklerinin arasında meydana gelen ağızlıktan atkı ipliğinin mekik aracılığıyla geçirilmek suretiyle yapılan dokumalardır. Bu dokumalar, dik, çukur, kamçılı ve yüksek tezgâhlarda yapılmaktadır. Mekikli dokumalar, çözgü ipliklerinin farklı şekillerde açılarak atkı ipliği geçirilmesi ile değişik bağlantılar elde edilen kumaşlardır” (Akpınarlı, 2008, s. 122).

“Çinlilerin yapmış olduğu ilk dokuma el tezgâhlarından sonra dokumacılık sanatı yüzyıllar boyunca gelişmiş XVII inci yüzyıla kadar çeşitli usullerle çalışan el tezgâhı sınırlı olanaklı, çiçekli desen veren el tezgâhı bütün dünyaya yayılmaya başlamıştır” (Aytaç, 1982, s. 163).

“M.Ö. 3970’de Tahmurs el tezgâhlarının aletleri olan tarak, ipten örme gücü ve mekiği yapmış olduğu tespit edilmiştir. 17. yüzyıldan sonra Conkey Of Böri’nin el tezgâhlarında kamçılı tefe ve mekiği bulması, sonra arkadaşı Joseph Stell ile dar dokumalarda ayak basarak gücü hareketlerini bulmaları ve Jaquard’ın tezgâhları daha da geliştirmesiyle her türlü kompleks desenli kumaşların kolayca dokunması gerçekleştirilmiştir” (Akpınarlı, 1996, s. 58).

Orta Asyada başlayarak dünyanın birçok yerine yayılan dokumacılık Anadolu Selçuklu ve Osmanlı’da; kullanılan desen çeşitliliği ile eşsiz güzellikte çok sayıda türleri ve isimleri olan kumaşlar üretmişlerdir. Osmanlı imparatorluğunda kumaş sanatı kültür zenginliği,

siyasi ve ekonomik durumuna paralel olarak özellikle 16. ve 17. Yüzyıllarda teknik ve sanat yönünden altın çağını yaşamıştır. Osmanlı döneminde dokumanın ve ticaretin merkezlerinden olan İstanbul Saray atölyelerinde dokuması gerçekleştirilen damask, brokar, kadife, kemha, çatma, seraser, zerbaft, hatai, kutnu, atlas, gezi, canfes, serenik, selimiye, ve sevai en önemli kumaşlarıdır. Kullanılan desenler Osmanlı kumaşlarında bitkisel motifler, geometrik motifler, yoğun görülmekte figürlü motifler ise az kullanılmakla beraber direkt figürleri yansıtmayan soyut motiflerde kullanılmıştır (Akpınarlı, 2009, s.2).

Anadolu insanının yüzyıllardır geçim kaynağı, hem de boş zamanlarını değerlendirmede başlıca etken olan el dokumacılık sanatları, teknik alanlardan günlük yaşantıya kadar rahat ve konforu getiren teknolojik gelişmeler ve makineleşme nedeniyle olumsuz yönde etkilenmektedir. İnsan gücüne gereksinimi yok eden otomatik tezgâhlar yüzünden de ahşap tezgâhlarda gerçekleştirilen el dokumacılığı, gitgide azalmakta hatta bazı bölgelerde ise tamamen yok olmuş durumdadır.

Anadolu'nun hemen hemen her yöresinde mekikli, kirkitli, çarpana dokumacılık sanatı yapılmış ve yapılmaktadır. Mekikli dokumalar gurubunda yer alan kumaş dokumacılığı yaygın olarak bez ayağı tekniğiyle iki gücülü yapılmaktadır. Bunları inceleyip anlayabilmek ve kayıt altına alabilmek oldukça büyük önem arz etmektedir. Bu alanda birçok araştırmalar yapılmış olmakla birlikte henüz ulaşılmamış, kayıt altına alınmamış birçok el dokuma örnekleri bulunmaktadır.

Bu yerlerden bir tanesi de Malatya ili Arapgir ilçesinde yapılmış olan manusa kumaş dokumacılığıdır. Manusa kelimesi yörede, manus'un karşılığı "El" Manusa ise el yapımı, kalın çizgili dokuma bez olarak tanımlanmaktadır.

Araştırmada Malatya ili Arapgir ilçesi manusa kumaş dokumacılığı araç-gereç, desen, renk, teknik özellikler, kullanım alanları açılarından incelenmesi problem olarak ele alınmıştır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı; Malatya ili Arapgir ilçesi manusa kumaş dokumacılığının araç-gereç, teknik, motif, kompozisyon açılarından incelenerek belgelenmesi ve yeniden üretim için analiz edilmesidir.

Genel amaca ulaşılabilmek için alt amaçlar şu şekilde belirlenmiştir.

- a. Mekikli kumaş dokumacılığın genel özellikleri nelerdir?
- b. Malatya Arapgir ilçesinin özellikleri nelerdir?
- c. Manusa kumaş dokumuş olan bireylerin özellikleri nelerdir?
- d. Manusa kumaş dokumalarında kullanılan araçlar nelerdir?
- e. Manusa kumaş dokumalarda kullanılan gereçleri nelerdir?
- f. Manusa kumaş dokumaların teknik özellikleri nelerdir?
- g. Manusa kumaş dokumaların motif ve kompozisyon özellikleri nelerdir?
- h. Manusa kumaş dokumalarında kullanılan renkler nelerdir?
- i. Manusa kumaş dokumaların kullanım alanları nerelerdir?
- j. Manusa kumaş dokumacılığının yeniden üretimi nasıl yapılmaktadır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Arapgir bölgesinde geçmişte önemli bir geçim kaynağı olan Manusa kumaş dokumacılık sanatı, Teknolojik gelişmeler ve ekonomik cazipliğini yitirmesi sonucunda kendisini koruyamayarak yozlaşmaya ve yok olmaya başlamıştır. Arapgir Manusa kumaş dokuma sanatı ile ilgili bilimsel çalışmalar çok az sayıdadır. Bu nedenle Arapgir Manusa kumaş dokumalarını nitelik yönünden incelenerek, bundan sonra yapılacak olan çalışmalara, kaynaklık olabilmesi önemlidir.

1.4. Sayıtlar

1. Hazırlanan görüşme formunun araştırmanın amacında belirlenen özellikleri ölçecek nitelikte olduğu,
2. Araştırma yöresinde başvurulan kaynak kişilerden elde edilen bilgilerin doğru ve güvenilir olduğu,
3. Araştırmada kullanılan kaynakların istenilen amaçlara ulaşmak için yeterli ve doğru olduğu,
4. Araştırma kapsamında yer alan örneklemin araştırma evrenini temsil ettiği,
5. Araştırma için belirlenen yöntem ve tekniklerin araştırmacıyı amacına ulaştırır nitelikte olduğu varsayılmıştır.

1.5. Sınırlıklar

- Malatya İli Arapgir ilçe merkezi ile,
- Yörede manusa kumaş dokuma yapan kişiler, yakınları ve ticaretini yapmış kişilerden alınan bilgiler ile,
- Türkçe literatür ile,
- Tez tamamlama süresi ile,
- Veri toplama aracı olarak görüşme ve bilgi formu ile sınırlıdır

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Malatya İli Arapgir İlçesi

Arapgir, Doğu Anadolu Bölgesinin batı kesiminde, Yukarı Fırat bölümünde, Fırat vadisinin batı yakasında, Malatya iline 114 km. mesafede yer almaktadır. Arapgirin toprakları doğuda Elazığ'ın batısında Sivas'ın Divriği, Malatya'nın Arguvan, kuzeyinde Erzincan İlinin Kemaliye, Güneyde Elazığ'ın Baskil ve Keban ilçeleri ile çevrilidir. İlçe merkezinde rakım 1250 metredir. Yüzölçümü 964 km²' dir. 2000 yılı genel nüfus sayımına göre ilçe merkezi 10,180, köylerin nüfusu, 6,445 olup, toplam nüfus 17,070'tir. İlçenin Taşdelen olmak üzere 1 bucağı, merkez olmak üzere 1 belediyesiyle 42 köyü ve 49 mezrası vardır (Özgüler, 1986, s.7).

İklim ve bitki örtüsü olarak, Tipik karasal iklim egemendir, Yazları sıcak ve kurak, kışlar ise soğuk ve kar yağışlıdır. Karasal iklimin bir sonucu olarak bitki örtüsü büyük ölçüde bozuktur. Dağlık ve engebeli bir araziye sahiptir, İlçede çok sayıda akarsu vardır, bunlar Kozluk Çayı, Söğütlü Çay, Berenge Çayı, Çit ve Çiğnir Çaylarıdır (Arapgir, 1998, s.5).

Birçok kaynakta Arapgirin adı Daskausa- Dascousa, Daskuza olarak zikredilmektedir. İsmail Hamdi Danişment eserlerinde Arapgir'i Arapka-Arapça-Arabrakes diye vermekte. Bizans kaynaklarında da Araprakes diye geçmektedir.

Evliya Çelebiye Göre:

“Zamanı kadimdeki banisi belli değildir, Muhammed yedi yaşında iken Arap Hatemi Ta'i Nuşirevan derdinden bizar olarak Mekke'ye gelmiş ve Abdulmuttalip ile görüşmüş, onların izni ile Arapgire gelmiş mesken edinmiştir.”

Arapgir, civardaki yerleşim birimlerinin en eskilerinden biridir. Kronolojik olarak protohititler, Hititler, Persler, Romalılar, Bizanslılar, İslam Uygarlıkları, Anadolu Selçukluları ve Osmanlın dönemini yaşamış ve bu kültürlerin etkisi altına girmiştir.

M.Ö. 852'de Asur egemenliğine giren Arapgir, önce Urartuların eline geçer. M.Ö. 612 de tekrar Asurluların egemenliği altına girer. Asur egemenliği İskender'in Anadolu'ya girdiği M.Ö. 330 yılına kadar devam eder. M.Ö. 44'te Roma İmparatorluğu'nca egemenlik altına alınan bu bölgenin Müslümanların eline geçmesi M.S. 717'de Emevi komutanı Davut Bin Süleyman sayesinde olur. Daha sonra Danişmentliler'in eline geçen Arapgir, 1178'de Selçuklu devletine bağlı bir sancak haline getirilir (Arapgir, 1998, s. 24).

15. yüzyıl başlarında Timurluların hâkimiyetine geçmiş, Yavuz Sultan Selim'in İran seferi sırasında 1515 yılında ise Osmanlı topraklarına katılmış ve Diyarbekir Beylerbeyliğine dâhil edilmiştir. Arapgir sancağı 1548 yılında bu defa Rum (Sivas) eyaleti sancakları arasında görmekteyiz. 1631 yılında Ahmet beyin idaresinde bulunan Arapgir sancağı yine Sivas adı ile bilinen Rum eyaletine tabi idi. 1653 yılında sofyalı ali çavuş tarafından hazırlanan kanunname de Arapkir Sivas eyaleti sancakları arasında yer almaktadır. 1846 yılında Harput eyaletinin kurulmasına kadar bu idari statüsü devam eden arapgir, bu zamanda Eğin kazası ile birlikte Harput sancağına dâhil edilmiştir. 1876 yılında Ma'muratü'l-Aziz Mutasarrıflığı'nın kurulmasıyla Ma'muratü'l-Aziz sancağına 1878 yılında Ma'muratü'l-Aziz Vilayeti'nin kurulmasıyla da bu yeni vilayetin sınırları içerisinde yer almıştır (Çakar ve Kara, 2005).

Arapgir'in Osmanlı döneminde hazırlanan ilk tahrir defterinden anlaşıldığına göre, 1518 yılında sancağın Dağ-ili, Eğin, Ak, Söğüt-Abad, Ağın, ve Meşkir olmak üzere 6 nahiyesi vardır. 1530 da ise Arapgir sancağında 1 kaza (Arapgir kazası) ve 1 Şehir (nefs-i Arapgir) ile kaza dahilinde toplam olarak 153 köy 61 mezra yer alıyordu. 1643 Yılında Arapgir sancağı Arapgir ve Eğin olmak üzere iki kazadan meydana geliyordu. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulmasından sonra Arapgir ve Eğin'in yer aldığı bölgenin idari yapılanmasında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Eğin'in adı 1922 de Kemaliye olarak değiştirilerek 1938 yılında Erzincan'a iline bağlanmıştır. Arapgir kazası da 1928 yılında Malatya'ya bağlanmıştır (Çakar ve Kara, 2005).

Günümüzde ise geçimini hayvancılık ve tarım ile sağlayan Malatya'nın şirin bir ilçesidir.

2.2. Mekikli Dokumacılık İle İlgili Terim Ve Kavramlar

Armür: Birbirine benzemeyen hareketlerin bir araya getirme işlemidir. Atkı atılacağı zaman hangi çerçevenin yukarıda, hangi çerçevenin aşağıda olacağını belirler (Şeber,2003, s. 5).

Atkı: Çözümlü iplikleri arasından enine geçirilen ipliklerdir, bazı bölgelerde argaç denir (Aytaç 1982, s.9).

Bezayağı: Atkı ipliklerinin, çözümlü ipliklerinin arasından bir alt bir üst geçtiği dokuma örgüsü (Şeber, 2003, s. 16).

Çözümlü: Dokumanın boyunca giden ve dokumadan önce tezgâha gerilerek hazırlanan dikey iplikler, bazı bölgelerde arış da denir (Aytaç, 1982, s. 9).

Dokuma Kumaş: Atkı ve çözümlü adı verilen paralel ipliklerden oluşan iki iplik dizisinin, birbirlerine dik yönde kesişirken bir örgü oluşturacak biçimde bağlanmalarıyla elde edilen bir tekstil yapısıdır (Başer, 2003, s. 3).

Desen: Bir dokumanın yüzeyindeki çizgi, renk ve şekillerden oluşan bezeme (Aytaç 1982: 9).

Gücü: Tezgâhlarda dokuma yapabilmek için ağızlık açma işleminin gerçekleşmesini sağlayan sistemdir (Öztürk, 2007, s. 37).

Jakar: Delikli kartonlarla çözümlü ipliklerinin teker teker kaldırılması ve ağızlık açılması esasına dayanan dokuma tezgâhlarıdır (Aytaç, 1982, s. 9).

Malyon Tahtası: Jakar dokuma tezgâhlarında, çözümlü ipliklerinin desen raporuna göre düzenlenmesini sağlayan delikli tahtaya verilen ad (Aytaç, 1982, s. 253).

Mekik: Dokuma tezgâhlarında dokuma süresince üzerine sarılan ya da masuraya sarılı olarak konan atkı ipliğini çözümlü iplikleri arasından açılıp kapanan açıklıktan bir uçtan bir uca geçiren araçtır (Öztürk, 2007, s. 41).

Motif: Bezeme ve süslemelerde bütünü oluşturan parçalardan her birine verilen addır. (Sözen ve Tanyeli, 1992, s. 66).

Tahar: Örgünün içindeki birbirine benzeyen ve benzemeyen çözümlü hareketlerinin belirlenmesi işlemidir (Şeber,2003, s. 5).

Tarak: Dokuma tezgâhlarında çözümlü ipliklerini birbirine paralel bir durumda tutmaya ve atkı ipliklerini sıkıştırmaya yarayan, bir çerçeve içinde, ensiz, demir, tahta veya kamaş plakaların yan yana sıralanmasıyla oluşan parçadır (Aytaç, 1982, s. 256).

Tefe: Mekikli dokuma tezgâhlarında içine tarağın takıldığı, ileri geri hareket ederek tarak aracılığı ile atkılarını sıkıştırmaya yarayan çerçeveye denir (Aytaç, 1982, s. 25)

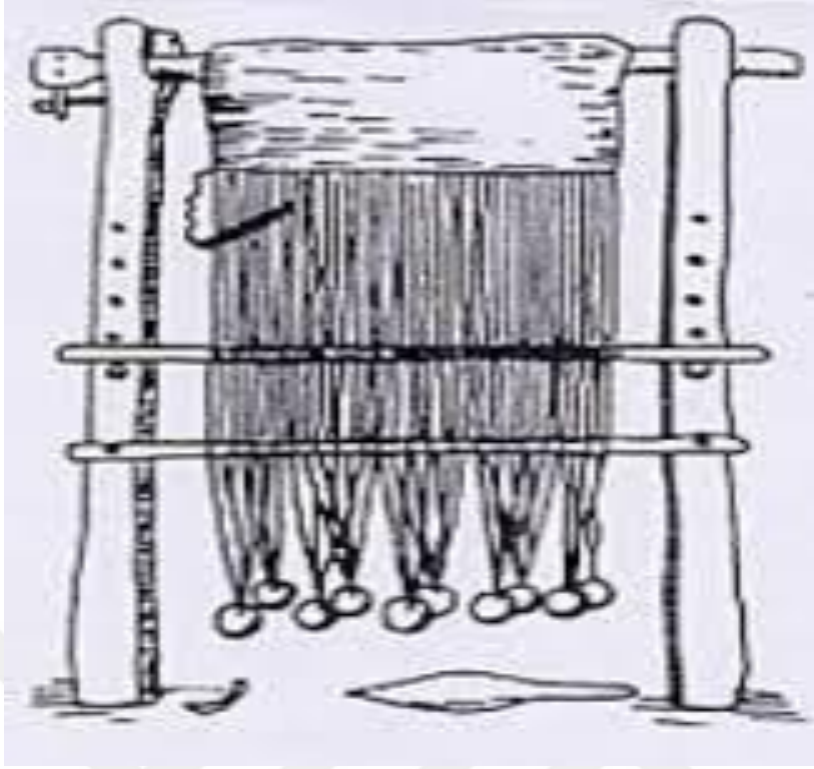
2.3. Kumaş Dokumacılığının Tarihsel Gelişimi

İnsanların coğrafi şartlara göre korunma ve barınma ihtiyaçlarını giderdikleri, aynı zamanda yaşam kültürlerini çevrelerine yansıtmada kullandıkları en eski sanat dallarından bir tanesi; dokumacılık sanatıdır.

“Dokumacılık sanatının başlama tarihi ve yeri kesin olarak bilinmemekle beraber, insanların kendi yaşamlarını, yaptıklarını önemli doğa olaylarını, önce resimlerle sonrada yazı ile ifade etmesinden çok eskidir” (Akpınarlı, 1996, s.10).

Soğuktan korunmak için hayvan postunu kullanan insanlar, lifleri eğirerek iplik haline getirmişlerdir. İlk eğirmenin, liflerin iki el arasında ovuşturularak yapıldığı düşünülmektedir. Daha sonraları bu işin, yarı yuvarlak bir taş ile diz üzerinde ovuşturularak yapıldığı, ancak her iki şekilde de gerek iki el arasında, gerekse yarı yuvarlak taş ile diz arasında ovuşturularak, elde edilen ipliğin uzatılması daima eklemek sureti ile olmuştur. Bu şekilde elde edilen ipliğin aralıklı ve güç olması nedeniyle insanların işi keşfettikleri tahmin edilmektedir. Dokuma sanatının hızlı bir şekilde gelişmesi liflerden, eğirme yöntemi ile iplik elde edilmesi sonucu meydana gelmiştir. Bugün genellikle tahmini ilk dokuma tezgâhlarının dikey olduğu düşünülmektedir. Şekil 1.'de görüldüğü gibi bu tezgâhlar iki çatal sopa üzerinde oturtulmuş yatay bir sopadan meydana gelmiştir (Yağan, 1978, s. 11).

“Dokumacılık sanatının ilk başlangıcı olarak rivayetlere göre Hz. Adem Aleyhisselam'ın oğlu şit Aleyhisselam'ın ağaçtan iş yaparak yumuşak tüylü hayvanların elyafını eğirerek ve bükerek ip meydana getirmiş ve dört ağaç parçasından da bir tezgâh oluşturmuş, bu sayede bir dokuma parçası ortaya çıkarmıştır” (Kaya ve Ergenekon, 1989, s. 4).

Şekil 1. İlk Dokuma Tezgâh Modeli (Yağan, 1978, s.12)

M.Ö. 2778-2413 yılları arasında Eski imparatorluk devrinde Mısır'da özellikle keten kumaşların dokunması büyük gelişmeler göstermektedir. Bu zamandan kalan kumaşların özellikle mumyaların sarılmasına yarımış olan parçalar üzerinde yapılan incelemeler sonucu, ketenlerden çok ince iplikler elde edilmiştir (Aytaç, 1982, s. 148).

M.Ö. 341-333 yılları arasında Mısır'ın son devirlerinde giyim tarzına daha çok yabancıların tesiri olmuş ve bu Mısır dokumacılığını da etkilemiştir. Daha sonraları Mısır dokumacılığını M.S. 400-600 üncü yıllara ait Kopt kumaşları ortaya çıkmaktadır. Kopt kumaş örnekleri bugün İstanbul Arkeoloji Müzesinde bulunan M.S. 5-6 ncı yüzyıllara tarihlendirilmiştir "Bunlar oldukça kalın dokumalar olup cm^2 de ortalama 13 çözgü 11 atkı bulunmaktadır" (Yağan, 1978, s.18).

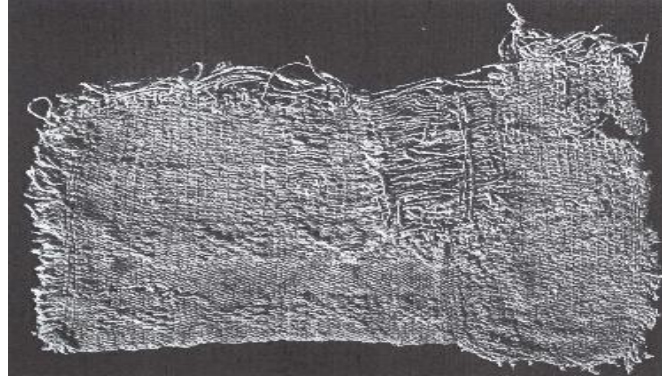
Orta Asya' da Türklerin yaşamış olduğu bölgelerde yapılan kazılarda, kurganlardan çıkan eğer takımları, kuşak, kolon, kordon ve kumaş parçalarının Türklere ait olduğuna kesin gözü ile bakılmaktadır. M.Ö. III. ve IV. yy olarak tarihlendirilebilen bu örnekler buzullar arasında kaldığı için günümüze kadar gelebilmiştir. Günümüzde hala devam eden

Çatalhöyük'te ki kazılardan elde edilen bulgular, Anadolu'da dokumacılık sanatını M.Ö. 6000'li yıllara kadar götürmektedir (Ersoy, 1995, s. 1).

“Mezopotamya’da medeniyet kurmuş olan Elam ve Akadlardan o çağlar dokuma sanatını yansıtan bazı eserler kalmıştır. Bunlardan Elam kabartmalarından birinde küçük bir iskemle üzerine oturarak yün büken bir kadını tasvir eden bir sahne vardır” (Yağan,1978).

Mezopotamya'da dokumacılık konusunda yünlü dokumaların yaygın olarak yapıldığı bilinmektedir. Buda Mezopotamya da hayvancılığın ve yün dokumacılığının ileri seviyede olduğunu göstermektedir.

Dokunmuş kumaşlar veya kumaş parçaları hammadde çeşitlerine göre incelendiğinde, kumaş dokumacılığının yapıldığı tezgâhlar ve zaman dilimi hakkında kesin olmamakla birlikte dokumacılık konusunda tarihi kaynak oluşturmaktadırlar. Cilalı Taş Devri'ne ait yün kumaş kanıtları, günümüze kadar gelememişlerdir. Çünkü bilindiği üzere, yün çabuk bozulan bir lifdir. Fakat Cilalı Tas Devri insanların koyun yetiştirdiklerine dair koyun kemikleri bulunmuştur. Bütün olasılıklar yün dokumaların kaynağından Batıya doğru Cilalı Taş ve Tunç Devri kültürleri ile Avrupa'ya göç ettiğini göstermektedir. İlk pamuk dokumaların ise geleneksel olarak Hindistan'da olduğu bilinse bile, pamuğun ortaya çıkışı Peru'da olmuştur (Ateşok, 2005, s. 17).

Şekil 2. M. Ö. 2300' de Peru' da Bulunan Pamuk Kumaş Örneği (Yağan, 1978, s. 15)

“Hindistan'da pamuklu dokumalara çok rastlanmaktadır. En eski pamuklu dokuma örneği Mohenjo-Doro'da bulunmuş olup M.Ö. 3000 yıllarına aittir. Hindistan'da yapılan bir dokuma tekniği de atkı ipliklerini birbirine bağlayarak oluşturulan teknik olup Keşmir bölgesinde şal yapımında kullanıldığından dünyaca ünlü Keşmir şalları olarak bilinmektedir” (Akpınarlı, 1996, s. 11).

“Hindistan da bu teknikten başka “İkat” tekniğinin de kullanıldığı ve son derece zarif ve ilginç desenler elde edildiği görülür. Ayrıca düz dokumaları desenlendirme de, batikten yararlandıkları, işlemelerde zengin bir etki yaratmak için iplikler arasında, küçük aynalar, yassı metal parçaları, madeni pullar ve teneke fiyonklar kullandıkları bilinmektedir” (Aytaç, 1982).

Uzun yüzyıllar Çin'e özgü bir dokuma ham maddesi olan ipeğin, il defa Çin'de kullanılmaya başlandığı ve buradan bütün dünyaya yayıldığı birçok kaynakta belirtilmektedir.

“Çin'de M.Ö. 1766-1122 yıllarında Shang ve Yin sülaleleri zamanında ilkel dimi örgülü (D=2/1, D=3/1) kumaşların var olduğunu Stockholm'deki Uzak Doğu Antikleri Müzesinde bronz bir balta başında bulunan baskılı kumaş kanıtlamaktadır” (Aytaç, 1982, s. 153).

İpek dokumacılığı dışında Çin'in eski tekstil dünyasına önemli bir hediyesi daha vardır. Bu günkü Jakar tezgâhlarının ataları sayılan “Çin Tezgâhları” ; bu tezgâhların icadına kadar, desenli dokumalar basit bir tezgâhta çözümlenmiş ipliklerinin elle çalıştırılması ile meydana getiriliyordu. İki kişi tarafından dokumanın gerçekleştirildiği bu dokumalarda, Çözümlenmiş ipliklerini sıra ile yükseltip indirmek için mekanik yollarla gerçekleştirilmektedir. Ancak bu gün kullanılan Jakar'ların en ilkel şekli olan mekanik tertibatlı bu desen tezgâhları ilk defa Çin'de yapılmıştı. Yünlü dokumalara ise M.Ö. 1050-247 yıllarında Chou'lar zamanında rastlanmaktadır (Yağan, 1978)

Anadolu'ya gelen Selçuklu Türkleri eski Yunan, İran, El cezire sanatlarının birleşmesinden meydana gelen sanatlarla tanışmışlardır. Tamamen Selçuklu karakterlerini taşıyan sanat eserleri ise, Selçukluların Bizans, İran, Bağdat, Semerkant ve Buhara ile kurdukları ilişkilerden ve buralardaki usta sanatkârlarla yapılan kültür etkileşimleri sonucu ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Orta Asya sanatı gelenek ve görenekleriyle değişime uğrayarak Selçuklularının elinde yeni bir kimlik kazanmıştır (Akpınarlı, 1996)

Selçuklular, kendilerinden önce de Anadolu'da var olan, dokumacılık sanatını bu etkileşimle daha da ileri götürerek geliştirmişlerdir

“Selçuklulara ait olduğu ve Sultan Alâeddin Keykubat için Sivas'ta dokunduğu söylenen kumaşta Bizans stili görülmüştür. Bu eser Lyon'daki tarihi kumaşlar müzesinde bulunmaktadır. Selçuklular ayrıca Çin ve Hindistan'dan gelen tekstil ürünleri üzerindeki desenlerden de yararlanarak ve kendi sanatlarıyla kaynaştırarak çeşitli tekstil ürünleri ortaya koymuşlardır” (Akpınarlı, 1996, s. 13)

Beylik Dönemi'nde, Anadolu beylikleri Selçuklulardan devir aldıkları ileri düzeyde ki dokumacılık sanatını koruyarak devam ettirmişlerdir. Osmanlı döneminde devletin zamanla zenginleşmesi ile özellikle 16. Yüzyılda gelişme her alanda olduğu gibi kumaş sanatına da yansımıştır

14.yy Bursa'da dokumacılığın büyük ilerleme kaydederek 15. yüzyılda son derecede kaliteli kumaş ve kadife üretildiği birçok kaynakta belirtilmektedir.

Günümüzde Türk kumaş ve kadifesi olarak tanınmış olan birçok örneği dünya müzelerinde yer alan kumaşların,16. yüzyıl Osmanlı dokumacılığının eseri olduğu bilinir. Türk dokumacılığının 15. yüzyılda gelişmesini sürdürerek en yüksek mertebesine ulaştığı 16. yüzyılda ise gerçekten zarif, renk ve desenlerle ince, zevkli eserlerin ortaya konulduğu ifade edilmektedir (Öz, 1946, s. 110).

El dokumacılığında ilk başladığı dönemlerde, iki çerçeveli basit dokumalar çalışılmış daha sonra tezgâhlar geliştirilmiş, çerçeve sayıları artırılarak dokuma çeşitleri çoğaltılmıştır.17. yy.'la kadar kumaşlarda kullanılan desenler sınırlı kalmış, bu yüzyıldan sonra desen çeşitliliği artarak zenginleşmiştir (Akpınarlı, 1996, s. 15).

“1733 yılında Conkey Of Börl isminde bir İngiliz dokuma sanatçısı el tezgâhları için kamçı, tefe ve mekiği icat etmiştir. O devirde dokuma ile uğraşanlar buna ‘uçan mekik’ ismini vermişlerdir” (Akpınarlı, 1996, s. 15).

“1945’te Conkey Of Böri ve Joseph Stell dar dokumalarda ayak basarak gücülerin hareketini temin etmişlerdir. Yine aynı yıllarda Vokanson ilk defa mekiği hareketli olarak atmaya başarmışlardır” (Akpınarlı, 1996, s.15).

“Çok eski tarihlerden beri dokumada motifli kumaş imali bilinmektedir. Bilinen en eski büyük motifli kumaş üretebilen tezgâh, çekmeli dokuma tezgâhı olarak bilinmektedir. Çekmeli dokuma tezgâhında ağızlık açımını kontrol eden harniş veya keten telleri, elle kontrol edilebilmekteydi. Dokumacı elindeki desene uygun olarak, ketenlerin bağlı olduğu çekme halatlarına asılarak çözü tellerini yukarı kaldırır ve atkı atılırdı. Bu dokuma tezgâhında büyük motifli kumaş yapma, her ne kadar iki kişi tarafından gerçekleştirilse de yorucu ve uzundur” (N.Yakartepe ve M.Yakartepe, 2003).

“18.yy.’da Fransız Joseph Marie Jakard dokumacı olan babasının eziyetli işini pratikleştirme çalışmalarına başlamıştır. Bununla ilgili ilk projesini 1790’da hazırlamış fakat ekonomik nedenlerle uygulayamamıştır. 1800 yılında uygulamaya koymuştur. Her çözgü ipine karşılık gücü yerine geçen malyon askı iplerini malyon tahtasına geometrik bölünme ile dizerek askı iplerini tek pedal (ayak) basarak iğne ve çengeller vasıtasıyla çekerek birçok işçi yerine tek bir işçi ile her cins desenli kumaşları kolayca dokuyabilmiştir” (Akpınarlı, 1996, s. 16).

Anadolu’da özellikle 18. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak dokuma sanayi gerilemeye ve çökmeye başlamıştır. Avrupa da üretilen dokumalar Osmanlı pazarlarını hızla kaplamaya başlayarak Anadolu’da dokumacılığın pazar payını büyük ölçüde etkilemiştir. Pamuklu ve yünlü sanayi söz konusu dönemde henüz önemli bir gelişme göstermemiştir. Devlete ait sayılan fabrikalar dışındaki dokuma tezgâhları ev içi üretim, yöresel olmakla ve dar çevre gereksinimlerini karşılamaktan öteye gidememiştir. Daha önceleri ihraç maddeleri arasında yer alan el dokumaları 1850’den sonra makineleşen Avrupa tezgâhlarından seri halde çıkan ucuz mallarla rekabet edememiş, iç pazarlarda bile yerini koruyamamıştır. Sanayileşmenin gereğini kavramış olan Osmanlı yönetiminin iyi niyetle

aldığı önlemler, çağın gereksinimlerine cevap vermekten uzak kalmıştır. Teknolojide bilgi birikiminin olmayışı, altyapı yetersizliği, sermaye yokluğu gibi etkenlerin yanı sıra Avrupa’da uzun bir dönemde sağlanan gelişmeyi, kısa sürede aktarmanın olanağı olmamıştır (Çadircı, 1991).

Buna rağmen günümüz Türkiye’inde el dokumacılığı, tarımın yanında insanların kendi ihtiyaçlarını karşıladığı ve geleneksel olarak devam ettirdikleri bir sanat dalı olmuştur. Kırsal bölgelerde yaşayan halk, yazın toprağı işleyerek kışın ise dokumacılık sanatı ile gereksinimlerini karşılamışlardır, tüm bu gereksinimlerini karşılamak için araç ve gereçlerini kendileri üretmişlerdir. Anadolu’nun hemen her yerinde eskisi kadar yoğun yapılmasa da el dokumacılığı köklü geçmişi sürdürmeye devam etmektedir.

2.4. Mekikli Dokumacılıkta Kullanılan Araç Özellikleri

Mekikli dokumacılıkta kullanılan tezgâh, üst ve alt merdane, sağ ve sol yan tahtası ve gücü ağacından oluşan, çeşitli boyutlarda olabilen dokuma aracına “dokuma tezgâhi” adı verilmektedir (Gülal, 1991, s. 21).

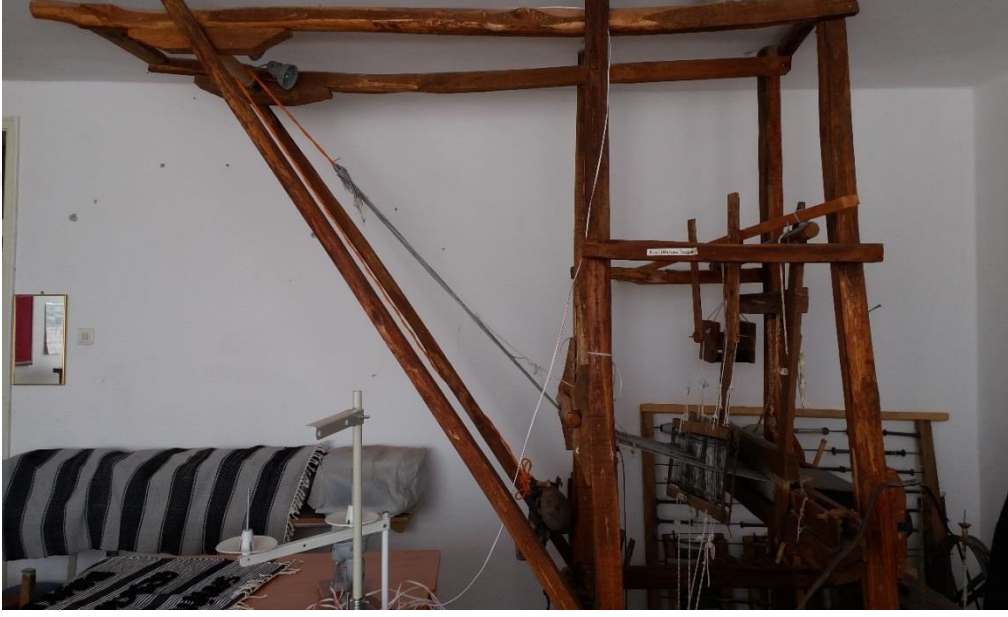
Mekikli el dokuma tezgâhlarını dik tezgâhlar, çukur tezgâhlar, yüksek tezgâhlar, kamçılı tezgâhlar, jakarlı el dokuma tezgâhları olarak sınıflandırabiliriz. Kumaş dokumacılığında kullanılan tezgâhlardan çukur ve jakarlı tezgâhlar çalışmada kullanılmıştır, bu tezgâhların özellikleri açıklanacaktır.

2.4.1. Çukur Tezgâhlar

Çukur tezgâhlar Anadolu’da çok görülen bir tezgâh tipidir. Bunlara çukur tezgâh denmesinin sebebi, dokumacının oturduğu ve pedalların bulunduğu kısmın bir çukur içerisinde olmasındandır. Bunun dışında yüksek tezgâhlardan hiçbir farkı yoktur. (Aytaç, 1978, s. 186)

Bu tezgâhlar da tavanda rahatça dönebilecek şekilde tespit edilmiş, üzerinden çözügünün geçtiği “dağ” denilen yuvarlak bir ağaç, tezgâh çatısının arkasında dağdan gelen çözügüyü yatay olarak tezgâha sevk eden “dehtini” denilen bir arka levent, onun önünde dehtini’den gelen çözügünün üzerinden geçtiği bir çeşit köprü görevi yapan “minare”, “kuş” ismi verilen iki makara ile tezgâh çatısına iki gücü çerçevesi, kamış tarak taşıyan tefe ile yere

çakılan iki ağaç arasına yataklanmış, “Selmin” denilen, dokunan bezin sarıldığı köşeli bir tamburdan meydana gelmiştir. Dokumacının oturduğu çukurun içerisinde gücü taşıyan çerçevelere bağlı pedallar vardır. Ayrıca dokumacının arkasında duvara çakılı, çözgünün gerilip gevşetilmesine yarayan ortası delik bir ağaç ile bu ağacın içinden geçen ipin bağlandığı, yan tarafta yere çakılı bir kazık bulunmaktadır. Dokunan kumaşın daralmasını önlemek için ise cımbaz yerine “metit” denilen uçları çivili iki parça çitadan meydana gelmiş bir araç kullanılır.

Şekil 3. Çukur Tezgâh (Ulaş, 2016)

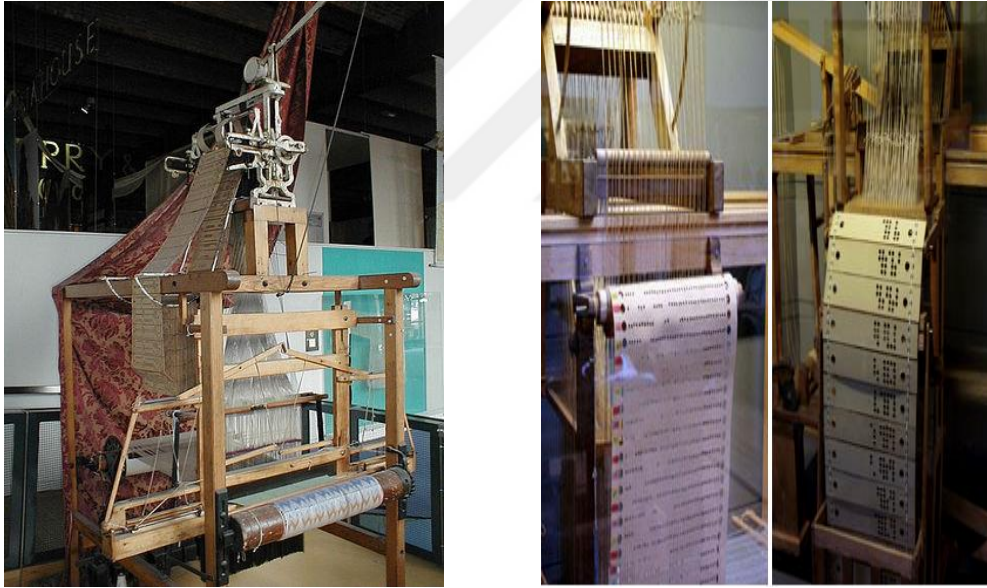
2.4.2. Jakarlı el dokuma tezgâhları

Jakar mekanizmaları el dokuma makinelerinde, tezgâhın üstüne monte edilerek; çözgü tellerine tek tek kumanda etmesi ile desenli kumaş dokuma imkânı sağlayan ağızlık açma sistemidir.

Bu tezgâhlarda her çözgü ipliği hareket ettirilebilir. El tezgâhları üzerinde çalışan jakar makineleri ile mekanik jakar makinelerinin çalışma prensipleri, her ikisinde görevi yapılan deseni delinmiş karton aracılığı ile iğnelere ve iğnelerin basıncıyla çengellere, çengellerin bıçak yardımı ile yukarıya kalkmasıyla malyon tahtasındaki diziliş ve tahar bölünmesine ve bu bölünme aracılığı ile çözgü ipliklerine iletmektir. El tezgâhı jakarlarında çengel tablosu sabit olup mekanik jakarlarda ise hareketlidir (Aytaç, 1982).

“Jakar tezgahları tek ve çift silindirli olarak iki türlüdür; tek silindirli olan jakar makinalarında rapordaki her çözgü ipliği için 1 iğne 1 kanca bulunur. Yani iğne 1 kancaya bağlı olup yay kutusundaki bir yay vasıtası ile silindire doğru itilir. Çift silindirli jakarlarda her harniş kaytanının bağlı bulunduğu çözgü ipliği için 2 iğne ve dolayısı ile 2 kanca bulunur. Örneğin 600 çözgü iplikli bir jakarın 1200 iğnesi ve 1200 kancası mevcuttur, silindirden bir tek numaralı atkı ipliklerinin; diğeri çift numaralı atkı ipliklerinin delinmiş desen kartonlarını kontrol eder” (İmer, 1989).

“Jakarlı el dokuma tezgâhlarında oluşturulacak desenin boyutu jakar kapasitesi ile belirlenir, jakar kapasitesi jakar mekanizmasında bulunan platin sayısıdır. Yaygın olarak kullanılan jakar kapasiteleri 896 ve 1344’tür. Ancak bu kapasitenin tamamı jakar deseni için kullanılmaz. 896 platinli bir jakarda 600 veya 800 adet platin desen için ayrılır. Diğer platinler, ise renk selektörü, kenar, yalancı kenar, için kullanıldıktan sonra geriye kalanlar boş bırakılır. Jakar mekanizmalarında çözgü ipliklerinin geçtiği gücüler malyon ipliklerine bağlanmıştır. Malyon ipliklerine mekanik jakarda platinler, elektronik jakarlarda modüller tarafından hareket verilir ve ağızlık oluşumu sağlanır” (Özgen ve Türkyılmaz, 2003, s. 257).

Şekil 4. Jakarlı Tezgâh (www.acikbilim.org)

2.5. Kumaş Dokumada Kullanılan Yardımcı Araçlar

2.5.1. Çözgü Aracı

Çözgü ipliklerini dokumanın enine gerekli olan miktarını birbirine karıştırmadan çözmek, hazırlamak ve dokuma tezgâhına taşımak işine yarayan araçtır. Dokumacılıkta Çözgü çözme işlemi yerde, duvarda, yatay ve dikey dolapta olmak üzere değişik şekillerde

yapılabilmektedir. Yerde çözü çözüme işleminde öncelikle yere dik olacak biçimde birbirine paralel ve iki sıra halinde çubuklar yerleştirilmektedir. Bu düzeneğin duvarda hazırlanmış haline de “duvarda çözü çözüme işleminde” denilmektedir (Eşberk, 1993).

Bazı yerlerde çözü hazırlamak için birbirinin içine girebilecek biçimde kalın çitalardan yapılmış iki dikdörtgenin oluşturduğu dikey dolaplar da kullanılmaktadır (Aytaç, 1982).

2.5.2. Çıkırık

Çıkırık, liflerden iplik eğirmek için kullanılan bir araçtır. Ahşap veya demirden yapılmış el yardımı ile döndürülen bir kasnak ve bu kasnağa bağlı olarak dönen mil üzerindeki masuraya, dokuma için hazırlanan tiftik, yün, pamuk vb. ipliklerin aktarılmasını sağlayan araçtır.

Şekil 5. Çıkırık (Ulaş, 2016)

2.5.3. Mekik ve Masura

Dokuma tezgâhlarında dokuma süresince üzerine sarılan ya da içine masuraya sarılı olarak konan atkı ipliğini çözü iplikleri arasında açılıp kapanan açıklıktan bir uçtan bir uca geçiren şimşir, meşe, elma, kayın gibi sert ağaçlardan yapılan ya da kemikten yapılan araçtır, masura ise atkı ipliğinin sarıldığı mekikle birlikte atkı sağımını gerçekleştiren parçadır.

Şekil 6. Mekik (Ulaş, 2016)

2.5.4. Cımbar

Dokumanın eni boyunca kumaşın üzerine yerleştirilen, kumaşın dokuma esnasında daralmasını önüne geçmek amaçlı kullanılan iğneli araçtır.

Dokuma tezgâhında dokunmakta olan ürünü gergin tutan dokumanın enine göre ayarlana bilen iki parçadan oluşan ve genelde 5-6 cm eninde 3-5mm kalınlığında iki ucunda dokumaya girebilmesi için tarak gibi dişleri bulunan metal çubuktur (Öztürk, 2007).

Şekil 7. Cımbarın Tezgâhta Kullanımı

2.6. Mekikli Dokumacılıkta Kullanılan Gereçler

Geleneksel el dokuması kumaşlarda kullanılan en önemli gereçler ipliklerdir. Hayvansal (yün, kıl, ipek vb.), bitkisel (pamuk, keten, kenevir vb.), sentetik kaynaklı bu liflerin karışımı olan iplikler kullanılmaktadır.

Geleneksel manusa dokumalarında pamuk ve ipek iplikler yoğun olarak kullanılmakla birlikte, keten ipliğinin kullanıldığı kaynak kişilerden edinilmiştir. Bu nedenle çalışmanın bu bölümünde manusa dokumalarında kullanılan iplikler anlatılacaktır.

2.6.1. Pamuk İpliğinin Özellikleri

Bitkisel kaynaklı liflerden olan Pamuk ipliği tekstilde kullanılan en yaygın iplik türlerindedir. Diğer liflerin birçoğunda olduğu gibi pamuk ipliği de kendine özgü fiziksel özelliklere sahiptir. Pamuk ipliğinin fiziksel özellikleri, elde edildiği pamuğun cinsine göre değişiklik gösterir. Fiziksel özellikler pamuk ipliğinin kalitesini belirlemede önemli rol oynar (Yazıcıoğlu, 1992).

Lif uzunluğu pamuk ipliğinin kalitesini belirleyen en önemli özelliklerden biridir. Lif inceliği ve mukavemetiyle ilişkilidir ve eğirme sürecini etkiler. Lif uzunluğu ile inceliği arasında ters bir orantı vardır. Uzun lifler daha incedir ve daha mukavemetli iplik oluşumunu sağlarlar. Ayrıca daha yumuşak, düzgün, mukavemetli ve parlak kumaş oluşumunu sağlarlar (Gürcüm, 2005).

Pamuk bitkisinin kapsülünde ki (koza) tohumlarından alınan elyafların işlenmesi ile elde edilen pamuk iplikleri çok yaygın olarak kullanılır. Sıcak ve rutubetli iklimde yetiştirilir. Elyaf uzunlukları 15-50 mm arındadır. Pamuk ipliklerinin daha mukavemetli olması istendiğinde südkosit ile merserizasyon işlemi yapılır. Pamuk ipliği lif özelliklerine göre, genellikle üç sistemde sınıflandırılır. Penye İpekçiliği (ince ve uzun liflerden oluşur) Karde İpekçiliği (kalın ve kısa liflerden oluşur.)Vigoine iplikçiliği (karde ve penye iplik artıklarından yapılır.)Pamuk ipliği oluşum özelliklerine göre, genellikle iki sistemde sınıflandırılır. Rink iplik (Klasik iğ sistemi ile bükülerek oluşur). open-end iplik (Hava basıncı ile liflere tur verilir) olarak (<https://kadirbolukbasi.wordpress.com/iplik/>).

En önemli kullanım alanı giyim sektörüdür, nem tutabilme özelliğinden dolayıda iç giyimde oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır.

2.6.2. İpek (Salgı) İpliğinin Özellikleri

Hayvanlardan elde edilen iplikler içerisinde salgı ürünü iplik olarak önem kazanan iplik, ipek ipliğidir. Yabani ipek ve kültür ipeği olarak iki çeşittir. İpek böceğinin salgısı sonucu oluşur, bu nedenle salgı lifi olarak nitelendirilir. İpek böceğinin başını 8 rakamı şeklinde hareket ettirerek ördüğü kozalar aslında uzunluğu 1.500 m yi bulan bir tek tel ipek ipliğidir (Gürcüm, 2005).

İpek ipliğinin enine kesiti incelendiğinde iki ayrı yapı görülür. Orta kısımda iki ayrı bezden salgılanan iki ayrı bölüm halinde fibroin maddesinden oluşmuş lif kısmı dışında ise hem iki bölümü birbirine yapıştıran hem de tüm lifi kaplayan serisin adı verilen yapışkan bir madde vardır. Bu yapışkan madde life dik, sert ve donuk bir görünüm verir. İpek kozalarından ipeği çekmeden önce kozaların ipek böceği tipine, renklerine ve elde edildikleri bölgelere göre dikkatle ayrılmaları gerekir. Kozadan elde edilen ipek, dokuma ve dikiş için uygun olmadığından büküm verilerek ikiye katlanmaktadır. İpek ipliklerle değerli kumaşların yanı sıra halılarda dokunmaktadır (Öztürk, 2007).

2.6.3. Keten İpliğinin Özellikleri

Milattan önce 5000 li yıllardan bu yana kullanılan keten, insanlık tarihinin bildiği en eski doğal ipliklidir. Keten 3 ila 4 feet boyunda mavi veya beyaz çiçekli Lineaceae bitki ailesinden kökeni yukarı Mısır Nil deltası olarak bilinen ve serin ve nemli iklimi, nemli toprağı seven bir bitkidir. Keten bitkisinde lif hücrelerinin demetleri birbirine yapışık vaziyettedir. Bu nedenle keten bitkisi çok hücreli elyaf tipindedir. Keten yağ ve lif keteni olarak ikiye ayrılmaktadır. Tek yıllık odunsu bir bitkidir keten elyafı bitkinin sapından elde edilir. Her keten bitkisi tutamı 10-14 ayrı liften oluşmaktadır. Her bir lif ortalama 20-30 mm boyunda ve 15-20 mm çapındadır (Gürcüm, 2005, s. 62).

Keten bitkisinin saplarından elde edilen keten elyafından üretilen ipliklerdir. Kısa şapelli ve uzun şapelli olarak iki kısma ayrılırlar. Kısa şapelli keten iplikler kaba ve kalın olmalarına karşın uzun şapelli iplikler ince ve hassastır. Kısa şapelli iplikler hacimli bir yüzeye sahip olup düzensizlikler vardır. Uzun şapelli iplikler ise pürüzsüz ve düzgün bir yüzeye sahiptirler. Genel olarak değerlendirilirse uzun şapelli keten iplikler kısa şapelli ipliklerden daha kaliteli ancak daha pahalıdır. Kısa şapelli iplikler genelde evlerde dokunan kaba kumaşların yapımında kullanılır. Uzun şapelli iplikler ince ve düzgün

yüzeyle oldukları için daha hassas kumaşların dokunmasında kullanılır. Örme sektöründe ancak karışım halinde kullanılabilir. Örme ve triko sektöründe saf olarak kullanılmayan keten ipliği genelde dokuma kumaşlardan elde edilen ürünlerde kullanılır. İnce kumaş ürünleri genellikle yazlık kıyafetlerdir. Kaba kumaşlar ise hasır, ayakkabı gibi ürünlerde kullanılır. Bunların dışında ev tekstili, temizlik bezleri, peçete ve mendil üretiminde ketenden faydalanılır.(<https://kadirbolukbasi.wordpress.com/iplik/>)

2.7. Mekikli Dokumalarda Kullanılan Teknikler

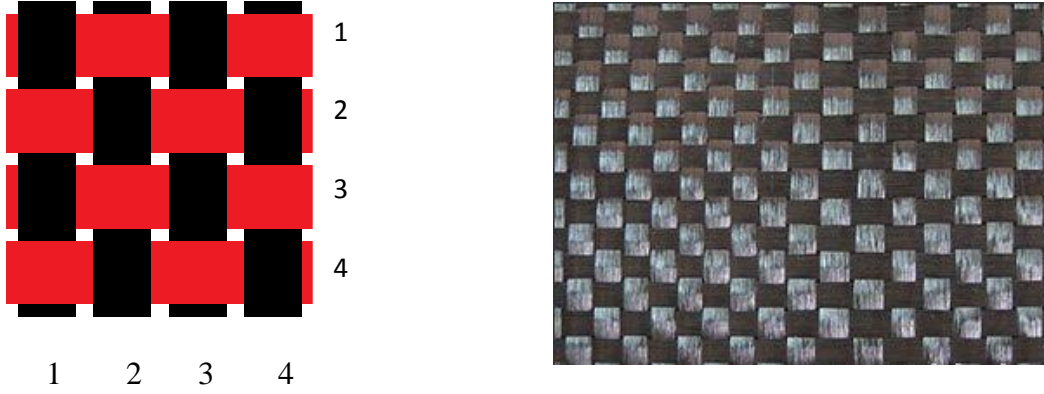
Mekikli Dokumalar, çerçeve ve çerçevelere bağlı gücüler ile malyon ve malyon ipliklerine bağlı gücü gözleri yardımıyla gruplar halindeki çözgüler arasında oluşturulan ağızlıktan, atkı ipinin mekikle geçirilmesi sonunda oluşan bağlantıyla meydana gelen yüzeylerdir. Çözgü ve atkı ipliklerinin birbirleri ile yaptığı her farklı bağlantı çeşidi, bir dokuma örgüsünü meydana getirmektedir. Bu bağlantılar bir rapor doğrultusunda gerçekleşince; dokuma örgü çeşitlerini oluşturmaktadır.

Tüm diğer örgülerin temelini oluşturan bu örgü çeşitleri bezayağı, dimi, saten(atlas) örgülerdir. Bu temel örgülerden türetilen diğer örgülere türev örgüler denilmektedir. Bu üç temel örgünün her biri değişik doku özellikleri ve yüzey görünümü verdikleri gibi, bunlardan türetilen türev örgüler de temel örgülerin ana özelliklerini yansıtmaktadırlar (Başer, 2003, s. 31).

Lanse dokular bezayağı, dimi, saten ve krep gibi temel bağlama türleri ile dokunan, değişik figürlerin özel ipliklerle doku içinde işlendiği motifli dokulardır. Çözgü ve atkı boyunda olan bu iplikler parlaklık, renk ve materyal çeşitliliği ile dokusal yüzeyi süslemektedirler (İmer, 1989, s.87).

Manusa dokumalarında temel örgülerden bezayağı, dimi ve çözgü lanse dokular kullanılmaktadır. Bu çalışmada bezayağı, dimi ve çözgü lanse dokuların özellikleri açıklanmıştır.

Bezayağı örgü; Atkı ipliğinin kumaş eni boyunca çözgü ipliklerinin bir altından bir üstünden geçmesi ve diğer atkının ters hareket yapmasıyla oluşan en basit dokuma örgüsüdür. Bezayağı örgüsünde çözgü ve atkı ipliklerinin bağlantısı hasır veya sepet örgüye benzer.

Şekil 8. Bezayağı Örgü (Ulaş, 2017)

Bezayağı örgü raporunda iki çözgü ve iki atkı bulunur, en küçük raporlu dokuma örgüsüdür. Her bağlantı noktası diğer bağlantı noktası ile dört köşeden temas eder, çözgü ve atkı ipliklerinin yüzme (bir ipliğin kendisine dik olan birden fazla ipliğin üstünden veya altından geçmesi) yapmadığı tek örgüdür (Özgen, 2003, s. 4).

Bezayağı özellikle pamuklu kumaşlarda kullanılan en yaygın örgü olduğu gibi atkı ve çözgü ipliklerinin tam bağlandıkları, sağlam yapılı ve ince kumaşların dokunmasına uygundur.

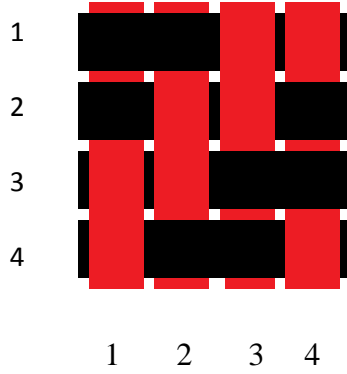
Bezayağı örgüler her iki yüzdende aynı görüntüde bir yapıya sahiptirler. Türetilen örgüler rips ve panama örgülerdir,

Dimi örgüler, ipliklerin dik yönde kesişerek birden fazla ipliğin üzerinden geçtikten sonra alta geçerek bağlantıyı oluştururlar. Bir ipliğin kendisine dik iplikler üzerinde kalan bölümüne atlama denir. Bir atlamanın altında kalan iplik sayısına göre de atlamalar, tekli atlama, ikili atlama, üçlü atlama v.b. olarak nitelendirilirler dimi örgülü kumaşlarda atkı ve çözgü atlamaları, kumaş yüzeyinde atkı ve çözgülerde çapraz yönde ve yan yana sıralanarak, çapraz ya da diyagonal çizgiler oluştururlar (Başer, 2003).

“Dimi örgüleri kumaş yüzeyinde eğimli yollar oluşturan temel dokuma örgüleridir. Bu eğimli yollara dimi diyagonal denir. Özellikleri ise dimi örgü raporundaki çözgü ve atkı sayısı birbirine eşittir, en küçük dimi örgü raporu 3 çözgü ve 3 atkıdan oluşur. Sağ yollu (Z) dimi örgülerinde dimi diyagonal soldan sağa, sol yollu (S) dimi örgülerinde ise sağdan sola doğru yükselir. Dimi örgüsü ile dokunan kumaşın tersi ve yüzü farklı görüntüye sahiptir. Dimi örgülerinde her bağlantı noktası diğer bağlantı noktalarına iki köşeden temas eder. Bu durum bez ayağı örgüsüne göre iplik sıklıklarını artırmaya daha uygun bir yapı oluşturur, dolayış ile bezayağı örgüye göre daha ağır ve dayanıklı kumaş dokunabilir” (Özgen, 2003).

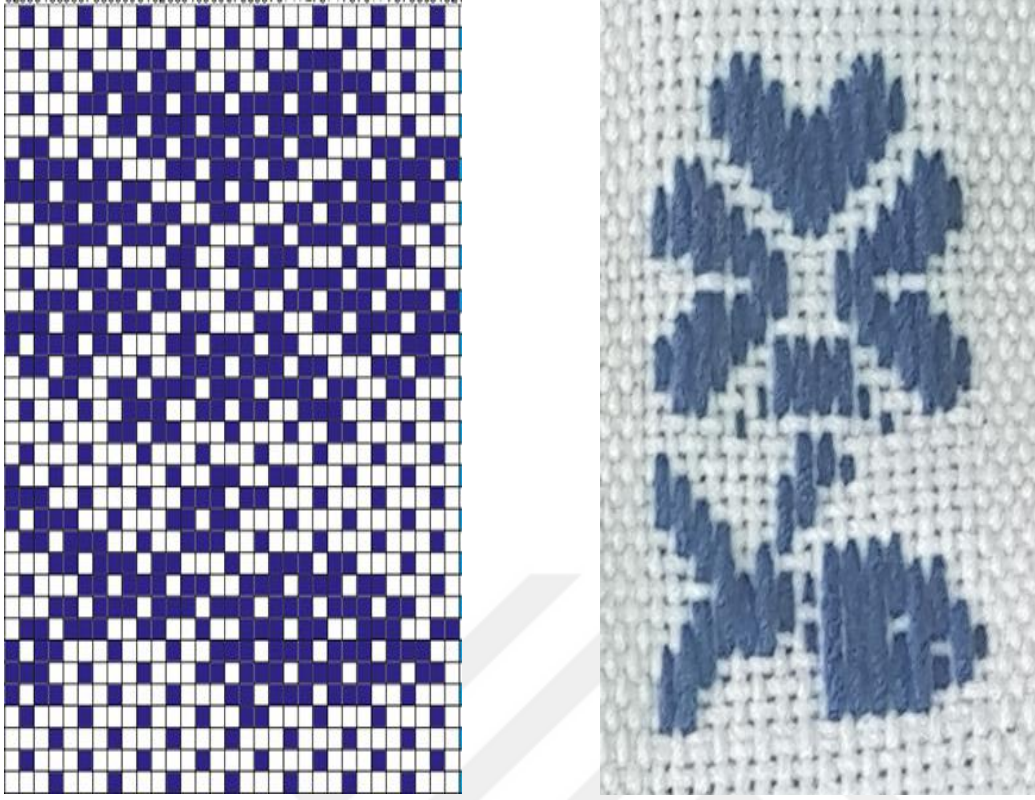
“Dimi örgülerde kumaş yüzeyinde çözgünün ya da atkının hakim olduğu kumaşlar yapılabilmektedir. Ancak atlama uzunluğu arttıkça kumaş yapısı bozulmakta dimi çizgileri daha belirgin hale gelmektedir. Saten örgü ya da atlas örgü bu sakıncayı gidermek için geliştirilmiştir. Saten örgülerde örgü birimindeki her bir iplik tek bir atlama yapmakta, ancak

bu atlamalar birer noktada bağlanmakta ve bu noktalar yüzeye düzgün biçimde yayılmaktadır” (Başer, 2003).

Şekil 9. Dimi Örgü(Ulaş, 2017)

Çözü lanse dokularda; çözgü boyunca kumaşın ters yüzeyinde motiften, motife atlama oluşturulmuş iplik uzantıları göze çarpar, bu uzantılar şeritler halinde çözgü boyunca tekrar eder. Dokularda gerekli olan temel ve lanse çözgü iplikleri ayrı ayrı kalitede olduklarından 2 veya daha fazla levente ihtiyaç vardır, lanse çözgülerin her farklı hareketi için; farklı bir çerçeve kullanılır. Bu yüzden bu dokulardaki tarak numarası lanse iplik sayısı dikkate alınarak hesaplanır (İmer, 1989, s.88).

Şekil 10. Çözü Lanse (Ulaş, 2018)

2.8. Mekikli Dokumaların Kullanım Alanları

Gerek çeşitliliği yönüyle gerekse kullanım alanı açısından en geniş yelpazeye sahip olan mekikli dokumalar; giysilik, perdelik, döşemelik, kumaşlar ile daha farklı yapıya sahip havlu, kadife ve goblen gibi kullanım alanlarının yanında; gergi kayışı, çuval, çadır bezi gibi endüstriyel alanlarda da kullanımları mevcuttur.

2.9. İlgili Araştırmalar

Türk el dokumacılığıyla ilgili, çoğu Türkçe kaynağa ulaşılmış ve detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Sarıgül (2013); “Günümüz Bolu Göynük Yöresi Dokuma Kumaşlarının İncelenmesi” isimli Yüksek Lisans tezinde; Bolu- Göynük yöresel dokumalarının önemi nedeni ile Göynük dokumalarının belgelenmesi ve Türk kültürüne bu dokumaları detaylı olarak tanıtır, bu dokumaların geleneksel dokuma sanatları içindeki yerini belirleyip, aynı zamanda tanıtıma katkıda bulunmayı amaçlanmıştır. Göynük yöresindeki, Halk Eğitim

Merkezinde dokuma yapım aşamasının anlatılıp, sonrasındaki alan araştırmasında ise, yöredeki ev halkının sandık araştırılmalarının incelenmesinden, Tarihi evlere, Müze ve Hamamlarda görölen dokumaların incelenmiş, fotoğrafları çekilerek kaydedilmiştir. Yörede Dokumacılıкта kullanılan araç ve gereçler fotoğraflarla desteklenerek detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Dokuma örneklere için tanıtım fişleri hazırlanarak, 35 adet dokuma örneğine uygulanmıştır. Kullanılan motifler ise kesme şeker, elma baharı, aslanadığı, portakal, uğur böceği, ulama başı, nişan bohçası, kabak çekirdeği, makascık ve kuzu göbeği gibi adlandırdıkları, yörenin kullanmış olduğu, kırmızı, lacivert, yeşil, mavi, sarı, yaldız ve kahverengi gibi renklerle; Halk Eğitim binasında bulunan dokuma atölyesinde, dokuma şekli, teknik ve yapı itibari ile özünü bozmadan sipariş üzerine yapılan dokumalarla yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Söyledir: (2008) “Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakóltesi Kütüphanesi Bünyesindeki Kenan Özbel Koleksiyonunda Bulunan Dokuma Kumaşların Yapısal Ve Teknik Analizleri” adlı yüksek Lisans araştırmasında Anadolu ve İstanbul’da Osmanlı Saray dokumacılığının canlandırılmaya çalışıldığı son dönem olan XIX. yüzyıl ele alınmıştır. Etnograf Kenan Özbel tarafından oluşturulan koleksiyondaki kumaşların teknik analizleri yapılarak bir veri tabanı oluşturmak amaçlanmıştır. Araştırma Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakóltesi Kütüphanesi Bünyesindeki Kenan Özbel Koleksiyonunda Bulunan Dokuma Kumaşları ile sınırlandırılmıştır. Koleksiyonda iki katalogtan oluşan 47 adet son dönem Osmanlı kumaşı örnek araştırma kapsamına alınmıştır. Bu kataloglardan ilki Bursa, İstanbul, Sam, Halep ve Üsküdar sevaisi olmak üzere beş çeşit sevai kumasından oluşmaktadır. İncelenen ikinci katalogda oldukça farklı türde kumaş örneklerine rastlanmıştır. Analizleri yapılan kumaşların sayısı, sevailere hariç, genelleme yapabilmek açısından yeterli olmadığını belirtmiştir. İncelenen Bursa, İstanbul, şam, Üsküdar sevailerinin çoğunun zemin çözümleri gücülerden çift geçirilmiştir. Zemin örgülerinin bezayağı veya bezayağından türeyen rips ya da panama örgü bir kumaşta da dimi örgü kullanıldığı görölmüştür. İstanbul, Üsküdar ve Bursa sevailerinde gerçekte ve detaylı çiçek motifleri, Halep ve Sam sevailerinde geometrik hatlara sahip çiçek motiflerin kullanıldığı gözlenmiştir. Tüm kumaş çeşitlerinde serpmeli çiçek yerleşimi (şaşırtmalı yerleşim) göze çarpmaktadır. Bursa sevailerinde çoğunlukla motif seritleri uygulanmış, bu seritlerde motifler şerit boyunca aynı düzende yerleştirilmiştir. İstanbul sevailerinde motifler çoğunlukla şaşırtmalı olarak yerleştirilmiştir. Diğer örneklere her iki motif yerleşimine de rastlanmaktadır. Çalışma sırasında yapılan analizler doğrultusunda elde

edilmiş bilgiler, şimdiye kadar bu alanda yapılmış araştırmalarla karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmalar doğrultusunda kumaş cinsleri hakkında genelleme yapılmaya çalışılsa da elimizde bulunun örneklerin yetersizliğinden net yargılara varılamamıştır.

Yıldırım, (2013); “şırnak Yöresi şal şapik Kumaş Dokumacılığı” adlı Yüksek Lisans araştırmasında şırnak yöresinde unutulmaya yüz tutmuş günümüze kadar kayıt altına alınmamış el dokuması şal şapik dokuma örneklerini belgelemek ve özelliklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda dokumacılıkla uğraşan ustalar ve dokuma yapılan yerler belirlenmiştir. Dokuma yapan iki usta ve dokuma yerleri araştırma kapsamında incelenmiştir. Yapılan araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Eski ve yeni örneklerden oluşan toplam 20 adet el dokuması şal şapik dokuma örneği örneklem grubu olarak belirlenmiştir. Bu gruptaki şal şapiklerin teknik, renk, desen, motif, kompozisyon özellikleri ve bitim işlem özelliklerinin en iyi şekilde belirlenmesi için birçok açıdan fotoğrafları çekilerek kaydedilmiştir. şırnak merkezde dokuma yapan bir dokuma ustası çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Örneklem grubundan elde edilen bilgilerin kayıt altına alınması için kumaş bilgi formu, örneklerin kıyafet halinde farklılıklarını ve yöredeki anlamlarını kayıt altına almak için ise şal şapik bilgi formu geliştirilmiştir. Yörede eski örneklerin hepsinin çukur tezgâhlarda ve atkı, çözüğü iplikleri ise tiftikten üretilmiştir. Günümüzde çukur tezgâh devam etmesine karşılık belediye atölyelerinde yüksek tezgahlar bulunmaktadır, kullanılan iplikler ise yine tiftiktir. Yapılan dokuma kumaşın eni 33 cm olarak dokunmaktadır. Dokumada kullanılan renkler ise genellikle tiftiğin kendi renkleri ama başka renkler elde etmek için ise doğal boyalar kullanılmaktadır. Günümüzde ise başka renkleri elde etmek için sentetik boyalar da kullanılmaktadır. şal şapikler genellikle tek renk dokunmaktadır. Motif olarak ise yatay ve dikey çizgilerden oluşan desenler kullanılmaktadır. şal şapikler ipeğimsi, zarif görünüşlü kışları sıcak, yazları serin tutan yöresel erkek kıyafetleri olarak kullanılmaktadır. Geçmişte yöre halkının kendi ihtiyaçlarını karşılamak amaçlı şal şapik dokurken, zamanla ticari amaçlı olarak dokuma yaptığı tespit edilmiştir.

BÖLÜM 3

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Malatya ili Arapgir ilçesi manusa dokumaları, çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. İlçe merkezinde manusa dokumacılığı yapmış olan 5 dokuyucuya ulaşılmıştır. Bu nedenle araştırma gurubu üzerinde çalışılmıştır. Araştırma sonucunda Arapgir Halk Eğitim Merkezi, Arapgir Belediyesi ve özel arşivlerde bulunan 24 adet manusa kumaş dokuma örnekleri incelenmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın genel amacı doğrultusunda çeşitli kaynaklardan Malatya ili Arapgir ilçesi, mekikli dokumacılık v.b. konular ile ilgili literatür taranarak bilgiler toplanmıştır. . Elde edilen kaynaklara İnönü üniversitesi ve Gazi üniversitesi kütüphanelerinden, www.yok.gov.tr adresinden yararlanılmıştır.

24 adet incelenen ürünlerin; kullanılan iplik, teknik, renk, motif, kompozisyon, atkı ve çözgü sıklığı, özelliklerinden oluşan bir bilgi formu (Ek 1) hazırlanmış, danışmana incelenerek son şekli verilmiştir. Bilgi formundaki özellikler her bir ürün için ayrı ayrı yapılmış ve fotoğraflanmıştır.

Dokuma ustalarına uygulanmak üzere 33 sorudan oluşan görüşme formu (Ek 2) hazırlanmıştır. Hazırlanan görüşme formu danışmana incelenilerek son şekli verilmiş ve araştırmacı tarafından 5 dokuma ustasına uygulanmıştır.

Yörede manusa dokumacılığı ile ilgili araç ve gereçler fotoğrafları çekilerek veriler toplanmıştır.

3.4. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Belgesel tarama ve kaynaklar incelenerek elde edilen bilgiler, araştırmanın ilgili kısımlarında doğrudan ve dolaylı alıntılar alınarak kullanılmıştır.

Manusa dokuma ustalarına uygulanan görüşme formlarından elde edilen verilerin değerlendirilmesi için çetelemesi yapılmış, yüzdelik dağılımları alınarak alt amaçlardaki başlıklar altında yorumlanmış ve farklı kaynaklarla da karşılaştırılmıştır.

Bilgi formundaki bilgilerle fotoğraflar birleştirilerek bilgi formu kataloğu düzenlenmiştir. Boyutlar ve atkı çözgü sıklığı, kullanılan teknik dağılımı, bezemeler, manusa kumaşlardaki renk dağılım özellikleri tablolar halinde gösterilerek yorumlanmıştır.

24 adet manusa dokuma örneklerinden bir tanesi seçilerek, analizi yapılmış, (İşlem basamaklarına ayrılmış) analizi yapılan ürünün desen ve dokuma çizimleri yapıldıktan sonra araştırmacı tarafından dokunmuştur.

Elde edilen tüm veriler Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yazım kılavuzu doğrultusunda rapor haline getirilmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUM

4.1. Görüşme Formundan Elde Edilen Bulgular

Yapılan araştırma sonucunda geçmişte manusa dokuması yapan ancak günümüzde dokumacılığı bırakan 5 usta tespit edilmiştir, bu ustalarla yapılan görüşme formunda elde edilen veriler değerlendirilerek şu sonuçlar elde edilmiştir.

4.1.1. Ustaların Bireysel Özellikleri

Arapgir manusa dokuma ustalarının yaşları ile ilgili veriler değerlendirildiğinde bireylerin 70 ile 88 yaş arasında bulunmaktadır. Ortalama olarak 78 yaşlarında oldukları tespit edilmiştir buna göre dokumacılığı yapmış olan ustalar günümüzde yaşlı gurubundalardır.

Cinsiyet ile ilgili veriler değerlendirildiğinde bireylerin 3'ü bayan, 2'si bay olduğu tespit edilmiştir. Ustalardan ikisi okuryazar, diğer ustalar okuryazar değildir. Okuryazar olan dokuma ustaları devletten aldıkları emeklilik maaşıyla, diğer ustalar ise yine devletten aldıkları yaşlılık maaşıyla geçimlerini sağladıklarını söylemişlerdir.

Ustaların üç tanesi manusa kumaş dokumacılığını aile bireylerinden ikisi ise dokuma yapan komşu ailelerinden öğrendiklerini ifade etmişlerdir.

Ortalama 35-40 yıl aralığında dokuma yaptıklarını belirten dokuma ustaları, bu işin hiç eğitimini almadan hatta okuma yazma bilmeyen dokuyucuların dokunan kumaşın kalitesini, renk uyumunu, motiflerin özelliklerini, ailelerinden ya da usta çırak ilişkisiyle öğrenmişlerdir. Ancak günümüzde bu mesleği sürdürmemektedirler.

4.1.2. Manusa Kumaş Dokumada Kullanılan Araç Özellikleri

Ustalardan alınan bilgilere göre; Manusa dokuma da; yörede kuyu ismi verilen, çukur tezgâhlar kullanılmıştır. Kuyu isminin verilmesi dokuyucunun çukur kısma oturarak dokumayı gerçekleştirmesindedir. Bu tezgâhların boyu 2,5 metre eni ise 1.60 metre iskelet üzerine kuruludur. Kuyu ise 50-60 cm derinliğinde 70-80 cm genişliğinde dokuyucunun rahat hareket edeceği şekilde yapılmıştır. Dokuma tezgâhları genellikle evin girişinde avlularda uzatma altına ve dokuma odası ismi verilen odalara kurulduğunu söylemişlerdir.

Akpınarlı (1996) ŞanlıUrfa Culha dokumacılığıyla ilgili çalışmasında, çukur tezgâhların Anadolu'da görülen bir tezgâh tipi olduğunu; dokumacının oturduğu ve pedallarının bulunduğu kısmın bir çukur içerisinde olduğunu açıklamıştır. Çukur tezgâhların göçebe yaşayanlarda çadırın en geniş yerinde, evlerde ise avlu kenarlarına sundurma altlarına veya pencere yanına kurulduğunu belirtmiştir. Çukur tezgâh, özelliklerinde benzerlikler görülmektedir.

Ustalardan alınan bilgilere göre; Manusa kumaş dokuma tezgâhlarının üst kısımlarında portatif jakar tertibatının bulunduğunu belirtmişlerdir. Dokuma tezgâh parçalarını da; ana gövde ana gövdeye bağlı alt maber, üst maber, çapraz değnekleri, kuş, gücü (kücü) ve çerçeve, tefe (tüfe), tarak, ayaklar, mitit (cımbar), kumaş maberi (selmin) gereçler olarak da mekik, masura, çıkırık, gücü ve tarak tığı, karşılık, çözgü çekeceği ve eli çek belirtmişlerdir.

Çukur tezgâh kısımlarını şöyle açıklayabiliriz.

Ana gövde; alt maber, üst maber, çapraz değnekleri, kuş, gücü (kücü) ve çerçeve, tefe (tüfe), tarak, ayaklar, mitit (cımbar), kumaş maberi (selmin) parçalarını üzerinde taşıyan iskelet kısmıdır.

Üst Maber; Manusa kumaş dokumak için hazırlanmış çözgülerin tavandan rahatça dönebilecek şekil de hazırlanmış üzerinden çözgünün ve üzerine ağırlık bağlanmış urgan ipin geçmiş olduğu silindir şeklinde ahşaptan yapılmış parçadır (Şekil 11).

Şekil 11. Üst Maber Parçasının Görünümü (Ulaş, 2016)

Alt Maber; Üst maberden gelen çözgü ipliklerini gergin ve birbirine paralel olarak gücülere sevk eden, takılı bulunduğu yerde çözgü çekildikçe kendi etrafında dönen Levent bulunmaktadır. Bu levent tezgâhın iskeletini oluşturan arka ayaklara tutturulmuştur (Şekil 12).

Şekil 12. Alt Maber Parçasının Görünümü (Ulaş, 2016)

Çapraz Değnekleri; Alt maberden gelen çözgü ipliklerini gücülere girmeden önce çözgünün eni boyunca çapraza alan ahşaptan hazırlanmış sopalardır (Şekil 13).

Şekil 13. Çarpaz Değnekleri (Ulaş, 2016)

Kuş; Çözümlü ipliklerinin geçtiği gücü çerçevelerinin sabit olarak durmasını sağlamasıyla beraber, ayaklara basılmak suretiyle gücü çerçevelerinin aşağı yukarı hareket etmesini sağlayan makaralardır. İki tane gücü çerçevelerinin üstünde boyunduruğa bağlı makara, iki tane gücü çerçevelerinin altında ayaklara bağlı makara bulunmaktadır (Şekil 14).

Şekil 14. Kuş (Ulaş, 2016)

Gücü (Kücü) ve Çerçeve; Tezgâhta çözgü ipliklerinin geçirildiği gücü çerçeveleri metal aksam üzerinde tahta bir çerçeve yerleştirilmiştir, çerçeve içerisinde gücü telleri bulunmaktadır. Çözgü iplikleri gücü telleri üzerinde bulunan gücü gözlerinden

geçirilmektedir. Bölgede gücü çerçevesine kücü ismi verilmektedir. Gücü çerçeveleri dokuyucunun oturduğu yere göre tefenin arka kısmında bulunmaktadır. Alt kısımda makaralarla ayaklara üst kısım da ise yine makaralı kuşlar aracılığı ile boyunduruğa bağlanmışlardır. Kartonlu dokumalarda ise gücüler üstten malyon ipliklerine bağlıdır, alttan ise kurşun ağırlıklara bağlıdır (Şekil 15).

Şekil 15. Gücü ve Gücü Çerçevesi (Ulaş, 2016)

Tefe (Tüfe); Üzerinde tarağı barındıran, tarak sayesinde çözgü sıklığını ayarlayan ve atkı ipliklerini sıkıştıran tefe ye bölgede tüfe denilmektedir, ceviz ve armut ağacından yapılmaktadır. Tefenin uzun kenarı üzerinde elle tutularak çekilmeye yarayan bir çıkıntısı bulunur. Kısa kenarları ile boyunduruk denilen ağaçlara üst çatı ayaklarına bağlanmıştır. Tefe bu nedenle alt çatı ağaçları arasında öne arkaya doğru gidip gelebilen bir sistemdir.

“Tefe iki kol ile alt ve üst ağacı denilen yassı iki tahtadan meydana gelmektedir. Alt ve Üst ağaç arasındaki boşluğa tarak geçirilmektedir. Tefe kolları vasıtasıyla üst taraftan tezgâhın çatısına ipe bağlanmaktadır. Bağlama tefenin ileri geri hareketini sağlayacak şekilde yapılmaktadır” (Akpınarlı, 1996) (Şekil 16).

Şekil 16. Tefe (Ulaş, 2016)

Tarak; Dokuma tezgâhının tefe denilen ve ileri geri hareket edebilen parçasına takılı bulunan, çözümlü ipliklerini düzenli tutan, birbirine paralel olmasını sağlayan ayrıca çözümlü sıklığını ve kumaş enini belirleyen, dokuma sırasında atkı ipliklerini sıkıştırmaya yarayan tezgâh parçasıdır. Manusa kumaş dokumalarında tarak kamışlardan kesilen ince çubukların özel bir usulle, eşit aralıklarda birbirine paralel olarak yerleştirilmesi ile yapılmış son dönemlerde ise ince demir çubuklar kullanılarak yapılmıştır. Manusa dokumalarda kullanılan tarakların numarası dokunacak kumaşın inceliğine ve kalınlığına göre değişmektedir (Şekil 17).

Şekil 17. Tarak (Ulaş, 2016)

Ayaklar; Çözü ipliklerinin geçtiği gücü çerçevelerinin aşağı ve yukarı hareket etmeleri ile ağızlık açılmasını sağlayan tahta pedal şeklindeki parçalardır. Bunların sayıları dokunacak kumaşın türüne göre değişmektedir. Genellikle iki tanedir ve sağdaki pedal arka gücü çerçevesine, soldaki pedal ön gücü çerçevesine bağlanmıştır (Şekil 18).

Şekil 18. Ayaklar (Ulaş, 2016)

Mitit (Cımbar); Dokumayla kumaş maberi arasındaki yerde köprü görevi gören, dokuma sırasında kumaşın dokunduğu yerin hemen gerisine konularak kumaşın büzülmemesini sağlayan bir parçadır(Şekil 19).

Şekil 19. Mitit (Yıldırım, 2013)

Kumaş Maberi (Selmin); Her iki ucundan tezgâh iskeletinin ön ayaklarına bağlanmış köşeli ve yuvarlaktır. Gürgeç ağacından yapılmış, kendi etrafında dönerek dokunmuş olan kumaşı üzerine sarmaktadır. Kumaş maberinin sağ uç tarafında 3-4 cm çapında delik bulunmaktadır. Bu delikten bir çubuk geçirilerek, dokunmuş olan kumaş sarımı

gerçekleştirildikten sonra çözgüyü belirli bir gerginlikte tutmak için kullanılmaktadır(Şekil 20).

Şekil 20. Selmin (Kumaş Maber) (Ulaş, 2016)

Ana araç olan tezgahla birlikte şu yardımcı gereçler kullanılmaktadır.

Mekik; Dokumacılıkta atkı ipliklerinin çözgü ipliklerinin arasından atılmasını sağlayan, tahtadan yapılmış ve içerisinde atkı ipliği sarılı masura bulunmaktadır.

Öztürk (2007) “*Dokumaya Giriş*” adlı çalışmasında mekiği şöyle açıklamaktadır; Dokuma tezgâhlarında dokuma süresince üzerine sarılan ya da içine masurya sarılı olarak konulan atkı ipliğini çözgü iplikleri arasında açılıp kapanan açıklıktan bir uçtan bir uca geçiren şimşir, meşe, elma, kayın gibi sert ağaçlardan yapılan ya da kemikten yapılan araçtır (Şekil 21).

Şekil 21. Manusa Mekiği (Ulaş, 2016)

Masura; Atkı ipliğinin sarıldığı mekikle birlikte atkı sağımını gerçekleştiren parçadır. Masura sarımı da bobin sarımı kadar önemli bir işlemdir. İyi sarılmış bir masura dokuma randımanı üzerinde doğrudan doğruya etkili olmaktadır (Şekil 22).

Şekil 22. Manusa Masura (Ulaş, 2016)

Çözü Dolabı; Manusa kumaş dokumalarının çözülerinin hazırlanmasın da çözü dolapları kullanılır, çözü dolabı evin bir odasında ya da evin dışında, sundurmanın altında yer alır. Tavan ve tabanda yataklanmış kendi eksen etrafında dönebilen çıtalardan yapılmış birbirine dik iki dikdörtgenden oluşur. Dikdörtgenlerin kenarları üzerinde çözü tellerini geçirmeye yarayan çiviler bulunmaktadır (Akpınarlı, 1996). (Şekil 23).

Şekil 23. Çözü Dolabı (Akpınarlı, 1996)

Karşılık; Günümüzde çağlık adı verilen karşılık üzerinde, kendi etrafında dönebilen ve çubuk denilen demirlerin bulunduğu, dört çerçeveden oluşur. Çözgüyü oluşturacak ipliklerin sarıldığı masuralar desenin özelliğine göre çubuklara dizilir, çözgü dolabına ipliklerin sevkiyatının yapıldığı parçadır (Şekil 24).

Şekil 24. Karşılık (Ulaş, 2016)

Çözgü Çekeceği; Karşılıktan gelen çözgülerin, çözgü dolabına sevkiyatında çapraza alarak köprü görevi gören parçadır (Şekil 25).

Şekil 25. Çözgü Çekeceği(Ulaş, 2016)

Eli Çek; Karşılıktan gelen çözgü ipliklerini deliklerden geçirerek, çözgünün, çözgü dolabına sarımını gerçekleştiren ve çözgü bitiminde toplanmasına yardımcı olan parçadır (Şekil 26).

Şekil 26. Eliçek (Ulaş, 2016)

Çıkrık; Ahşap veya demirden yapılmış el yardımı ile döndürülen bir kasnak ve bu kasnağa bağlı olarak dönen mil üzerindeki masuraya, dokuma için hazırlanan tiftik, yün, pamuk vb. ipliklerin aktarılmasını sağlayan araçtır (Şekil 26).

Şekil 27. Çıkrık (Karnik Sürekanoglu) (Ulaş, 2016)

Gücü ve Tarak Tığı; Çözü ipliklerinin, gücü gözlerinden daha sonrada tarak dişlerinin arasından geçirmek amacı ile kullanılan el aletidir (Şekil 28).

Şekil 28. Gücü ve Tarak Tığı (Ulaş, 2016)

Ana tezgâhın üzerine yerleştirilen Jakar desenlerini oluşturan kısımda ise şu parçalar bulunmaktadır.

Tomruk; Üzerinde iğne ve platin sayısı kadar delik bulunan dörtgen şeklinde ahşap parçadır. Görevi, Kumaş desenine göre delinmiş olan kartonlar vasıtasıyla, her atkı için çözü ipliklerinin ağızlık açmasını sağlar (Şekil 29).

Şekil 29. Tomruk (Ulaş, 2016)

İğneler ve Yaylar; Kartondaki dolu ve boş noktalara göre platinlere (Kancalara) hareket veren metal parçalardır. İğnelerin arkasında iğneleri ileri doğru iten yaylar bulunmaktadır. İğneler platinlere göre dik, jakar mekanizmasına göre yatay konumda bulunmaktadır (Şekil 30).

Şekil 30. İğneler ve Yaylar (Ulaş, 2016)

Kancalar (Platinler); Üst ve alt kısmı kanca şeklinde, ortasından iğnelerle bağlantılı metal tellerdir. İğnelerin kartondan aldığı harekete göre ileri veya geri giderek, bıçaklar aracılığıyla yukarı kalkması sonucu, çözgü ipliklerinde ağızlık açılmasını sağlamaktadır (Şekil 31).

Şekil 31. Kancalar (Ulaş, 2016)

Bıçaklar; Çözümlerde ağızlık açma amacıyla Kancaları (platin) yukarı aşağı hareket ettiren ve tabla halinde bulunan metal demirlerdir (Şekil 32).

Şekil 32. Bıçaklar (Ulaş, 2016)

Delikli Üst Tahta; Saydığımızda üzerinde kanca (platin) sayısı kadar delikler bulunan ve kancaların dengede durmasını sağlayan tahta parçasıdır (Şekil 33).

Şekil 33. Delikli Üst Tahta (Ulaş, 2016)

Delikli Alt Tahta; Çözgü enini, sıklığını ve desen raporunu belirleyen ahşap delikli tahtadır. Deliklerden mumlu iplikler (malyon) geçmektedir (Şekil 34).

Şekil 34. Delikli Alt Tahta (Ulaş, 2016)

Küpeler; Mumlu iplikler ile Kancaları birbirine bağlayan küpe şeklindeki metal parçadır. Küpelerdeki mumlu iplik sayısı, aynı zamanda kumaştaki desen rapor tekrar sayısını göstermektedir (Şekil 35).

Şekil 35. Küpeler (Ulaş, 2016)

Mumlanmış İplikler (Malyon İpliği); Kancalardan aldığı, yukarı aşağı hareketi, üzerindeki gücü gözleri yardımıyla  zɡ  ipliklerine ileten mukavemetli pamuk ipliğidir (Şekil 36).

Şekil 36. Mumlanmış İplikler (Ulaş, 2016)

Gücü Gözleri;  stten Mumlanmış İpliğe bağlı, alttan kurşun ağırlıklara bağlı ortasından  zɡ  ipliği geçen delikli metal gözlerdir (Şekil 37).

Şekil 37. Gücü Gözleri (Ulaş, 2016)

Ağırlık; Yukarıya kalkmış mumlanmış ipliklerin tekrar aşağı hareketini sağlayan kurşundan yapılmış ağırlıklardır (Şekil 38).

Şekil 38. Ağırlık (Ulaş, 2016)

Desen Karton; Jakar kartonu, çözgü ipliklerinin istenilen şekilde hareket etmesi amacıyla, iğnelere hareket veren ve üzerine desene göre delinmiş kartonlardır. Parçalı olarak tek tek hazırlanan desen kartonları birleştirilerek sonsuz karton haline getirilmektedir (Şekil 39).

Şekil 39. Desen Kartonları (Ulaş, 2016)

4.1.3. Manusa Dokumalarında Kullanılan Gereçler ve Özellikleri

Ustalar manusa kumaşların da kullanılan pamuk ipliklerini hazır aldıklarını, renklendirme işlemini önceleri kendileri tarafından yapıldığını daha sonraki yıllarda iş yoğunluğu nedeni ile sadece iplik işi ile uğraşan ve adına Hamber adı verilen esnaflardan temin ederek kullanıldığını; 1950 li yıllarda ise çoğunlukla Sümerbank'tan alınan 20 numara pamuk ipliği kullanıldığını söylemişlerdir.

Dokuma ustalarından Hüseyin Öztürk 1930 lu yıllardan önce ipliklerin bitkisel boyar maddelerle boyandıklarını bunların en önemlisinin de kırmızı renk veren bir tür kavak ağacı kabuğu olduğunu belirtmiştir. 1950 li yıllara kadarda Sümerbank'tan alınan kimyasal boyalarla ipliklerin boyandığını söylemiştir. Görüşme yapılan ustaların %100 de boyamaları kendilerinin yapmadığını çözgü ipliklerinin boyalı olarak hazır halde geldiğini ifade etmiştir.

Manusa dokuma ustaları dokunacak kumaşın desenine göre istedikleri renkte iplikleri hamberler'den alarak, çözgü ipliklerinin şevillemesini (haşılama) kendilerinin yaptıklarını belirtmişlerdir. Şevilleme yapmanın amacı ise, pamuk ipliklerine mukavemet kazandırarak dokuma esnasında iplik kopmalarının önüne geçmektir. Şevilleme yapmak için çanak ismi verilen büyük tencereler kullanılır, çanakta su kaynatılıp, kaynatılan suya un ilave edilerek iyice ezilip yoğurt kıvamına getirilir. Çözgü iplikleri bu karışıma konularak bir süre bekletilir. Çözgü ipliklerinin karışımı bünyesine aldığından emin olduktan sonra çıkartılarak uygun bir ortamda kurumaya bıraktıklarını, ustalara şevilleme de kullanılan un ve suyun oranları sorulduğunda ise hatırlamadıklarını ifade etmişlerdir. Atkı ipliklerini ise kumaşa kullanılacak renge göre masuralara sararak hazır hale getirdiklerini söylemişlerdir.

Bilgi formlarının değerlendirilmesi sonucunda manusa kumaş örneklerinin (24 örnek) Atkı, Çözü ve Desen ipliklerinin de % 100 pamuk ipliği kullanıldığı tespit edilmiştir.

4.1.4. Manusa Kumaş Dokumaların Teknik Özellikleri

Dokuyuculara çözülerin nasıl hazırlandığı sorulduğunda dokumaların çözüsünü hazırlamak için dolap denilen aparat kullanıldığını söylemişlerdir. Dolap birbirinin içine girebilecek şekilde kalın çıtalardan yapılmış iki adet dikdörtgenden oluşmaktadır. Bu dolaplar kısa kenarlarının birbirini kestiği noktadan geçirilir ve bir ucu tavana diğer ucu döşemeye tutturulur. Kendi ekseninde dönebilmektedir (Şekil 23). Uzun kenarları üzerinde çözü tellerini geçirmeye yarayan çiviler bulunmaktadır. Çözüyü oluşturacak iplikler masuralara sarılır, masuralarda karşılık (Şekil 24) denilen alet üzerine sıralandığını ifade etmişlerdir. Dolap üzerindeki çiviye bağlanan çözü ipliği gerekli olan çözü miktarı kadar eli çek (Şekil 26) yardımıyla hazırlanan çözü yine elicek yardımı ile dolaptan toplanarak, taharı yapılarına kadar top halinde bekletildiğini ifade etmişlerdir.

Tahar çekmek ise, dokumacılığın en önemli işlemlerinden biridir. Dokumanın yapısına verilecek olan desen ancak tahar çekmek yani çözü ipliklerinin gücü tellerinin deliklerinden ve taraktan geçirilmesi ile oluşmaktadır.

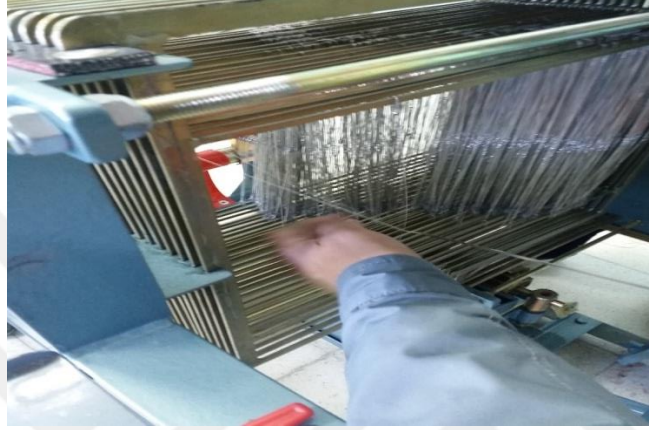
Dokuma ustaları gücü çerçevelerini tezgâhtan çıkartıp aralarına alan iki dokumacı karşılıklı olarak oturup çözü ipliklerini sıra ile alarak çengelli iğneler yardımı ile gücü gözlerinden geçirdiklerini, Gücü gözlerinden geçirilen çözü iplikleri daha sonra yine iğne yardımı ile dokumanın sıklığına göre ayrı ayrı tarak dişleri arasından geçirdiklerini ifade etmişlerdir.

Tarak numaralarını hatırlamadıkları fakat tarakları, kullanılacak tarağın enine göre 4 tane çıta arasına sazlardan ince kesilmiş çubukları sıkı bir şekilde bağlamak sureti ile oluşturulduğunu söylemişlerdir.

Şekil 40. Tarak (Ulaş, 2016)

Dokuma tezgâhından ayrı yapılan tahar işlemleri bittikten sonra, hangi tezgâhta dokunacaksa oraya taşınarak tezgâha aktarılır, taraktan geçirilmiş çözgü ipliklerine düğüm atılarak iplik bağlanmakta alt maber den geçirildikten sonra üst maber den ağırlıkla bağlanarak gergin hale getirildiğini ifade etmişlerdir. Taharı yapılan çözgü tezgâha aktarılmayıp bekletilecekse; çözgü uçlarına toplu düğüm atılmak suretiyle sakladıklarını söylemişlerdir.

Şekil 41. Tahar İşleme (Ulaş, 2016)

Arapgir Manusa kumaş dokuma ustalarına, desen kartonlarının nasıl hazırlandığı ve nereden temin edildiğine ilişkin sorusuna verilen cevaplar değerlendirildiğinde, % 100 ününde bu kartonları, tahar bilen dokuma ustalarının hazırladığını, çözgünün taharı ve armürü yapılarak desenlendirme aparatıyla (jaka mekanizması) birlikte tezgâha aktardıklarını söylemişlerdir. Kartonsuz dokumalarda ki desenleri de dokumacılık mesleğini öğrendikleri aile bireyleri ya da ustalardan öğrendiklerini aktarmışlardır.

Jakarlı dokumalara yörede kartonlu dokumalar denilmektedir. Ustalar kartonlu dokumaları; tezgâhtan ayrı olarak; malyon iplikleri üzerinde bulunan gücü gözlerinden geçirilen çözgü ipliklerini, kartonla birlikte getirilerek tezgâhın üstüne monte edildiğini söylemişlerdir.

Manusa dokumalarında kullanılan jakarlı el dokuma tezgâhının özelliğini ise tezgâh ta pedala basmak suretiyle bıçaklara ve tomruğa hareket iletilir, bıçaklar yukarı hareket ederken tomruk da hemen yanındaki kanca yardımıyla $\frac{1}{4}$ oranında 1 tur döner. Tomruğun üstündeki karton 'da bir atkılık dönüş hareketini yaparak iğnelerin karşısına gelir. İğneler arkasındaki yaylar sayesinde kartona baskı yapar, kartonda iğnenin hizasına gelen nokta eğer delinmiş ise iğne buradan içeri girer ve iğnenin ortasında bağlı bulunan kancayı da (platin) ileri doğru hareket ettirir, ileri hareket eden kancalar bıçağın kontrol alanına

girerek bıçağın yukarı hareketi ile bıçağa takılan kanca yukarı kalkar. Kancaya bağlı bulunan küpeler yardımıyla malyon iplikleri ve malyon ipliklerine bağlı gücü gözlerinden geçirilen çözgü iplikleri de yukarı kalkıp ağızlığı açmış olur. Bununla birlikte kartonda delik olmayan deliklere isabet eden iğne hiçbir hareket yapmayarak konumunu korumaktadır. Bu işlemin sonucunda bir kısım çözgü iplikleri yukarı kalkıyor diğer kalan kısım yerinde sabit kalarak üst ağızlığı gerçekleştirmiş olur. Tekrar pedala basıldığında bir atkı hareketi daha tekrarlanmış olduğunu söylemişlerdir.

Araştırma kapsamında yapılan çalışmada, çalışır vaziyette kartonlu (Jakarlı) tezgâha hiç rastlanmamıştır. İki çerçeve ile çalışır halde dokuma tezgâhları İnönü üniversitesi Arapgir Meslek Yüksekokulunda ve Arapgir Halk Eğitim Merkezinde bulunduğu tespit edilmiştir.

Ustalardan edinilen bilgilere göre, iki çerçeve ile çalışan tezgâhlarda, manusa kumaşlar bezayağı örgü ile dokunmakta desen ise çözgü ve atkı yönünde kullanılan renkli ipliklerle sağlanmaktadır. Kumaşlar, genellikle 45 cm. eninde 25 m. boyunda dokunduğunu söyleyen dokuyucular, her 5 metrede bir kumaşa işaret konularak bir top olarak kabul edildiğini, dokuma bittikten sonra ise işaretli yerlerden kesilerek, 5 şer metrelik rulo halinde sarıldığını ifade etmişlerdir. Ticari hayatta bu dokuma bir top olarak kabul edilirken, iyi bir dokuma ustasının günde 4 top (20m) dokuma yaptığını söylemişlerdir.

Bilgi formlarında yer alan ve incelenen 24 adet manusa dokuma kumaşların boyut, atkı ve çözgü sıklığı ile ilgili özellikleri değerlendirilerek tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

Boyutlar ve atkı çözgü sıklığı dağılımı

No	En (cm)	Boy (cm)	Atkı Sıklığı (Tel / cm)	Çözgü Sıklığı (Tel / cm)
1	12	16	22	34
2	15	24	23	31
3	9	16	22	33
4	13	11	24	32
5	17	22	19	26
6	10	14	22	30
7	20	25	22	32
8	18	13	22	34
9	18	12	22	24
10	18	24	23	31
11	45	500	23	23
12	45	150	22	23
13	18	26	22	24
14	13	22	18	34
15	22	23	22	31
16	40	40	22	24
17	30	60	18	20
18	24	35	24	30
19	45	500	22	24
20	45	250	21	24
21	17	22	21	30
22	45	150	22	23
23	45	200	22	24
24	45	250	22	24
X	26	100	22	28

Tablo 1 incelendiğinde; dokumaların enleri 9 cm. ile 45 cm. arasında değişmektedir. Aritmetik ortalaması ise 28 cm. dir.

Dokumaların boyutları 11 cm. ile 500 cm. arasında değişmekte aritmetik ortalaması ise 100 cm. dir.

Dokumaların 1 cm. deki atkı tel sayısı incelendiğinde 18 – 24 tel arasında değiştiği aritmetik ortalaması ise 22 tel/cm. dir.

Dokumaların 1 cm. deki çözgü tel sayısı incelendiğinde 20 – 34 tel arasında değiştiği aritmetik ortalaması ise 28 tel/cm. olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmacı tarafından iki çerçeveli tezgâhlarda dokunan manusa kumaş dokuma örneği incelendiğinde; (Bilgi Formu 11,12) Genel olarak kalın ve ince şeritler halinde renkli çözgü iplikleri, kumaşın çözgü boyuna kullanılmıştır, kartonlu dokumalarda ise; bu şeritlerin ortasında çözgü boyunca motifler tekrar ederek, kumaşın desenini oluşturmaktadır (Bilgi Formu 1,2). Deseni oluşturan motifler kumaşın tersinde ve yüzün de

incelendiğinde, tersinden çözgü boyunca, deseni oluşturan ipliklerin uzun atlamalar yaparak atkı ipliği ile bağlantı yaptığı açıkça görülmektedir. Bu nedenle çözgü lanse dokulara benzediği söylenebilir.

Bilgi Formlarında yer alan ve incelenen 24 adet manusa dokuma kumaşlarında kullanılan teknik dağılımı değerlendirilerek tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2.

Kullanılan teknik dağılımı

No	Bezayağı	Dimi	Çözgü Lanse
1	x	x	x
2	x		x
3	x		x
4	x		x
5	x		x
6	x		x
7	x		x
8	x		x
9	x		
10	x		
11	x		
12	x		
13	x		
14	x		
15	x		
16	x		
17	x		
18	x		
19	x		
20	x		
21	x		
22	x		
23	x		
24	x		
Toplam	24	1	8

Tablo 2 incelendiğinde; Örnek 24 kumaşın % 100’ünde bezayağı örgü kullanılmış, bilgi formunda 2-8 nolu örneklerde bezayağı örgü ile birlikte çözgü lanse tekniği kullanıldığı görülmektedir. Bilgi formu 1 nolu kumaş örneğinde ise bezayağı örgü, dimi örgü ve çözgü lanse tekniğinin birlikte kullanıldığı görülmektedir (bkz. tablo 2).

4.1.5. Manusa Kumaş Dokumaların Motif ve Kompozisyon Özellikleri

Kartonlu dokumalarda kullanılan motiflere ilişkin dokuma ustalarının % 100 de kumaşlara,

potikli, top çiçek, muş çiçek, dal çiçek, tabura çiçek, badem çiçek yılan eğrisi isimlerini verdiklerini her bir motife isim vermediklerini ifade etmişlerdir. Yapılan incelemelerde kumaşlar; üzerlerindeki motiften dolayı isimlendirildiğini söyleyebiliriz.

Kelemeroğlu (1991) Arapgir postasının da “*Bir Sanatın Kaderi*” adlı yazısında Manusa dokumalarında kullanılan kumaşlara da ismini veren motifleri şu şekilde vermiştir; Kemha, Arap dudağı, kırmızı çiçekli, lacivert çiçekli, simsimi, ufak kareli, yılan eğrisi, sandıklı, kuş gözü, badem çiçek, badem dal çiçek, muş çiçek, top çiçek, üç çiçek, sıçan dişi, altı parmak, beş parmak. Ancak kumaş görselleri verilmediğinden hangi motife hangi isim verildiği belirtilmemiştir.

Kartonlu (Jakarlı) dokuma kumaşlar da; kalın ve ince şeritler, çözü boyunca devam etmekte bu şeritler arasında yine çözü boyunca motifler tekrar ederek kumaş deseninin oluşturmaktadır. Kartonsuz dokumalarda ise çözü boyunca farklı renklerdeki ince ve kalın şeritler kumaş desenini oluşturmasıyla beraber çözü ve atkı yönünde oluşturulan çizgiler belli aralıklarla tekrar etmektedir.

Şekil 42. Kartonlu Dokuma Badem Çiçek (Ulaş, 2016)

Şekil 43. Kartonlu dokuma Top Çiçek (Ulaş, 2016)

Şekil 44. Yılan Eğrisi (Ulaş, 2016)

Şekil 45. Arap Dudağı (Ulaş, 2016)

Bilgi Formlarında yer alan ve incelenen 24 adet manusa dokuma kumaşlar üzerindeki bezemeler değerlendirilerek tablo'3 de sunulmuştur.

Tablo 3.

Bezemeler

No	Geometrik Bezeme						Bitkisel Bezeme				
	Dikey Çizgi	Zikzak Çizgi	Yıldız	Üçgen	Kare	Yatay Çizgi	Yaprak	Dal	Çiçek	Hayat Ağacı	Pıtrak
1		X		X	X	X	X		X		X
2	X						X		X		
3	X						X		X		
4	X			X	X		X	X	X		X
5	X		X				X				
6	X	X		X	X	X	X		X		X
7	X				X	X	X	X	X	X	X
8	X				X		X	X	X		X
9	X										
10	X	X									
11	X										
12	X										
13	X				X	X					
14	X										
15	X										
16	X				X	X					
17	X				X	X					
18	X										
19	X										
20	X										
21	X										
22	X										
23	X										
24	X										
Toplam	24	3	1	3	8	6	8	3	7	1	5
%	100	12.5	4.16	12.5	33	25	33	12.5	29.16	4.16	20.8

Tablo 3 incelendiğinde 24 numune kumaşlardaki, geometrik bezeme çeşitlerinden dikey çizgi % 100 ünde, zikzak çizgi %12,5'inde, yıldız %4.16'sında, üçgen % 12,5'inde, kare % 33'ünde ve yatay çizgi % 25'inde kullanılmıştır. Bitkisel bezemelerden yaprak % 33'ünde, dal % 12,5'inde, çiçek % 29.16'sında, hayat ağacı % 4.16' sında, pıtrak %20.8 inde kullanıldığı tespit edilmiştir.

4.1.6. Manusa Kumaş Dokumalarında Kullanılan Renkler

Görüşme yapılan ustalardan alınan bilgiler ile kumaş örneklerinin incelenmesi ulaşılan sonuçlar şu şekildedir. Arapgir alacası olarak ünlenmiş; dere kenarlarındaki kavakların kabuklarından elde edilen kırmızı rengin yanında, Sarı, Bordo, Krem, Gri, Pembe, Lacivert, Mavi, Kahverengi ve tonlarında olan renklerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Bilgi formlarındaki kumaşlarda kullanılan renkler değerlendirilerek tablo 4’de gösterilmiştir.

Tablo 4.

Manusa Kumaşlarındaki Renk Dağılımı

	F	%
Kırmızı	16	64
Sarı	14	56
Lacivert	19	76
Krem	15	60
Gri	6	24
Siyah	7	28
Kahverengi	2	8
Pembe	2	8
Bordo	3	12

N= 24

Tablo 4 incelendiğinde; Manusa dokumalarda 9 farklı renk kullanıldığı bu renklerden en yoğun % 76 ile Lacivert rengin kullanıldığı bunu sırası ile kırmızı, krem, sarı, siyah, gri, bordo, kahverengi ve pembe renkleri izlediği görülmüştür.

4.1.7. Arapgir Manusa Kumaş Dokumaların Kullanım Alanları

Arapgir Manusa kumaş dokumaların kullanım alanlarıyla ilgili eldeki veriler değerlendirildiğinde, kartonlu dokumaların elbiselik kumaş olarak, çizgili desenli kumaşların, gömleklik ve elbiselik olarak, bunların yanında iç giyim, peştamal, yorgan yüzü, döşek yüzü, yastık yüzü, çarşaf, minder yüzü, şalvarlık ve kuşaklık olarak kullanıldığını görüşme yapılan ustaların % 100 ü de söylemiştir.

4.2. Bilgi Formları

Bilgi Formu 1

Fotoğraf No	: 1
Bulunduğu Yer	: Arapgir /MALATYA
Türü	: Kumaş
Elde edilen parça boyutları	
En	: 12 cm.
Boy	: 16 cm.
Atkı Sıklığı	: 22 tel/cm
Çözgü Sıklığı	: 34 tel/cm
Kullanılan Gereçler	
Atkı İpi	: Pamuk iplik
Çözgü İpi	: Pamuk iplik
Desende	: Pamuk iplik
Kullanılan Teknik	: Bezayağı, çözgü lanse

Kullanılan Renkler

Atkıda : Sarı

Çözüde : Sarı

Desende : Lacivert, Kırmızı

Yörede kumaşa verilen isim: Kartonlu dokuma, Badem çiçek

Seçilen Konu

Geometrik Bezeme : Üçgen, zig zag çizgi, kare, yatay çizgi

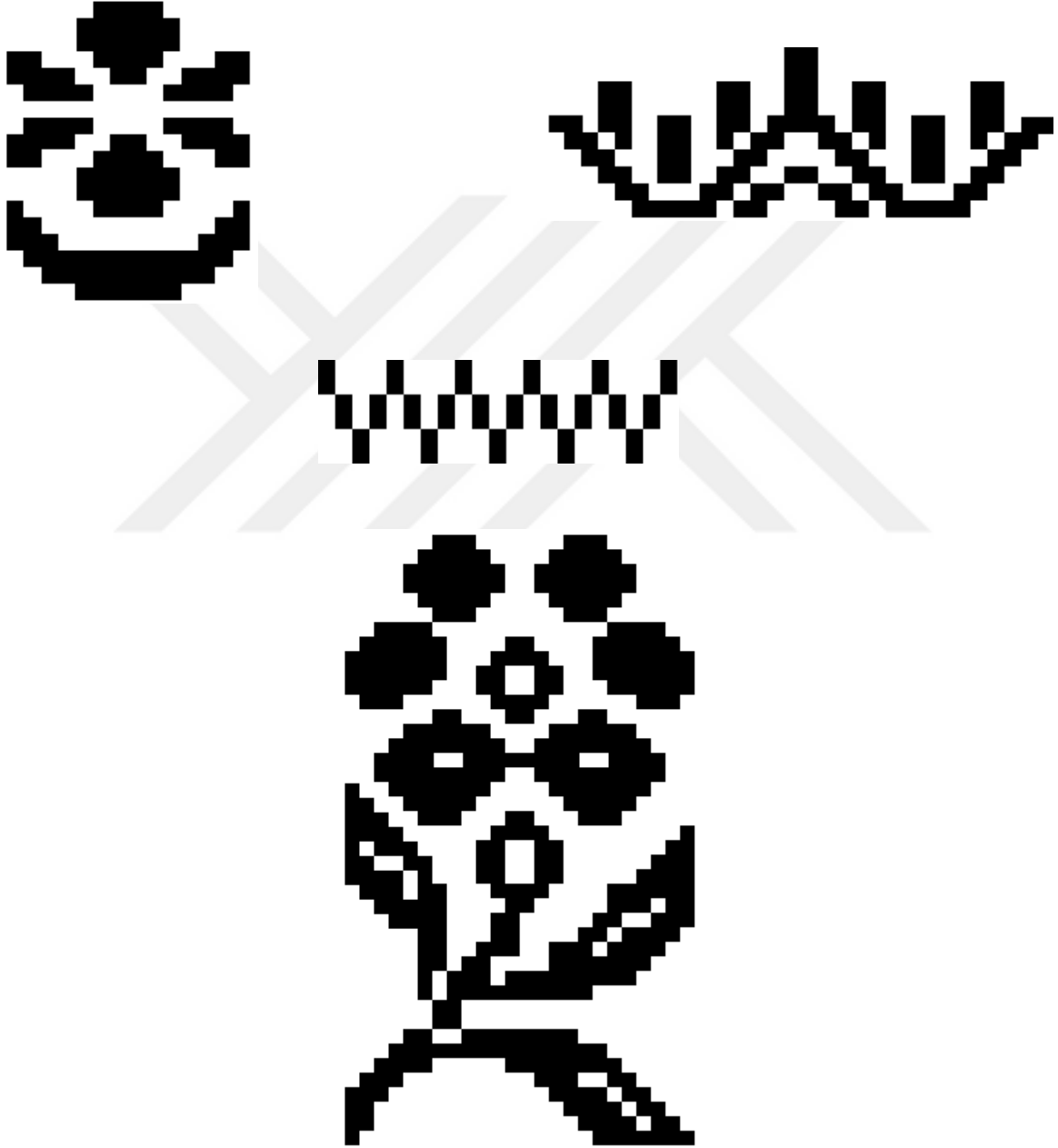
Bitkisel Bezeme : Pıtırak, yaprak, çiçek

Kompozisyon : Numune kumaşta desen, üçgen şeklinde pıtırak motifi simetrik olarak çözü boyu devam etmektedir. Pıtırak motifinin bitimi ile 3-4 çözü ipliği şerit halinde sığır sidiği motifi oluşturulmuştur. 2 çözü ipliği bezayağı zemin dokumadan sonra 2 adet yaprak üzerine 4 yapraklı çiçek motifi simetrik olarak devam etmektedir. 1.5 cm lik sarı renk bezayağı zemin dokumadan sonra küçük kareler halinde bağlantılı zincir motifi oluşturulmuştur. 4 çözü ipliği bezayağı dokumadan sonra dala bağlantılı 3 yaprak üzerine 6 yapraklı çiçek motifi çözü boyunca simetrik olarak oluşturulmuştur.

Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Arapgir Belediyesi deposu

Tarih : 15.09.2016

Bilgi Formu 2

Fotoğraf No	: 2
Bulunduğu Yer	: Arapgir /Malatya
Boyutları	
En	: 15 cm.
Boy	: 24 cm.
Atkı Sıklığı	: 23 tel/cm.
Çözgü Sıklığı	: 31 tel/cm.
Kullanılan Gereçler	
Çözgü İpi	: Pamuk iplik
Atkı İpi	: Pamuk iplik
Kullanılan Teknik	: Bezayağı, çözgü lanse
Kullanılan Renkler	
Zeminde	: Sarı, Krem,
Desende	: Lacivert, pembe
Seçilen Konu	
Geometrik Bezeme	: Çizgi

Bitkisel Bezeme : Yaprak, Çiçek

Yörede kumaşa verilen isim: Kartonlu dokuma, Top çiçek

Kompozisyon : 8 adet 2 tane şerit halindeki bezayağı sarı zemin dokumanın ortasından lacivert ve pembe çözümlü iplikleri kullanılarak yine şerit halinde çözümlü boyunca dimi dokuma kullanılmıştır. Krem rengi zemin dokumadan sonra ana dala bağlı bir yaprak ve bir kırık dal motifi üzerinde 4 yapraklı çiçek motifi çözümlü lanse dokumayla simetrik olarak birbirini takip etmektedir.

Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Arapgir Belediyesi deposu

Tarih : 15.09.2016

Şekil 46. Manisa Kumaş Üzerinde Bulunan Motif Örneği

Bilgi Formu 3

Fotoğraf No	: 3
Bulunduğu Yer	: Arapgir/Malatya
Boyutları	
En	: 9 cm
Boy	: 16 cm
Atkı Sıklığı	: 22 tel/cm.
Çözüğü Sıklığı	: 30 tel/cm.
Kullanılan Gereçler	
Atkı İpi	: Pamuk iplik
Çözüğü İpi	: Pamuk iplik
Kullanılan Teknik	: Bezayağı, çözüğü lanse
Kullanılan Renkler	
Zeminde	: Sarı, Krem,
Desende	: Lacivert, Kırmızı

Seçilen Konu

Geometrik Bezeme : Düz çizgi

Bitkisel Bezeme : Yaprak, Çiçek

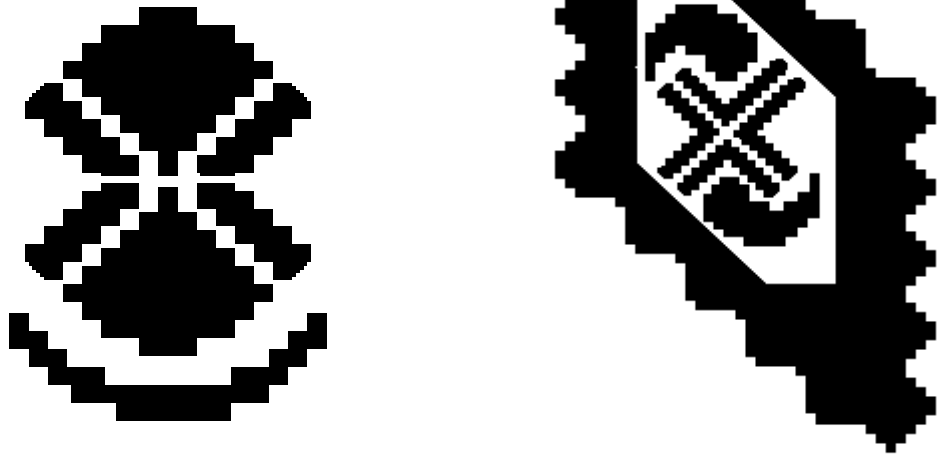
Yörede Kumaşa verilen isim: Kartonlu dokuma, Potikli desen

Kompozisyon : İki adet sarı şeritlerin bir birinden ayırdığı, potik motifi ve penç motifleri çözümlü boyunca simetrik olarak tekrar etmektedir.

Kaynak kişi künyesi

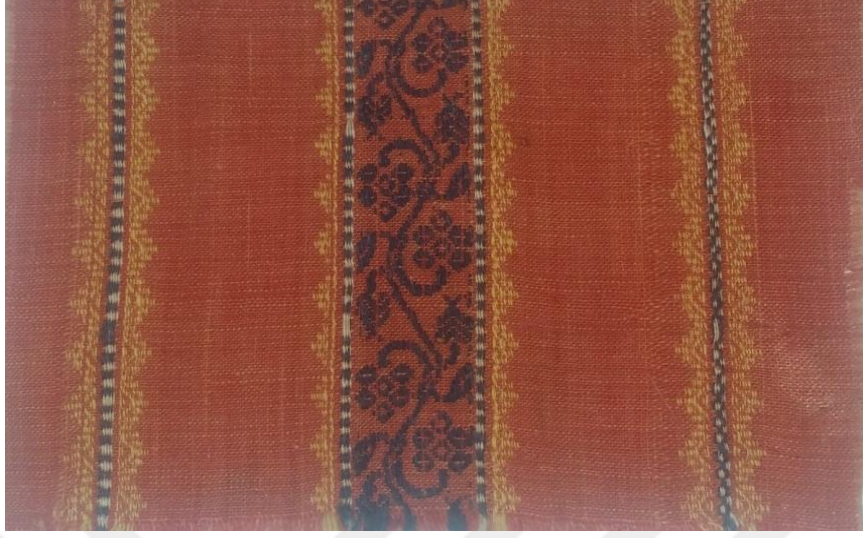
Adı Soyadı : Arapgir Halk Eğitim Müdürlüğü

Tarih : 15.09.2016

Şekil 47. Manisa Kumaş Üzerinde Bulunan Motif Örnekleri

Bilgi Formu 4

Fotoğraf No	: 4
Bulunduğu Yer	: Arapgir/Malatya
Boyutları	
En	: 13 cm.
Boy	: 11 cm.
Atkı Sıklığı	: 24 tel/cm.
Çözü Sıklığı	: 32 tel/cm.
Kullanılan Gereçler	
Çözü İpi	: Pamuk iplik
Atkı İpi	: Pamuk iplik
Kullanılan Teknik	: Bezayağı, çözü lanse
Kullanılan Renkler	
Zemin	: Kırmızı
Desen	: Sarı, Lacivert, Krem
Seçilen Konu	
Geometrik Bezeme	: Çizgi, Üçgen, Kare
Bitkisel Bezeme	: Pıtrak, Dal, Yaprak, Çiçek

Yörede Kumaşa verilen isim: Kartonlu Dokuma, Dal Çiçek

Kompozisyon : Simetrik olarak çözümlenmiş boyunca devam eden sarı renkte pıtrak motifinin çevrelediği, şerit halinde 4 tel lacivert ve krem kareler devam etmektedir. Kırmızı renk zemin dokumadan sonra yine pıtrak motifinin çevrelediği, helezon şeklinde devam eden dal üzerinde yaprak ve beş yapraklı çiçek motifi kullanılmıştır.

Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Arapgir Belediyesi deposu

Tarih : 15.09.2016

Şekil 48. Manusa Kumaş Üzerinde Bulunan Motif Örnekleri

Bilgi Formu 5

Fotoğraf No : 5
Bulunduğu Yer : Arapgir/ Malatya
Boyutları
En : 17 cm
Boy : 22 cm
Atkı Sıklığı : 19 tel/cm.
Çözü Sıklığı : 26 tel/cm.
Kullanılan Gereçler
Çözü İpi : Pamuk iplik
Atkı İpi : Pamuk iplik
Kullanılan Teknik : Bezayağı, çözü lanse.
Kullanılan Renkler
Zeminde : Krem, sarı, kırmızı
Desende : Kırmızı, sarı, lacivert
Seçilen Konu
Geometrik Bezeme : Yıldız, çizgi
Bitkisel Bezeme : Yaprak
Yörede kumaşa verilen isim: Bilinmiyor

Kompozisyon : Yan yana ikişer adet çözü boyunca 10 ar telden oluşan, sarı renkte şeritlerin ortasında, helezonik şekilde birbirini takip eden yıldız motifleri kullanılmıştır. Hemen yanında, çözü boyunca 2şer tel kırmızı ve siyah karelerin çevrelediği dişli yaprak motifleri simetrik olarak birbirini takip etmektedir.

Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Asım K lah

Eğitim durumu : Lise

Yaş : 65

Adres : Halk Eğitim Merkezi Arapgir

Tarih : 15.09.2016

Şekil 49. Manusa Kumaş Üzerinde Bulunan Motif Örnekleri

Bilgi Formu 6

Fotoğraf No : 6
Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya
Boyutları
En : 10 cm.
Boy : 14 cm.
Atkı Sıklığı : 22 tel/cm.
Çözü Sıklığı : 30 tel/cm.
Kullanılan Gereçler
Çözü İpi : Pamuk iplik
Atkı İpi : Pamuk iplik
Kullanılan Teknik : Bezayağı, Çözü lanse.
Kullanılan Renkler
Zeminde : Krem
Desende : Lacivert, Kırmızı

Seçilen Konu

Geometrik Bezeme : Üçgen, zig zag çizgi, kare, yatay çizgi

Bitkisel Bezeme : Pıtrak, yaprak, çiçek

Yörede kumaşa verilen isim: Kartonlu dokuma, Badem Çiçek

Kompozisyon : Numune kumaşta desen, üçgen şeklinde pıtrak motifi simetrik olarak çözümlü boyu devam etmektedir. Pıtrak motifinin bitimi ile 3-4 çözümlü ipliği şerit halinde sığır sidiği motifi oluşturulmuştur. 2 çözümlü ipliği bezayağı zemin dokumadan sonra 2 adet yaprak üzerine 4 yapraklı çiçek motifi simetrik olarak devam etmektedir. 1.5 cm lik sarı renk bezayağı zemin dokumadan sonra küçük kareler halinde bağlantılı zincir motifi oluşturulmuştur. 4 çözümlü ipliği bez ayağı dokumadan sonra dala bağlantılı 3 yaprak üzerine 6 yapraklı çiçek motifi çözümlü boyunca simetrik olarak oluşturulmuştur.

Kaynak kişi künyesi

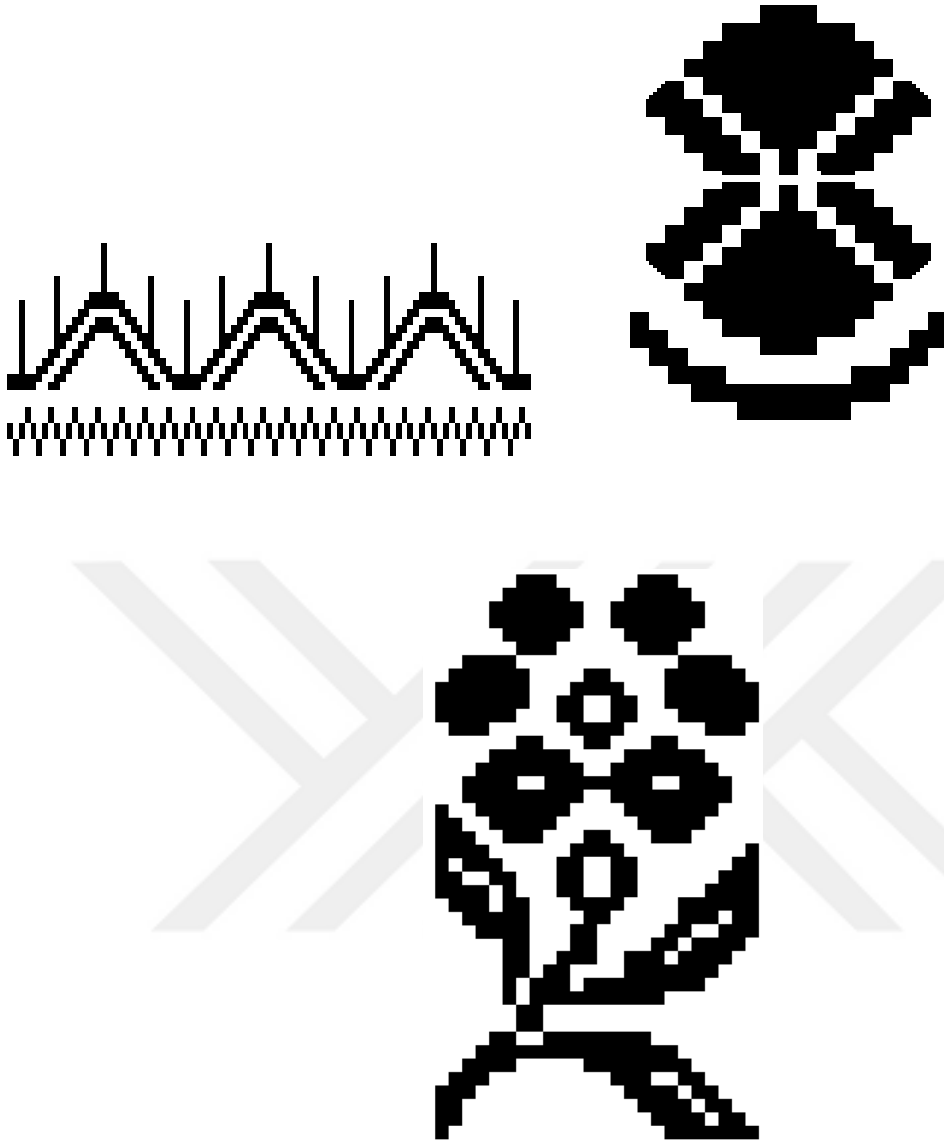
Adı Soyadı : Asım Külâh

Eğitim durumu : Lise

Yaş : 65

Adres : Halk Eğitim Merkezi Arapgir

Tarih : 15.09.2016

Şekil 50. Manisa Kumaş Üzerinde Bulunan Motif Örnekleri

Bilgi Formu 7

Fotoğraf No : 7

Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya

Boyutları

En : 20 cm.

Boy : 25 cm

Atkı Sıklığı : 22 tel/cm.

Çözü Sıklığı : 32 tel/cm.

Kullanılan Gereçler

Çözü İpi : Pamuk iplik

Atkı İpi : Pamuk iplik

Kullanılan Teknik : Bezayağı, Çözü lanse

Kullanılan Renkler :

Zeminde : Krem, Sarı

Desende : Lacivert, Kırmızı

Seçilen Konu

Geometrik Bezeme : Çizgi

Bitkisel Bezeme : Hayat ağacı motifi, yaprak, Goncagül

Yörede kumaşa verilen isim: Kartonlu dokuma, Top çiçek

Kompozisyon : Yan yana ikişer adet çizgi boyunca 10 ar telden oluşan, sarı renkte şeritlerin ortasında, simetrik olarak birbirini takip eden hayat ağacı motifleri kullanılmıştır. Sarı renkteki şeritlerin tekrarı ile iki adet yaprağın bağlı olduğu dal üzerine tam olarak açmamış gülü ifade eden gonca gül motifi yerleştirilmiş ve çizgi boyunca simetrik olarak tekrar etmektedir.

Kaynak kişi künyesi

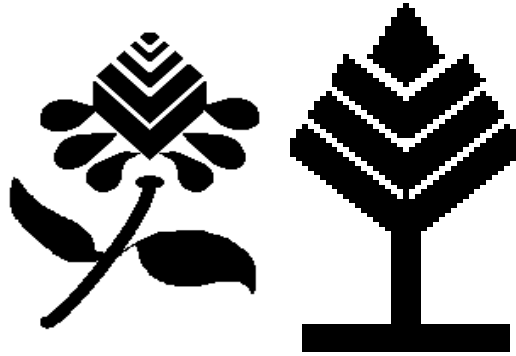
Adı Soyadı : Asım Kûlah

Eğitim durumu : Lise

Yaş : 65

Adres : Halk Eğitim Merkezi Arapgir

Tarih : 15.09.2016

Şekil 51. Manusa Kumaş Üzerinde Bulunan Motif Örnekleri

Bilgi Formu 8

Fotoğraf No : 8

Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya

Boyutları

En : 18 cm.

Boy : 13 cm.

Atkı Sıklığı : 22 tel/cm.

Çözü Sıklığı : 34 tel/cm.

Kullanılan Gereçler

Çözü İpi : Pamuk iplik

Atkı İpi : Pamuk İplik

Kullanılan Teknik : Bezayağı, Çözü lanse.

Kullanılan Renkler

Zemin : Lacivert

Desen : Krem, kırmızı

Seçilen Konu

Geometrik Bezeme : Çizgi, kare

Bitkisel Bezeme : Pıtrak, dal, yaprak, çiçek

Yörede kumaşa verilen isim: Muş çiçek

Kompozisyon : Simetrik olarak pıtrak motifi, çözü boyunca devam etmektedir. 4 tel zemin çözüsünden sonra, yine kırmızı küçük kare motifler şerit halinde çözü boyunca devam etmektedir, 2 tel zemin çözüsünden sonra helezon şeklinde devam eden dal üzerinde 2 adet yaprak ve bu dala bağlı 5 yapraklı çiçek motifi devam etmektedir.

Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Arapgir Belediyesi deposu

Tarih : 15.09.2016

Bilgi Formu 9

Fotoğraf No : 9
Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya
Boyutları
En : 18 cm.
Boy : 12 cm.
Atkı Sıklığı : 22 tel/cm.
Çözgü Sıklığı : 24 tel/cm.
Kullanılan Gereçler
Çözgü İpi : Pamuk iplik
Atkı İpi : Pamuk iplik
Kullanılan Teknik : Bezayağı

Kullanılan Renkler

Zeminde : Lacivert

Desende : Kırmızı, Krem

Seçilen Konu

Geometrik Bezeme : Düz Çizgi,

Yörede Kumaşa verilen isim:

Kompozisyon : Sırasıyla kırmızı ve krem renklerin kullanıldığı şerit halindeki dimi dokuma 1,5 cm arayla tekrar etmektedir. Orta kısımda 2 adet krem çözümlü teliyle düz çizgi kullanılmıştır.

Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Asım K lah

Eğitim durumu : Lise

Yaş : 65

Adres : Halk Eğitim Merkezi Arapgir

Tarih : 15.09.2016

Bilgi Formu 10

Fotoğraf No : 10
Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya
Boyutları
En :18 cm.
Boy : 24 cm.
Atkı Sıklığı : 23 tel/cm.
Çözgü Sıklığı : 31 tel/cm.
Kullanılan Gereçler
Çözgü İpi : Pamuk iplik
Atkı İpi : Pamuk iplik
Kullanılan Teknik : Bezayağı
Kullanılan Renkler
Zeminde : Lacivert, sarı, kırmızı
Desende : Krem, Kırmızı

Seçilen Konu

Geometrik Bezeme : Düz çizgi, zig zag çizgi

Yörede kumaşa verilen isim: Yılan eğrisi

Kompozisyon : Numune kumaşa, Krem ve kırmızı renkler kullanılarak, dimi örgü ile yörede yılan eğrisi denilen zig zag kıvrımlar çözgü boyunca oluşturulmuş, 2.5 cm ara ile tekrar etmektedir. Orta kısımda 1 er tel sarı ve kırmızı çözgü teli düz çizgi oluşturulmuş, 0,5 cm ara ile tekrar etmiştir.

Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Arapgir Belediyesi deposu

Tarih : 15.09.2016

Bilgi Formu 11

Fotoğraf No : 11

Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya

Boyutları

En : 45 cm

Boy : 5 m

Atkı Sıklığı : 23 tel/cm.

Çözgü Sıklığı : 23 tel/cm.

Kullanılan Gereçler

Çözgü İpi : Pamuk iplik

Atkı İpi : Pamuk iplik

Kullanılan Teknik : Bezayağı

Kullanılan Renkler : Lacivert, Bordo, siyah

Seçilen Konu

Geometrik Bezeme : Düz Çizgi

Yörede kumaşa verilen isim: Arap dudağı

Kompozisyon : Kalın şeritler halinde kullanıla lacivert ve bordo çözgü ipliklerine, siyah atkı ipiği atılarak kumaş oluşturulmuştur.

Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Asım KÜLAH

Eğitim durumu : Lise

Yaş : 65

Adres : Halk Eğitim Merkezi Arapgir

Tarih : 15.09.2016

Bilgi Formu 12

Fotoğraf No : 12
Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya
Boyutları
En : 45 cm
Boy : 1.5 m
Atkı Sıklığı : 23 tel/cm.
Çözü Sıklığı : 22 tel/cm.
Kullanılan Gereçler
Çözü İpi : Pamuk iplik
Atkı İpi : Pamuk iplik
Kullanılan Teknik : Bezayağı
Kullanılan Renkler : Sarı, Siyah
Seçilen Konu
Geometrik Bezeme : Düz Çizgi

Yörede kumaşa verilen isim:

Kompozisyon : Kalın şeritler halinde kullanıla sarı ve siyah çözgü ipliklerine, siyah atkı ipiği atılarak kumaş oluşturulmuştur.

Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Asım KÜLAH

Eğitim durumu : Lise

Yaş : 65

Adres : Halk Eğitim Merkezi Arapgir

Tarih : 15.09.2017

Bilgi Formu 13

Fotoğraf No : 13

Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya

Boyutları

En : 18 cm.

Boy : 26 cm.

Atkı Sıklığı : 24 tel/cm

Çözgü Sıklığı : 24 tel/cm.

Kullanılan Gereçler

Çözgü İpi : Pamuk ipilik

Atkı İpi : Pamuk İplik

Kullanılan Teknik : Bezayağı

Kullanılan Renkler : lacivert, kırmızı, krem

Seçilen Konu

Geometrik Bezeme : Kare, Düz Çizgi

Yörede kumaşa verilen isim

Kompozisyon : Çözü ve atkı boyunca 2.5 cm aralıklarla 10 ar adet lacivert renkte iplikler kullanılarak ekose doku oluşturulmuştur. Çözü boyunca ekose dokunun ortasında 0.5 cm aralıkla ikişer adet kırmızı renkte çözü atılarak dikdörtgen bir yapıya sahip doku oluşturulmuştur.

Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Asım KÜLAH

Eğitim durumu : Lise

Yaş : 65

Adres : Halk Eğitim Merkezi Arapgir

Tarih : 15.09.2016

Bilgi Formu 14

Fotoğraf No : 14

Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya

Boyutları

En : 13 cm.

Boy : 22 cm.

Atkı Sıklığı : 18 tel/cm

Çözü Sıklığı : 34 tel/cm.

Kullanılan Gereçler

Çözü İpi : Pamuk iplik

Atkı İpi : Pamuk iplik

Kullanılan Teknik : Bezayağı

Kullanılan Renkler : Lacivert, sarı, krem, kırmızı, mavi, kahverengi, bordo

Seçilen Konu :

Geometrik Bezeme : Düz çizgi

Yörede kumaşa verilen isim:

Kompozisyon : Lacivert, sarı, krem, kırmızı, mavi, kahverengi renkteki çözümler ile çeşitli kalınlıklarda düz çizgi oluşturulmuş, bordo renkte atkı kullanılarak bezayağı örgü ile kumaş oluşturulmuştur.

Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : İnönü Üniversitesi Arapgir M.Y.O

Tarih : 15.09.2016

Bilgi Formu 15

Fotoğraf No : 15
Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya
Boyutları
En : 22 cm.
Boy : 23 cm.
Atkı Sıklığı : 22 tel/cm.
Çözgü Sıklığı : 31 tel/cm.
Kullanılan Gereçler
Çözgü : Pamuk
Atkı : Pamuk
Kullanılan Teknik : Bezayağı
Kullanılan Renkler : Krem, bordo, siyah

Seçilen Konu

Geometrik Bezeme : Düz çizgi

Yörede kumaşa verilen isim: Arap dudağı

Kompozisyon : Bordo renkte çözgü ipliklerinin aralarına 2 cm aralıklarla krem renginde 8 er adet çözgü ipliğı atılarak düz çizgi oluşturulmuştur. Siyah renkte atkı ipliğı kullanılarak, temel örgü çeşitlerinden bezayağı örgü ile kumaş oluşturulmuştur.

Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Bekir GÜLEÇ

Eğitim durumu : Ön Lisans

Yaş : 63

Adres : İnönü Üniversitesi Arapgir M.Y.O

Tarih : 15.04.2016

Bilgi Formu 16

Fotoğraf No : 16

Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya

Boyutları

En : 40 cm

Boy : 40 cm

Atkı Sıklığı : 22 tel/cm.

Çözü Sıklığı : 24 tel/cm.

Kullanılan Gereçler

Çözü İpi : Pamuk iplik

Atkı İpi : Pamuk iplik

Kullanılan Teknik : Bezayağı

Kullanılan Renkler : Krem, kırmızı, sarı, kahverengi

Seçilen Konu

Geometrik Bezeme : Düz çizgi, kare

Yörede kumaşa verilen isim:

Kompozisyon : Kahverenginde ki Atkı ve çözümler belli aralıklarla dikey ve yatay çizgilerle, kareler ve dikdörtgenler oluşturulmuştur.

Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Asım KÜLAH

Eğitim durumu : Lise

Yaş : 65

Adres : Halk Eğitim Merkezi Arapgir

Tarih : 15.09.2017

Bilgi Formu 17

Fotoğraf No : 17

Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya

Boyutları

En : 30 cm.

Boy : 60 cm.

Atkı Sıklığı : 18 tel/cm.

Çözgü Sıklığı : 20 tel/cm.

Kullanılan Gereçler

Çözgü İpi : Pamuk iplik

Atkı İpi : Pamuk iplik

Kullanılan Teknik : Bezayağı

Kullanılan Renkler : Sarı, kırmızı, siyah, krem

Seçilen Konu

Geometrik Bezeme : Kare, düz çizgi, yatay çizgi

Yörede kumaşa verilen isim:

Kompozisyon : Atkı ve çözgüde eşit aralıklarla atılan siyah ve krem renkte ipliklerle karelerden oluşan bir yüzey oluşturulmuştur.

Kaynak kişi künyesi

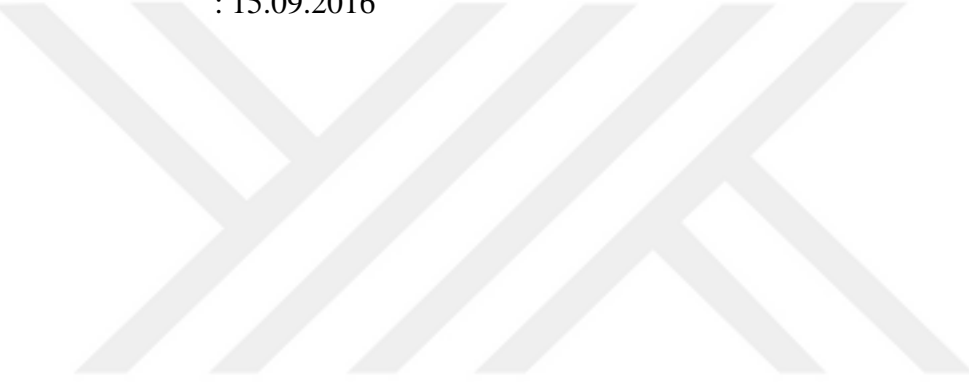
Adı Soyadı : Asım KÜLAH

Eğitim durumu : Lise

Yaş : 65

Adres : Halk Eğitim Merkezi Arapgir

Tarih : 15.09.2016

Bilgi Formu 18

Fotoğraf No : 18

Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya

Boyutları

En : 24 cm.

Boy : 35 cm.

Atkı Sıklığı : 24 tel/cm.

Çözü Sıklığı : 30 tel/cm.

Kullanılan Gereçler

Çözü İpi : Pamuk iplik

Atkı İpi : Pamuk iplik

Kullanılan Teknik : Bezayağı

Kullanılan Renkler: Kırmızı, beyaz, siyah, pembe, sarı

Seçilen Konu

Geometrik Bezeme : Düz çizgi

Yörede motife verilen isim: Arapgir alacası

Kompozisyon : Çözü boyunca; Sarı, Siyah ve beyaz renkteki iplikler, çeşitli kalınlıkta şeritler halinde devam etmektedir.

Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Asım KÜLAH

Eğitim durumu : Lise

Yaş : 65

Adres : Halk Eğitim Merkezi Arapgir

Tarih : 15.09.2016

Bilgi Formu 19

Fotoğraf No : 19
Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya
Boyutları
En : 45 cm.
Boy : 5 m.
Atkı Sıklığı : 22 tel/cm.
Çözü Sıklığı : 24 tel./cm.
Kullanılan Gereçler
Çözü İpi : Pamuk iplik
Atkı İpi : Pamuk iplik
Kullanılan Teknik: Bezayağı
Kullanılan Renkler : Lacivert, krem

Seçilen Konu

Geometrik Bezeme : Düz çizgi

Yörede kumaşa verilen isim:

Kompozisyon : Bezayağı örgü kullanılarak yapılan kumaşta çözümlü buyunca lacivert ve krem renkte çizgiler oluşturulmuştur. Krem renkte atkı kullanılmıştır.

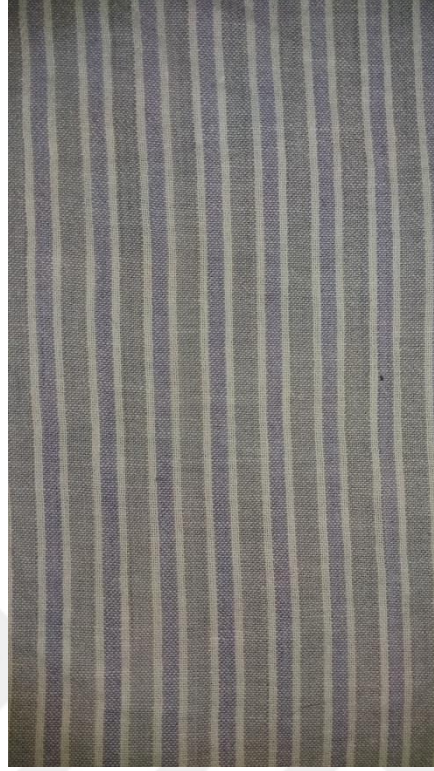
Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Arapgir Belediyesi deposu

Tarih : 15/09/2016

Bilgi Formu 20

Fotoğraf No : 20
Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya
Boyutları
En : 45 cm.
Boy : 2,5 m.
Atkı Sıklığı : 21 tel/cm
Çözü Sıklığı : 24 tel/cm
Kullanılan Gereçler
Çözü İpi : Pamuk iplik
Atkı İpi : Pamuk iplik
Kullanılan Teknik : Bezayağı
Kullanılan Renkler : Gri, lacivert, krem

Seçilen Konu :

Geometrik Bezeme : Düz çizgi

Yörede motife verilen isim:

Kompozisyon : Krem renkte kullanılan atkıda çözümlü boyunca; krem, gri, laciverte renkte, çeşitli kalınlıkta çizgiler bezeyacı örgü ile dokunmuştur.

Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Arapgir Belediyesi Deposu

Tarih : 15.09.2016

Bilgi Formu 21

Fotoğraf No : 21

Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya

Boyutları

En : 17 cm.

Boy : 22 cm.

Atkı Sıklığı : 21 tel/cm.

Çözü Sıklığı : 30 tel/cm.

Kullanılan Gereçler

Çözü İpi : Pamuk iplik

Atkı İpi : Pamuk iplik

Kullanılan Teknik : Bezayağı

Kullanılan Renkler : Lacivert, sarı, kırmızı, beyaz, gri

Seçilen Konu :

Geometrik Bezeme : Düz çizgi

Bitkisel Bezeme :

Nesnel Bezeme :

Soyut(Sembolik) :

Yörede motife verilen isim:

Kompozisyon : Lacivert renkte kullanılan atkıda çözümlü boyunca; sarı, gri, kırmızı, beyaz renkte, çeşitli kalınlıkta çizgiler dokuyu oluşturmakta zeminde ise lacivert kullanılarak bezeyi örgü ile dokunmuştur.

Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Asım KÜLAH

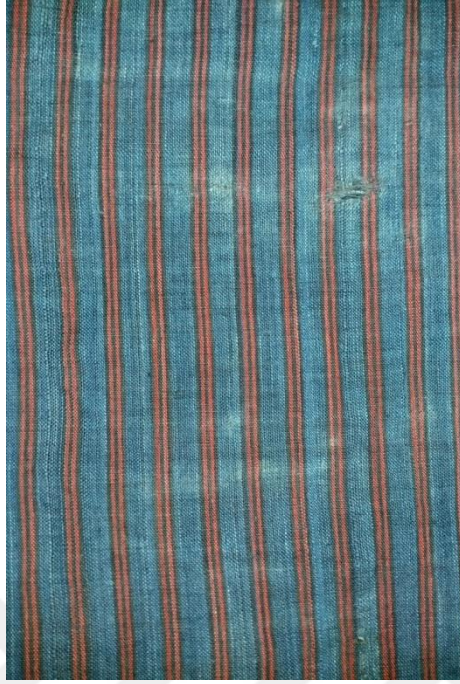
Eğitim durumu : Lise

Yaş : 65

Adres : Halk Eğitim Merkezi Arapgir

Tarih : 15.09.2016

Bilgi Formu 22

Fotoğraf No : 22

Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya

Boyutları

En : 45 cm.

Boy : 1,5 m.

Atkı Sıklığı : 22 tel/cm.

Çözü Sıklığı : 28 tel/cm.

Kullanılan Gereçler

Çözü İpi : Pamuk iplik

Atkı İpi : Pamuk iplik

Kullanılan Teknik : Bezayağı

Kullanılan Renkler : Lacivert, kırmızı, siyah

Seçilen Konu

Geometrik Bezeme : Düz çizgi

Yörede motife verilen isim:

Kompozisyon :

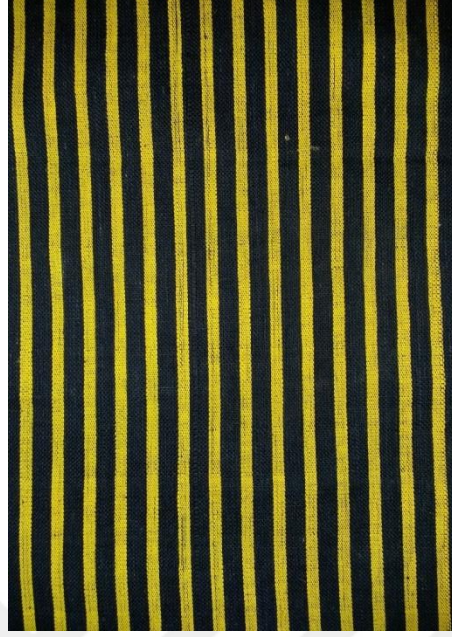
Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Arapgir Belediyesi Deposu

Tarih : 15.09.2016

Bilgi Formu 23

Fotoğraf No : 23

Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya

Boyutları

En : 45 cm.

Boy : 2 m.

Atkı Sıklığı : 22 tel/cm.

Çözgü Sıklığı : 24 tel/cm.

Kullanılan Gereçler

Çözgü İpi : Pamuk iplik

Atkı İpi : Pamuk iplik

Kullanılan Teknik : Bezayağı

Kullanılan Renkler : Sarı, siyah

Seçilen Konu

Geometrik Bezeme : Düz çizgi

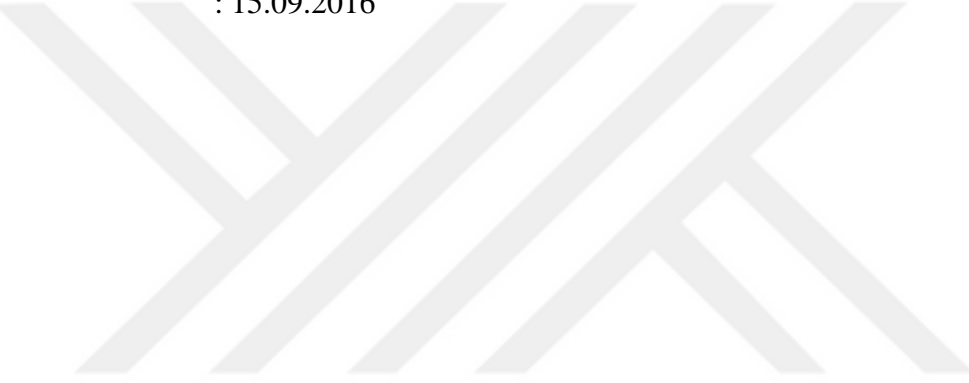
Yörede motife verilen isim:

Kompozisyon : 14 tel siyah ve 12 tel sarı çözümlerinin tekrarı ile siyah atkı ipliği kullanılarak bezayağı örgü ile kompozisyon oluşturulmuştur.

Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Arapgir Belediyesi Deposu

Tarih : 15.09.2016

Bilgi Formu 24

Fotoğraf No : 24
Bulunduğu Yer : Arapgir/Malatya
Boyutları
En : 45 cm.
Boy : 2,5 m
Atkı Sıklığı : 22 tel/cm.
Çözgü Sıklığı : 28 tel/cm.
Kullanılan Gereçler
Çözgü İpi : Pamuk iplik
Atkı İpi : Pamuk iplik

Kullanılan Teknik : Bezayağı

Kullanılan Renkler : Lacivert, beyaz

Seçilen Konu

Geometrik Bezeme : Düz çizgi

Yörede motife verilen isim:

Kompozisyon : 3 er adet beyaz renkteki çözü telleri 2 cm aralıklarla çözü boyunca devam etmektedir. Lacivert renkte kullanılan atkı ipliği ile bezayağı örgü ile kumaş oluşturulmuştur.

Kaynak kişi künyesi

Adı Soyadı : Arapgir Belediyesi Deposu

Tarih : 15.09.2016

4.3.Manusa Dokuma Kumaş Üretimi

Manusa dokuma örneklerinde oluşturulan kataloglar incelenerek en çok kullanılan motif ve kompozisyon özelliklerini taşıyan bilgi formu 2 deki Top Çiçek isimli kumaş seçilmiştir. Yeni dokunan tasarımın işlem ve işlem basamakları şöyledir.

İşlem 1: Eski dokunmuş manusa Kumaşı Tanımak

İşlem Basamakları

1. Kumaş Örneğini elinize alınız,

Şekil 52. Kumaş örneği (Ulaş, 2018)

2. Kumaşın tersini ve yüzünü belirleyiniz,

Şekil 54. Kumaşın tersini ve yüzünü belirlenmesi (Ulaş, 2018)

3. Kumaşın atkı ve çözgü yönünü belirleyiniz,

Şekil 55. Kumaşın atkı ve çözgü yönü (Ulaş, 2018)

4. Kumaşın iplik özelliklerini belirleyiniz.

Şekil 56. Kumaş ipliği (Ulaş, 2018)

İşlem 2:Manusa kumaşı çözgü renk raporunu çizmek

İşlem Basamakları

1. Çözgü eni boyunca kumaşta kullanılan renkleri belirleyiniz,
2. Lup yardımıyla tek tek çözgü renk tellerini sayarak kareli kâğıda yazınız,

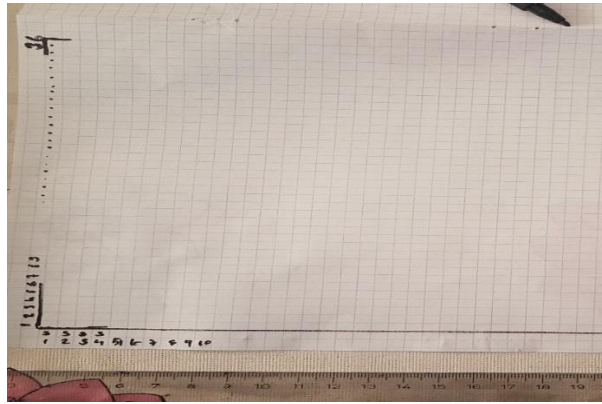
Şekil 58. Kumaş deseni (Ulaş, 2018)

2. Lup'u desenin üzerine koyunuz,

Şekil 59. Kumaş deseninin incelenmesi (Ulaş, 2018)

3. Atkı sırası boyunca desenin başlangıç ve bitim noktalarını belirleyerek, kareli kâğıda işaretleyiniz, (36 atkı sırası)

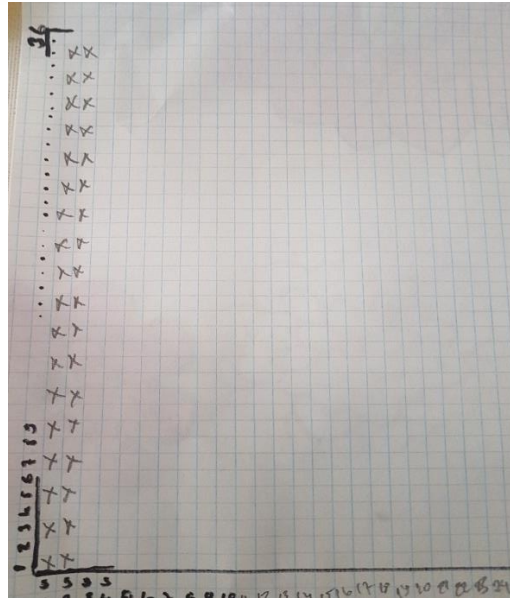
Şekil 60. Kareli kâğıt atkı sırası (Ulaş, 2018)

4. Çözgü renk raporu toplamı adedince sol baştan başlayarak 96 kare işaretleyiniz.

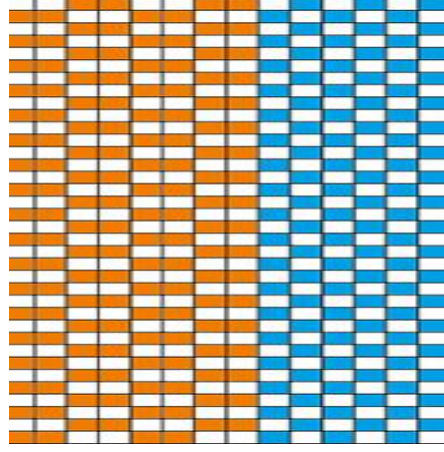

Şekil 61. Kareli kâğıt çözgü yönü(Ulaş, 2018)

5. Rapor başlangıcı 1. Çözgü telinin, çözgü boyunca rapor tekrarlanana kadar, atkı ile yaptığı bağlantıları, kareli kâğıda, çözgü atkının üstünde ise (X) işareti, altında ise () işareti koyunuz.

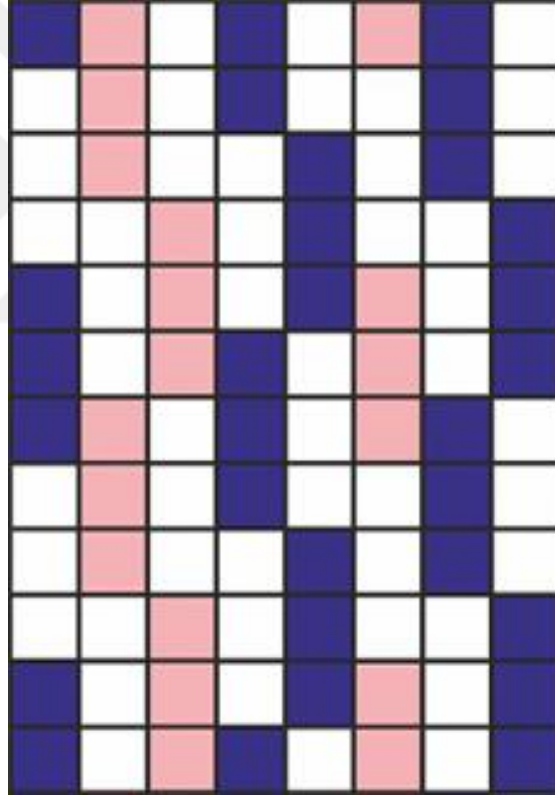

Şekil 62. Çözgü telinin atkı teli ile bağlantısının kareli kâğıttaki görünümü(Ulaş, 2018)

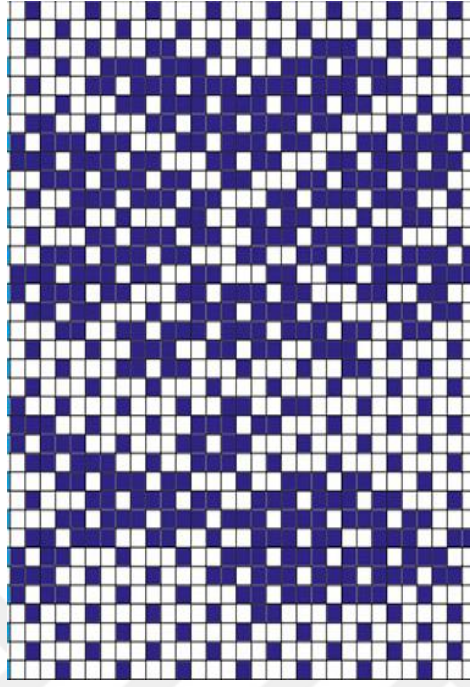
Şekil 65. Bez ayağı örgü rapor çizimi(Ulaş, 2018)

3. Kumaştaki dimi örgü raporunu bezayağı örgüye kadar çiziniz,

Şekil 66. Dimi örgü rapor çizimi(Ulaş, 2018)

4. Motif çizimini çözümlenmiş lanse dokuma örgüsüne göre çiziniz,

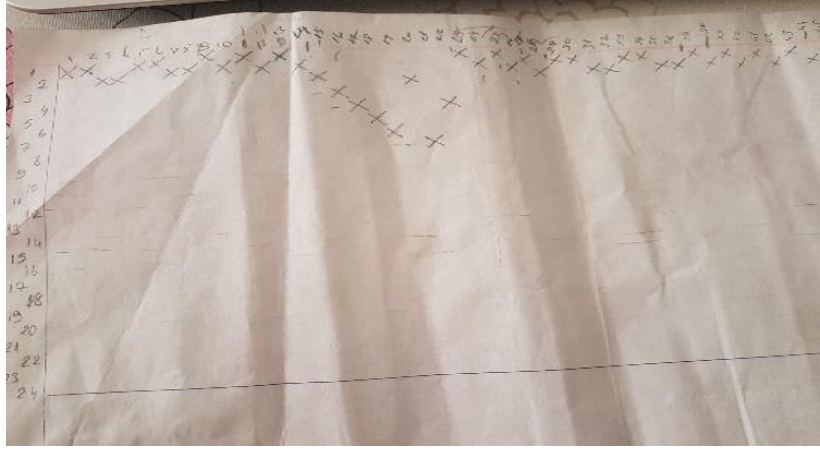

Şekil 67. Çözgü lanse örgü raporu(Ulaş, 2018)

İşlem 5: Tahar ve Armür raporunu oluşturmak

İşlem Basamakları

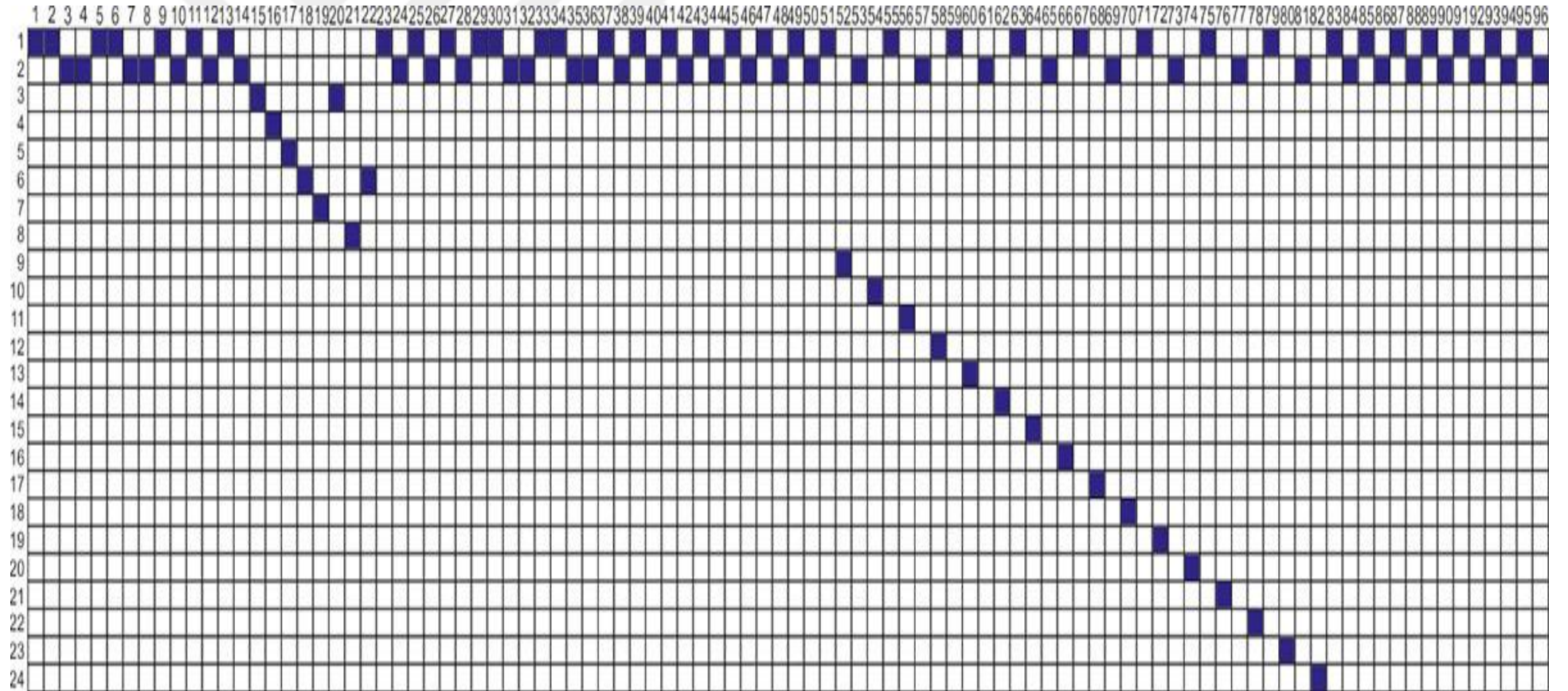
1. Bilgisayarınızda uygun bir programı açınız,
2. Oluşturduğunuz kumaş desenini açınız,
3. Sol alt köşeden başlayarak desen raporu enince aynı hareketi yapan çözgü iplikleri için aynı çerçeveyi işaretleyiniz,
4. Farklı hareket eden her çözgü ipliği için farklı çerçeveyi işaretleyiniz,

Şekil 68. Taharın kareli kağıttaki çizimi(Ulaş, 2018)

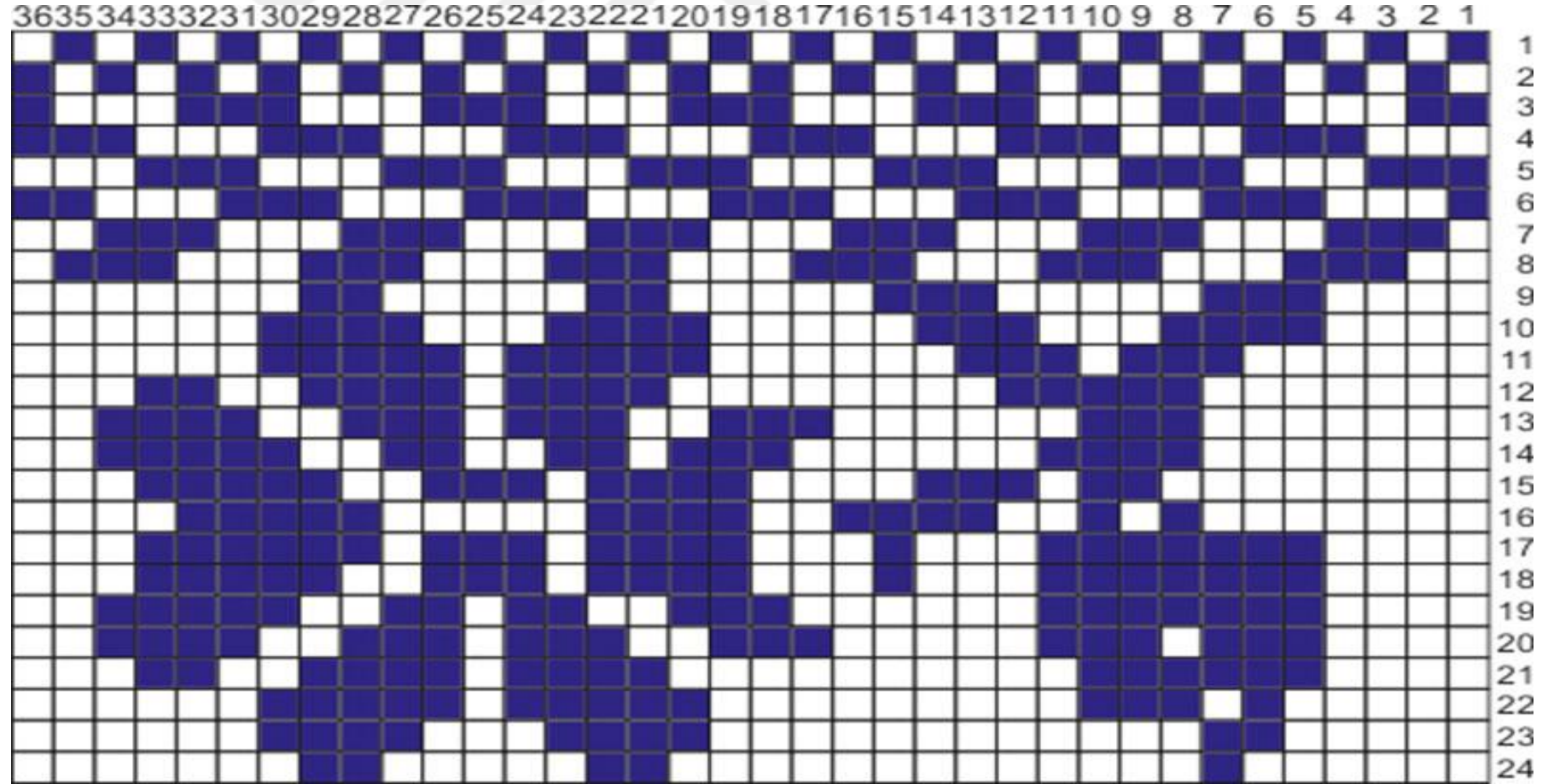
5. Örgü raporunun üzerine tahar planınızın kaç çerçeveden oluştuğunu belirleyiniz, (24 Çerçeve)

TAHAR

Şekil 69. Tahar raporu

ARMÜR PLANI

Şekil 70. Armür raporu

İşlem 6:Araç ve gereçleri belirlemek

İşlem Basamakları

1. Armürlü dokuma tezgâhını belirleyiniz,

Şekil 71. Armürlü dokuma tezgâhı (Ulaş, 2018)

2. Tezgâhın bakımını yaparak dokumaya hazırlayınız,

Şekil 72. Armürlü dokuma tezgâhı bakımı (Ulaş, 2018)

3. Çözgü ipliğinin cinsini ve numarasını belirleyiniz, (Nm 12 Pamuk)

Şekil 73. Çözgünün hazırlanması (Ulaş, 2018)

4. Atkı ipliğinin cinsini ve numarasını belirleyiniz, (Nm 12 Pamuk)

İşlem 7: Dokumanın Boyutlarını belirlemek

İşlem Basamakları

1. Dokuyacağınız kumaşın enini belirleyiniz,(40 cm)
2. Dokuyacağınız kumaşın boyutunu belirleyiniz, (70. cm)

Şekil 74. Tarağın dokumaya hazırlanması (Ulaş, 2018)

3. Tarak numarasını belirleyiniz, (45)

4. Her taraftan dışından geçecek çözü tel adedini belirleyiniz. (2 adet)

İşlem 8:Duvarda çözü çözmek.

İşlem Basamakları

1. Çözü aracını belirleyiniz,

Şekil 75. Duvarda çözü hazırlama aparatı (Ulaş, 2018)

2. Sağdaki demir çubuğa ipliğini bağlayınız,

3. Uzatarak ortadaki çapraz alma çubuğuna geliniz,

4. Çapraz alma çubuğunun altından geçirerek 3. çubuğun üstünden geçiriniz,

5. 3. Çubuktan dönüşte çapraz alma çubuğunun üstünden geçiriniz.

6. çapraz alma çubuğundan gelen çözü ipini 1. çubuğun altından geçiriniz.

7. 1.çubuğun altından geçen ipi yukarı sağ tarafa doğru getirerek, çapraz alma. Çubuğun üstünden, 3. çubuğun altından geçecek şekilde çaprazlama işlemini tamamlayınız,

8. Toplam çözü tel sayınız tamamlanincaya kadar işlemi sürdürünüz, (384 adet)

9. 1. ve 3. Çubukların iç kısmından çapraz ipliği bağlayarak, aparatı çıkarınız.

10. Çaprazda bulunan iplikler yerine çapraz çubuklarını yerleştiriniz,

11. Çözü aparatından aldığımız çözüleri, tezgâhtaki çözü köprüsü önündeki boşluğa çubukları yerleştiriniz,

Şekil 76. Duvarda çözü hazırlama (Ulaş, 2018)

İşlem 9: Tahar işlemini yapmak.

İşlem Basamakları

- 1- Tezgâha aktarılmış çözü tellerini çapraz çubuklarına doğru alındığını kontrol ediniz,
- 2- Tahar raporuna göre 24 çerçeve hazırlayınız,

Şekil 77. Tahar yapmaya hazırlık (Ulaş, 2018)

- 3- Tahar raporunu ve renk raporunu, tezgâh panosuna takınız,
- 4- Kumaşın çözgü iplikleri tarafında bir kişi karşı tarafında bir kişi olacak şekilde taharlama işlemine hazırlanınız,
- 5- Çerçevelerdeki telleri sağ tarafa toplayınız

Şekil 78. Gücü tellerini hazırlama (Ulaş, 2018)

- 5- Renk raporuna göre iplikleri sıralayınız,
- 6- Çözgüleri, gücü gözlerinden ve taraktan geçirmek için gücü tığı ve tarak tığı kullanınız,

Şekil 79. Tahar yapma (Ulaş, 2018).

- 7- Sarı renkteki 2 adet çözümlü telini 1. çerçeveden sırası ile 1. ve 2. gücü gözünden ve taraktan geçiriniz,
- 8- Sarı renkteki 2 adet çözümlü telini 2. çerçevenin sırası ile 1. ve 2. gücü gözünden ve taraktan geçiriniz,
- 9- Sarı renkteki 2 adet çözümlü telini 1. çerçevenin sırası ile 3. ve 4. gücü gözlerinden ve taraktan geçiriniz,
- 10- Sarı renkteki 2 adet çözümlü telini 2. çerçevenin sırası ile 3. ve 4. gücü gözlerinden ve taraktan geçiriniz,
- 11- Krem renkteki 9. çözümlü telini 1. çerçevenin, sıradaki gücü gözünden ve taraktan geçiriniz,
- 12- Krem renkteki 10. çözümlü telini 2. çerçevenin, sıradaki gücü gözünden ve taraktan geçiriniz,
- 13- Krem renkteki 11. çözümlü telini 1. çerçevenin, sıradaki gücü gözünden ve taraktan geçiriniz,
- 14- Krem renkteki 12. çözümlü telini 2. çerçevenin, sıradaki gücü gözünden ve taraktan geçiriniz,
- 15- Krem renkteki 13. çözümlü telini 1. çerçevenin, sıradaki gücü gözünden ve taraktan geçiriniz,
- 16- Krem renkteki 14. çözümlü telini 2. çerçevenin, sıradaki gücü gözünden ve taraktan geçiriniz,
- 17- Turuncu renkteki 15. çözümlü telini 3. çerçevenin, sıradaki gücü gözünden ve taraktan geçiriniz,
- 18- Mavi renkteki 16. çözümlü telini 4. çerçevenin, sıradaki gücü gözünden ve taraktan geçiriniz,
- 19- Turuncu renkteki 17. çözümlü telini 5. çerçevenin, sıradaki gücü gözünden ve taraktan geçiriniz,
- 20- Mavi renkteki 18. çözümlü telini 6. çerçevenin, sıradaki gücü gözünden ve taraktan geçiriniz,
- 21- Turuncu renkteki 19. çözümlü telini 7. çerçevenin, sıradaki gücü gözünden ve taraktan geçiriniz,

- 93- Krem renkteki 94. Çözgü telini 2. çerçevenin, sıradaki gücü gözünden ve taraktan geçiriniz,
94- Krem renkteki 95. Çözgü telini 1. çerçevenin, sıradaki gücü gözünden ve taraktan geçiriniz,
95- Krem renkteki 96. Çözgü telini 2. çerçevenin, sıradaki gücü gözünden ve taraktan geçiriniz,
96- 4 rapor boyunca bu işlemi tekrar ediniz,
97- Gücülerdeki tahar işlemi tamamlayınız,

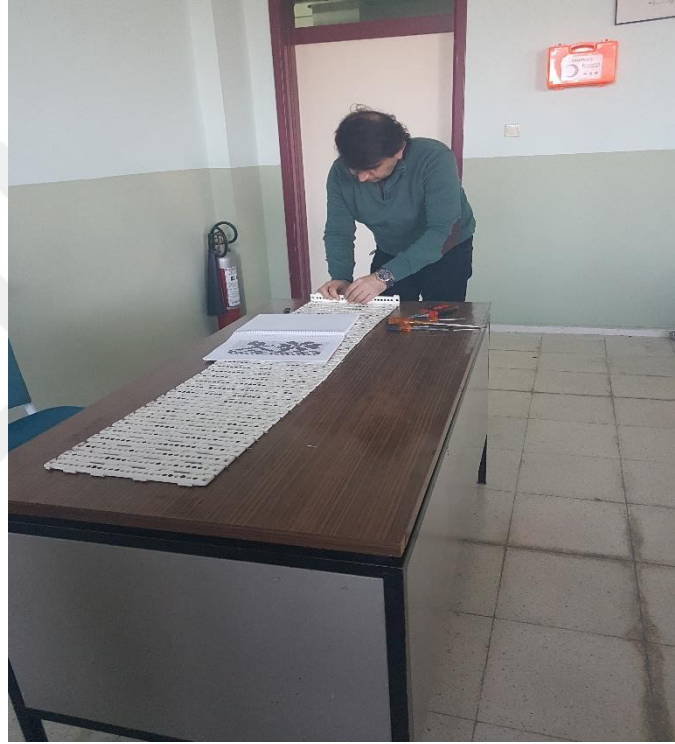

Şekil 80. Taharın tamamlanması (Ulaş, 2018)

İşlem 10: Armür kartlarını hazırlamak.

İşlem Basamakları

- 1-Armür raporunuzu alınız,
- 2- Daha önce hazırlanan armür planına uygun olarak 36 adet armür kartı hazırlayınız,

Şekil 81. Armür kartonun hazırlanması (Ulaş, 2018).

- 3- Armür kartları üzerinde tapalar çakılı ise demir çubuk ve çekiç yardımıyla tapaların tamamı çıkartınız.
- 4- Armür kartlarını sıralayarak yukarıdan aşağıya doğru numaralandırınız,
- 5- 1. Armür kartında, 1,3,5,6 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,

Şekil 82. Armür planına göre kartonun hazırlanması. (Ulaş, 2018)

- 6- 2. Armür kartında, 2,3,5,7 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 7- 3. Armür kartında, 1,5,7,8 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 8- 4. Armür kartında, 2,4,7,8 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 9- 5. Armür kartında, 1,4,6,8,9,10,17,18,19,20,21 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 10- 6. Armür kartında, 2,3,4,6,9,10,17,18,19,20,21,22,23 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 11- 7. Armür kartında, 1,3,5,6,9,10,11,17,18,19,20,21,23,24 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 12- 8. Armür kartında, 2,3,5,7,10,11,12,16,17,18,19,21,22 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 13- 9. Armür kartında, 1,5,7,8,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 14- 10. Armür kartında, 2,4,7,8,12,13,14,15,16,17,18,19,20,21,22 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 15- 11. Armür kartında, 1,4,6,8,11,12,13,14,17,18,19,20 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 16- 12. Armür kartında, 2,3,4,6,10,11,12,14,15 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 17- 13. Armür kartında, 1,3,5,9,10,11,15,16 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,

- 18- 14. Armür kartında, 2,3,5,7,9,10,15,16 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 19- 15. Armür kartında, 1,5,7,8,9,16,17, 18nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 20- 16. Armür kartında, 2,4,7,8,16 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 21- 17. Armür kartında, 1,4,6,8,13,20 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 22- 18. Armür kartında, 2,3,4,6,13,14,19,20 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 23- 19. Armür kartında, 1,3,5,6,13,14,15,16,17,18,19,20 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 24- 20. Armür kartında, 2,3,5,7,10,11,14,15,16,17,18,19,22,23 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 25- 21. Armür kartında, 1,5,7,8,9,10,11,12,15,16,17,18,21,22,23,24 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 26- 22. Armür kartında, 2,4,7,8,9,10,11,12,13,15,16,17,18,20,21,23,24 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 27- 23. Armür kartında, 1,4,6,8,10,11,12,13,14,19,20,21,22,23 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 28- 24. Armür kartında, 2,3,4,6,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 29- 25. Armür kartında, 1,3,5,6,15,17,18, nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 30- 26. Armür kartında, 2,3,5,7,11,12,13,14,15,17,18,19,20,21,22 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 31- 27. Armür kartında, 1,5,7,8,10,11,12,13,14,19,20,21,22,23 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 32- 28. Armür kartında, 2,4,7,8,9,10,11,12,13,16,20,21,22,23,24 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 33- 29. Armür kartında, 1,4,6,8,9,10,11,12,15,16,17,18,21,22,23,24 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,

- 34- 30. Armür kartında, 2,3,4,6,10,11,14,15,16,17,18,19,22,23 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 35- 31. Armür kartında, 1,3,5,6,13,14,15,16,17,18,19,20 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 36- 32. Armür kartında, 2,3,5,7,12,13,14,15,16,17,18,19,20nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 37- 33. Armür kartında, 1,5,7,8,12,13,14,15,17,18,19,20,21 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 38- 34. Armür kartında, 2,4,7,8,14,19,20 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 39- 35. Armür kartında, 1,4,6,8 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 40- 36. Armür kartında, 2,3,4,6 nolu alanları boş bırakarak, diğer alanlara tapaları yerleştiriniz,
- 41- Kontrolü yapınız

Armür planın da çözümleri ifade eden dolu işaretleri armür kartlarında boş bırakılmıştır.

Armür planında atıkları ifade eden boş kısımları ise armür kartına dolu olarak bırakılmıştır.

Şekil 83. Tamamlanmış Armür kartonunu(Ulaş, 2018).

İşlem 11: Armür kartlarını tezgâha yerleştirmek.

İşlem Basamakları

1. Armür planınızı armür kartlarına doğru aktardığını kontrol ediniz,
2. Arkadaşınızdan yardım isteyerek, pedala basmasını isteyiniz,
3. Pedala basılmasıyla armür kartının her iki ucunda bulunan boşlukları çerçevelerin altında yer alan tomruktaki çıkıntı yere yerleştiriniz,
4. Armür kartını tomruğa yerleştirirken arkadaşınızın ayağını pedaldan çekmemesini söyleyiniz,
5. Armür kartını yerleştirdikten sonra arkadaşınıza 5-6 tur tomruk dönecek şekilde pedala basmasını söyleyiniz,
6. Tomruğa yerleştirdiğiniz ilk armür kartı, son armür kartı ile birleşme mesafesine geldiğinde armür kartındaki teli bu iki kartı birleştirecek şekilde deliklerinden geçiriniz.
7. Pedala basarak dönüp dönmediğinin kontrolünü yapınız,

Şekil 84. Armür kartının tezgâha yerleştirilmesi (Ulaş, 2018)

İşlem 12: Tezgâhı dokumaya hazır hale getirmek

İşlem Basamakları

1. Dokumaya başlamadan önce aydınlık bir ortam sağlayınız,
2. İpin gerginliğini kontrol ediniz,

Şekil 85. Tezgâhın dokumaya hazırlanması (Ulaş, 2018).

3. Temiz düzgün bir atölye ortamı hazırlayınız,
4. Tezgâh parçalarının temizliğini yapınız,
5. Tezgâhta çalışma için gerekli olan parçaların eksik olup olmadığını kontrol ediniz.
6. Hareketli parçaların yağlamasını yapınız,

Şekil 86. Çözümlenmiş ipliklerin çözgü leventine bağlanması (Ulaş, 2018).

İşlem 13: Atkı ipliğini hazırlamak.

İşlem Basamakları

1. Daha önce belirlediğiniz ipliği masuraya bir iki tur sarınız,
2. Masurayı atkı sarma aparatına takınız,
3. Masura sarımını ipliğin masuranın altından yukarıya gelecek şekilde olmasına dikkat ediniz,
4. Atkı sarma aparatının fişini prize takınız,
5. Kontrol panelini sağa doğru çevirerek çalıştırınız,
6. Masuraya ipliği sararken homojen dağılımına dikkat ediniz,
7. Masurada aşırı bombe sarımlarından kaçınınız,
8. Sarım işlemini bitirdikten sonra kontrol panelini sola doğru çevirerek kapatınız,
9. Atkı sarma aparatının fişini prizden çıkarınız,
10. Sarmış olduğunuz masurayı mekiğin içerisine yerleştiriniz,
11. Masuradaki iplik ucunu mekik kenarındaki boşluktan dışarı çıkartınız,

Şekil 87. Atkı ipliklerinin hazırlanması (Ulaş, 2018).

12. Masuranızdaki ip bittiğinde aynı işlemi tekrarlayınız.

İşlem 14: Dokuma yapmak.

İşlem Basamakları

1. Tezgâhın ortasında durunuz,
2. Pedala basarak ağızlığı oluşturunuz,

Şekil 88. Ağızlığın açılması (Ulaş, 2018).

3. Mekiği ağızlık içerisinden geçiriniz,
4. Pedaldan ayağınızı çekiniz,
5. Tefeyi hızla kumaşa doğru çekerek atkıyı sıkıştırınız,
6. Belirlediğiniz uzunluğa ulaşıncaya kadar bu işleme devam ediniz.

Şekil 89. Kumaşın dokunması (Ulaş, 2018).

İşlem 15: Dokumayı tezgâhtan çıkarmak.

İşlem Basamakları

1. Dokuduğunuz kumaşı ölçerek istenilen boyuta gelip gelmediğini kontrol ediniz,
2. Yavaş hareketlerle kumaş levendin üzerinde sağ kenarında yer alan bare demirini ayağa kaldırarak geri çekiniz,
3. Kumaş levendine sarılmış olan dokuma kumaşı gevşetiniz.
4. Çapraz çubuklarının yanından enlemesini iplikleri kesiniz,
5. Kumaş levendine doğru kesmiş olduğunuz çözgü ipliklerini çekiniz,
6. Kumaş levendinden kumaşı çıkartınız,
7. Kumaş levendinde sabitlenmiş olan çubuktan çözgü ipliklerini çıkarınız,
8. Armür kartlarını birbirine bağlayan tellerden bir tanesini çekerek çıkartınız,
9. Pedala basarak, armür kartını çıkartınız,
10. Tezgâhı temizleyiniz.

Şekil 90. Kumaşın çıkarılması (Ulaş, 2018).

İşlem 16: Bitim işlemlerini yapmak.

İşlem Basamakları

1. Tezgâhtan çıkardığınız kumaşın saçak paylarının boyuna karar veriniz,
2. Saçak payları kumaşın her iki ucunda eşit olacak şekilde belirlediğiniz uzunlukta kesiniz,
3. Kumaşın sökülmemesi için çözümler için çözgü iplerini üçerli demetler halinde örünüz,
4. Örme işlemini kumaşın her iki tarafında da tamamlayınız,
5. Kumaşınızı düzgün bir zemin üzerine yayarak ütü ile presleyiniz.

Şekil 91. Bitim işlemi (Ulaş, 2018).

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Mekikli dokumacılık yüzyıllardır Anadolu'nun her bölgesinde yapılan, insanların gereksinimlerini karşıladıkları, geçimini sağladıkları, geleneksel sanatlarımızdan biridir. Anadolu'da bu sanatın 1950 li yıllara kadar yoğun bir şekilde yapıldığı yerlerden bir tanesi de Malatya İli Arapgir İlçesidir.

Arapgir 10,180 nüfusa sahip, 1250 rakımlı, karasal iklimin hâkim olduğu Malatya iline bağlı bir ilçedir, günümüzde ilçede yaşayan insanlar geçimini, hayvancılık ve tarımdan sağlamaktadırlar.

1900 lü yıllarda altın çağını yaşamış manusa dokumaları, Mısır, Şam, Bağdat, gibi önemli ticaret merkezlerine ve Tokat, Amasya, Sivas, İzmir, İstanbul gibi Anadolu kentlerine satılarak, yörenin en önemli gelir kaynağını oluşturmuştur.

Mekikli dokumalara yörede manusa dokumalar, jakarlı dokumalara ise kartonlu manusa dokumalar ismi verilmektedir.

Günümüzde Manusa dokumacılığı Arapğir ilçesinde yapılmamaktadır. Manusa dokumacılığı yapan ustalarla yapılan görüşmenin değerlendirilmesi sonucunda; bireyler yaşlı, çoğunluğu bayan, okuryazar değil, yaptıkları dönemde geçimlerini bu meslekten sağlamış, günümüzde ise devletten aldıkları yaşlılık maaşı ile geçimlerini sağlamaktadırlar (Sayfa , 29)

Manusa kumaşlarını; yörede kuyu ismi verilen çukur tezgâhlarda dokumuşlardır, bu tezgâhları oluşturan parçalar ise ana gövdenin üzerine bağlı olan üst maber, alt maber, çapraz değnekleri, kuş, gücü ve çerçeve, tefe, tarak, ayaklar, kumaş maber (selmin) dir. Kumaşlarda pamuk, ipek, keten iplikleri kullanılmıştır.

Pamuk ipliği ham olarak temin edilerek, çıkırcıklar (masuracılar) tarafından iplik haline getirilmiş, masuralara sarılarak ya da pent (çile) halinde satışa sunulmuştur.

Manusa boyacıları tarafından, masuracılardan alınan iplikler, talep edilen renklere göre doğal boyama yöntemleriyle boyanarak dokuyucular (manusacılar) için hazır hale getirilmektedir.

Boyacılardan pent (çile) halinde alınan iplikler, dokuma sırasında iplik kopmalarını en aza indirmek ve randımanlı çalışabilmek için şevillemesi (haşılama) yapılmaktadır. Haşılması yapılan iplikler masuracılar tarafından masuralara sarılarak çözgü hazırlamak için hazır hale getirilmektedir.

Dokunacak olan kumaşın enine, boyuna ve örgü türüne göre, dolapta hazırlanan çözgü iplikleri gücülerden ve taraktan geçirilerek dokumasının yapılacağı tezgâha monte edilmektedir.

Dokuma tekniği olarak; bezayağı, dimi, çözgü lanse nadiren de saten örgülerle (tablo 2) dokunan, manusa kumaşlar, kartonlu denilen; çözgü ipliklerine tek tek hareket etme imkânı sağlayan ahşap desen tertibatı bulunmaktadır.

1900'lü yıllarda her evde en az bir tezgâhın bulunduğu ve toplamda yaklaşık 1200 adet tezgâh olan ilçede günümüzde 2 adet mevcuttur. Bu tezgâhların bir tanesi Halk Eğitim Merkezinde diğeri de İnönü Üniversitesi Arapgir Meslek Yüksekokulunun da muhafaza edilmekte ancak çalışır durumda değildir.

Bilgi formunda değerlendirilmesi sonucunda; manusa kumaş dokumalar üzerindeki bezemeler geometrik ve bitkisel bezemeler olarak iki grupta sınıflandırılmış, geometrik bezemelerden en fazla kullanılan motifler dikey çizgi, kare ve yatay çizgilerdir. Bitkisel bezemelerde en fazla kullanılan motifler ise yaprak, çiçek ve pıtrak motifleridir(Tablo 3). Manusa dokumalarının zemininde kırmızı renk kullanılmış bunu lacivert sarı, beyaz, turuncu, yeşil, mavirenkler takip etmiştir (Tablo 4). Dokunan bu kumaşlar; elbiselik, gömleklik, iç giyim, peştamal, yorgan yüzü, döşek yüzü, yastık yüzü, çarşaf, minder yüzü, şalvarlık ve kuşaklık olarak birçok alanda kullanılmıştır(Sayfa 55).

Ulaşılabilen manusa kumaş örnekleri; fotoğrafları ile belgelenerek, motif ve teknik analizleri yapılmıştır. Elde edilen çizimlerden yararlanılarak en kapsamlı motiflerden bir tanesi seçilerek(bilgi formu 2), armürlü şablon tezgâhta, çözgü lanse tekniği ile

dokunmuştur. Kumaşın yeniden uygulanabilmesi için işlem ve işlem basamakları ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır(Sayfa 106).

Yeni uygulamalar yapılarak manusa kumaşların, günümüzde tekrar dokunmaya başlanması ile manusa dokumalarının tekrar canlandırılması mümkündür.

5.2. Öneriler

Yörede manusa dokumalardan üretilmiş ürünler, tezgâh araç ve gereçler, yöresel eserler uzman kişiler tarafından kategorilere ayrılarak, sergilenebileceği bir etnografya müzesinin kurulması yörede gereklilik arz etmektedir.

Arapgir kaymakamlığı, İnönü Üniversite, Arapgir Belediyesi ve Halk Eğitim Merkezinin desteklediği ortak bir projede atölye açılarak, bu dokumaların üretiminin yapılması; tekrar canlanması ve gelecek kuşaklara aktarılması açısından önemli bir adım olacaktır.

Manusa kumaş dokumacılığının tekrar canlanmasında, istihdam edici yönü olduğundan dolayı istihdam çalışması ve sürdürülebilir üretim projeleri yapılmalıdır.

Ayrıca Ar-ge çalışmalarında, kumaşı tanıtmaya yönelik projelerde, yeni ürünler üretmede, üniversitelerle projeler ve işbirliği yapılmalıdır

KAYNAKÇA

- Akpınar, T. (2012). *Trabzon ili Düzköy ilçesinde kolon dokumacılık*. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akpınarlı, F. (1996). *Şanlıurfa cülha dokumacılığı*. Şanlıurfa: Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı.
- Akpınarlı, F. (2009). “Çankırı geleneksel kadın giysilerinde kullanılan kumaş özelliklerinin incelenmesi” Geleneksel Türk Sanatları Sempozyumu’nda Sunulan Bildiri. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Akpınarlı, F. Develioğlu, Y., Ortaç, S., Özder, L., Yalçinkaya, T., Büyükyazıcı, M., Tozun, H., Kurt, G., (2008). *Çankırı el sanatları*. Ankara: Hazar
- Akpınarlı, F. Ortaç, S., (2007). *Ankara Çubuk ilçesi çarpına dokumaları, I. Uluslararası Türk sanatları sempozyumu ve sanat çalıştayında sunulan bildiri*. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Ateşok, E.A. (2005). *Babadağ dokumacılığı ve ilçede üretilen düz dokumaların bazı özellikleri* (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aytaç, Ç. (1982). *El dokumacılığı*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Başer, G. (2003). *Kumaş tasarımı ve analizi* (İkinci Baskı). İstanbul: Devlet Kitapları.
- Bölükbaşı, K. (t.y.).İplik. <https://kadirbolukbasi.wordpress.com/iplik/> adresinden erişilmiştir.
- Çadırcı, M. (1991). *Tanzimat döneminde Anadolu kentlerinin sosyal ve ekonomik yapıları*, Ankara: TTK
- Çakar, E. Kara, F. (2005). *17.Yüzyılın ortalarında Arapgir sancağında iskan ve nüfus*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi

- Ersoy, T. M. (1995). *El dokumaların hazırlık, desen ve üretim aşamalarında gelişen teknolojiden yararlanma imkânları*. Ankara: G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Esberk, T. (1993). *Türkiye’de köylü el sanatlarının mahiyeti ve emniyeti*. Ankara:
- Gülal, E. (1991). *Halı dokuma tekniği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Gürcüm, B.H., (2005). *Tekstil malzeme bilgisi*, İstanbul: Karadeniz.
- İmer, Z. (1989). *Dokuma tekniği I*. Ankara: Cem Web Ofset.
- İnalcık, H. (2008). *Türkiye tekstil tarihi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Karahan, R. (1992). *Konya müzesinde bulunan kilimler*. (Doktora Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Kaya, F. , Ergenekon, C. (1989). *Mekikli el dokumacılığı*. Ankara: Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Kelemeroğlu, M. (1981). *Bir sanatın kaderi*. Arapgir Postası
- Öz, T. (1946). *Türk kumaş ve kadifeleri I*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Özgen, T. ve Türk Y. A. (2003). *Örgü bilgisi*, İstanbul.
- Özgüler, D. (1986). *Arapgir*, Malatya: Arapgir Postası
- Öztürk, İ. (2007). *Dokumaya giriş*, İzmir: Mor Fil.
- Sarıgüzel, S. (2013). *Günümüz Bolu Göynük yöresi dokuma kumaşlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sözen, M; Tanyeli, U. (1992). *Sanat kavram ve terimler sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Şeber, B. (2003). *El dokumacılığı*. İstanbul: Birsen.
- Uzun, A. (2009) *Şile yöresi Şile bezi dokumacılığının günümüzdeki durumu*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü.
- Yağan, Ş.Y. (1978). *Türk el dokumacılığı*. İstanbul: Apa.
- Yakartepe, M; Yakartepe, Z. (2003). *Tekstil teknolojisi*. T.K.A.M. ve Konfeksiyon Araştırma Merkezi.
- Yazıcıoğlu, Y., & Kaya, F. (1992). *Lif teknolojisi*. Ankara. Seçkin.

Yıldırım, Ş. (2013). *Şırnak yöresi şal şapık kumaş dokumacılığı*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

EKLER

Ek 1. Görüşme Formu

Tarih:

Görüşme yapılan yer:

Bilgilendirme: Bu Görüşme Formu Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü El Sanatları Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı kapsamında Yüksek Lisans bitirme tezi olarak hazırlanmıştır. Görüşme Formunda ki sorulara vereceğiniz samimi cevaplar, araştırma sonuçlarının geçerliliği ve güvenilirliği açısından büyük önem arz etmektedir.

Yapılan bu çalışmaya katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Murat ULAŞ

Müsaade ederseniz, görüşmemiz kamera ile kayıt altına alınacaktır.

Evet ()

Hayır ()

Arapgir Manusa Kumaş Dokuması Görüşme Soruları:

1. Adınız Soyadınız:

2. Cinsiyetiniz:

Bay ()

Bayan ()

3. Yaşınız:

4. Öğrenim Durumunuz

5. Medeni Durumunuz

6. Herhangi bir meslekle uğraşıyor musunuz?

7. Herhangi bir sosyal güvenceniz var mı?

8. Dokumayı öğrenme kaynağınız nedir?

9. Kaç yıl dokuma yaptınız?

10. Yörede Manusa kumaş dokumacılığının kaç yıldır yapıldığını biliyormusunuz?

11. Kumaş dokumayı nerede yapıyordunuz?
12. Dokumada kullanılan tezgâh ve özellikleri nelerdir?
13. Dokuma tezgâhı size mi aitti
14. Dokuma tezgahını nasıl temin ediyordunuz?
15. Kumaş dokumada kullanılan desen kaynakları nelerdir?
16. Dokumada kullanılan gereçler nelerdir?
17. Kumaş dokuma da gereçleri nereden temin ediyordunuz?
18. Çözümleri hazırladınız mı?
19. Çözümleri ipliklerini gücülere nasıl geçiriyordunuz?
20. Çözümleri ipliklerini taraktan nasıl geçiriyordunuz?
21. Kaç numara tarak kullanıyordunuz?
22. Desenli Dokuma yaptınız mı?
23. Desenli kumaş isimlerini biliyor musunuz?
24. Desenli kumaşlarda kullanılan motiflerin bir anlamı varmı
25. Ağırlıklı olarak kumaş dokumada kullandığınız renkler nelerdir?
26. Manusa kumaş dokumaların eni kaç cm dir?
27. Bir top manusa kumaş dokumanın boyu kaç cm dir ?
28. Bir günde kaç metre kumaş dokuyordunuz?
29. Manusa kumaş dokumaların kullanım alanları nelerdir?
30. Dokumacılık en fazla yılın hangi aylarında yapıyordunuz?
31. Dokunan kumaşları kime satıyordunuz?
32. Dokumadan aldığınız ücret geçiminizi sağlamak için yeterli miydi?
33. Manusa kumaş dokumalarını nerelerde yapıyordunuz?

Ek 2. Bilgi Formu

Bilgi Formu

Fotoğraf No :

Bulunduğu Yer :

Boyutları

En :

Boy :

Atkı Sıklığı :

Çözü Sıklığı :

Kullanılan Gereçler

Çözgü :

Atkı :

Kullanılan Teknik :

Kullanılan Renkler :

Seçilen Konu

Geometrik Bezeme :

Yörede motife verilen isim:

Kompozisyon :

Adı Soyadı :

Tarih :

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..